

BIVRO ORGANIZACJI RACHUNKOWOŚCI

BOR
BULETYN

ROK II

1951

NR 8

**P O L S K I E
WYDAWNICTWA
GOSPODARCZE**

TREŚĆ NUMERU:

ARTYKUŁY — REFERATY — PRZYCZYNYKI

<i>M. Głębiński</i> — Plan kont dla handlu na rok 1952	str. 339
<i>J. Bielawski</i> — Skracamy terminy składania sprawozdań	„ 343
<i>M. Karczmar</i> — Kwartalne plany finansowania	„ 344
<i>H. Auerbach</i> — Projekt organizacji księgowości małych i średnich przedsiębiorstw	„ 350
<i>J. Paszkiewicz</i> — Archiwowanie dowodów księgowych	„ 358
<i>Wł. Świetlicki i B. de Ville</i> — Księgowość plantacyjna	„ 363

Z DOŚWIADCZEŃ ZAGRANICY

Analiza szybkości obrotu środków w przedsiębiorstwie handlowym	„ 368
--	-------

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

Ekonomiczne podstawy rachunkowości	„ 371
--	-------

WYTYCZNE — INFORMACJE — WYJAŚNIENIA

Pobieranie kaucji przez PKP	„ 375
Wyjaśnienia zespołów konsultacyjnych BOR	„ 375

WSPÓŁZAWODNICTWO — MECHANIZACJA — RACJONALIZACJA

Technika rozliczania kosztów pośrednich	„ 379
---	-------

KORESPONDENCI PISZA

Formularze KR D	„ 382
Odpowiedzi Redakcji	„ 383

PRZEGLĄD WYDAWNICTW

Wydawnictwa książkowe	„ 384
---------------------------------	-------

OD REDAKCJI

Redakcja zawiadamia, że od niedawna Biuletyn BOR znalazł się w wolnej sprzedaży i można go nabyć w następujących punktach sprzedaży:

1. Białystok — Kiosk, ul. Rynek Kościuszki; UPT, ul. Warszawska; Księgarnia „Dom Książki“, Rynek Kościuszki 12/14.
2. Bydgoszcz — Kiosk kolejowy — sklep, Al. 1 Maja 93; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Dworcowa 14; Sklep, ul. Sienkiewicza 43.
3. Gdańsk — Kiosk kolejowy, dworzec główny; Gdańsk-Wrzeszcz — Księgarnia „Dom Książki“, ul. Grunwaldzka 8; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Sikorskiego 1; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Barlickiego 5.
4. Katowice — Klub Międzynarodowy Książki i Prasy, ul. Dworcowa 9 — Kiosk kolejowy Nr 1; Kiosk, ul. Czerwonej Armii (przy placu autobusowym); Kiosk pocztowy.
5. Kielce — Sklep „Ruch“, ul. Sienkiewicza 22; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Sienkiewicza 30.
6. Kraków — Sklep „Ruch“, Rynek Główny 32; Sklep „Ruch“, Rynek Główny 39; Księgarnia „Dom Książki“, Pl. Mariacki 9; Kiosk „Ruch“, poczta główna; Kiosk kolejowy, dworzec główny;
7. Lublin — Kiosk pocztowy, urząd pocztowy Lublin 1; Centrala „Ruch“, Krak. Przedmieście 62; „Ruch“, ul. 3 Maja 4.
8. Łódź — Księgarnia „Dom Książki“, ul. Piotrkowska 105; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Piotrkowska 147; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Piotrkowska 11; Sklep, ul. Piotrkowska 198; Klub Międzynarodowy Książki i Prasy, ul. Piotrkowska 86; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Piotrkowska 47.
9. Olsztyn — Księgarnia „Dom Książki“, Plac Wolności 2/3; Kiosk pocztowy, poczta główna.
10. Opole — Kiosk, Plac Wolności; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Czimska 8.
11. Poznań — Księgarnia „Dom Książki“, Al. Czerw. Armii 1; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Św. Marcina 37; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Marcinkowskiego 21; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Rokossowskiego 54; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Szkolna 2; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Dąbrowskiego 2; Kiosk kolejowy, dworzec — holl.
12. Rzeszów — Kiosk pocztowy.

(Ciąg dalszy na str. 384)

M. GŁĘBICKI

Plan kont dla handlu na rok 1952

Ramowy plan kont dla państwowych przedsiębiorstw handlu wewnętrznego, opracowany w wykonaniu uchwały Prezydium Rządu w sprawie usprawnienia systemu rachunkowości przedsiębiorstw uspołecznionych, wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 1952 roku, a więc o rok wcześniej, niż nowe plany kont dla pozostałych gałęzi gospodarki narodowej.

Ustalenie wcześniejszego terminu wprowadzenia w życie nowego planu kont dla handlu, podyktowane koniecznością dostosowania księgowości przedsiębiorstw handlowych do aktualnych potrzeb planowania obrotu towarowego w skali ogólnopństwowej, było możliwe dlatego, że w handlu nie ma tych trudnych problemów kalkulacji kosztów w przekroju branżowym, które występują w innych gałęziach gospodarki, a których prawidłowe rozwiązanie będzie wymagało przeprowadzenia odpowiednich prac przygotowawczych¹⁾.

Ramowy plan kont dla państwowych przedsiębiorstw handlu wewnętrznego opiera się w swych zasadniczych założeniach na radzieckim planie kont, obowiązującym przedsiębiorstwa podległe Ministerstwu Handlu ZSRR. Polski plan kont, prócz przedsiębiorstw podległych Ministerstwu Handlu Wewnętrznego, obowiązywać będzie również przedsiębiorstwa handlowe podległe innym ministertswom, a w szczególności przemysłowe centrale zbytu, czyli tak zwane centrale handlowe. Nie będą jednakże objęte tym planem przedsiębiorstwa handlu zagranicznego, dla których zostanie opracowany odrębny plan kont, uwzględniający specyficzne zagadnienia księgowe, występujące w tych jednostkach.

Nowy ramowy plan kont dla handlu różni się od planu obecnie obowiązującego, zarówno pod względem formalnym, jak i merytorycznym.

Układ formalny nowego planu kont zrywa ze sztywnym systemem dziesięciu klas i wprowadza na ich miejsce, na wzór radziecki, rozdziały, z których każdy reprezentuje grupę kont o ściśle określonej treści ekonomicznej. Rozdziałów jest siedemnaście; niektóre z nich dadzą się z pewnym przybliżeniem przyrównać

do określonych klas planu obecnego. Na przykład pierwsze trzy rozdziały odpowiadają mniej więcej klasie 0, następne siedem rozdziałów — klasie I. Tematyka „trójki“ rozbita została na część materiałową (rozdział XI) i towarową (rozdział XIV). Jest też duże podobieństwo między funkcjami klasy 9 i rozdziału XVI, ale na tym analogie się kończą. Zwłaszcza konta kosztów (obrotu towarowego i produkcji) zostały ujęte w ramach całkowicie odmiennych od dotychczasowych. Tu najwyraźniej wystąpiły tendencje nowego planu kont do likwidacji formalizmu w rozwiązywaniu zagadnień księgowych, do bezpośredniego powiązania księgowości z życiem gospodarczym.

Nowy plan zawiera 125 kont; w porównaniu z planem dotychczasowym, który ma ich przeszło trzysta, ilość kont ulega bardzo poważnemu zmniejszeniu. Zmniejszenie ilości kont należy zawdzięczać przede wszystkim przeniesieniu wielu kont do analityki; pewne konta uległy ponadto całkowitej likwidacji. Tak więc, prawie cała klasa 4 (z wyjątkiem kont płac, remontów bieżących, odsetek i zużycia opakowań) włączona została do analityki kont kosztów, prowadzonych w księgowości syntetycznej według miejsc ich powstawania. Do analityki przeniesione zostały również niektóre konta z zakresu ewidencji środków trwałych, inwestycji i remontów kapitałnych, rachunków i kredytów bankowych, realizacji.

Przeniesienie znacznej ilości kont do analityki podyktowane zostało różnymi względami. Jeżeli chodzi o konta klasy 4, to zadecydowały o tym wymogi planowania kosztów obrotu towarowego. W innych przypadkach przeniesienie nastąpiło celem odciążenia księgowości syntetycznej od operowania kontami, które ze względu na jednakową korespondencję z pozostałymi kontami, mogą być z powodzeniem prowadzone jako jedno konto syntetyczne. Tego rodzaju uproszczenie nastąpiło na przykład w zakresie kont kredytów bankowych.

Kont całkowicie zlikwidowanych, pomijając specyficzne zagadnienie przekształcenia klasy 4 i 7, jest nie wiele; przykładowo można tu wymienić: bilans otwarcia, rachunek rezultatów sprzedaży, konta przeksięgowania kosztów i nakładów (gr. 99); za likwidacją ich przemaływały na ogół względy natury technicznej oraz

¹⁾ vide artykuł B. Blassa pt. „Rozwój księgowości przedsiębiorstw socjalistycznych w Polsce“ (Biuletyn BOR Nr 6).

wspomniane już tendencje do zwalczania formalizmu.

Zmiany układu formalnego nie ograniczają się do zmniejszenia ogólnej ilości kont i właściwego rozmieszczenia ich w ramach poszczególnych rozdziałów. Decydującym posunięciem, porządkującym układ planu kont, jest wprowadzenie zasady, że wszystkie konta, wymienione w planie, są kontami księgowymi, tj. przyjmującymi efektywne zapisy księgowe. W ten sposób zlikwidowana została dowolność w traktowaniu pewnych symboli planu kont jako kont księgowych, innych zaś — jako symboli zbiorczych. Różnorodność wielocyfrowych symboli księgowych zastąpiona została jednolitym symbolem trzycyfrowym, służącym do oznaczania wszystkich kont planu.

Konta wymienione w planie są kontami syntetycznymi. Symbole analityczne nie zostały ujęte w ramowym planie kont dla handlu, gdyż w sprawie tej przeważał pogląd, że zakres analizy dokonywanej dla celów sprawozdawczych powinien określać obowiązujące wzory sprawozdawczości finansowej, bieżącą zaś analitykę, prowadzoną dla celów wewnątrz-kontrolnych, będą regulowały plany kont dla poszczególnych branż i przedsiębiorstw.

Był jeszcze jeden wzgląd, który przemawiał za niewłączaniem symboli analitycznych do ramowego planu kont. Dane analityczne, jak sama ich nazwa na to wskazuje, powstają drogą analizy zapisów dokonywanych na kontach syntetycznych (technika i kolejność zapisów nie ma tu decydującego znaczenia). Zapisy analityczne nie korespondują zasadniczo między sobą, tak jak to ma obowiązkowo miejsce w odniesieniu do wszystkich kont syntetycznych, nie stanowią zespołu kont, których obroty i salda wzajemnie się wyrównują, nie stanowią zamkniętego systemu księgowości podwójnej. Z tych względów symbole analityczne nie mogą być przyrównane do symboli kont syntetycznych i w ramowym planie kont zostały pominięte.

Wylimitowanie pewnych kont z księgowości syntetycznej pociągnęło za sobą praktyczne konsekwencje w zakresie techniki księgowania. Przykładem mogą tu służyć konta sprzedaży, które w dotychczasowym planie występowały z zasady w postaci co najmniej dwóch kont syntetycznych: konta sprzedaży i konta kosztu własnego. W nowym planie kont występuje tylko jedno konto sprzedaży, na którym po kredycie księguje się wartość sprzedanych towarów w cenie sprzedaży, po debecie zaś — wartość sprzedanych towarów w cenie zakupu. W nowych warunkach, zmniejszenie kosztu własnego sprzedanych towarów, wynikające ze stwierdzonej przy inwentaryzacji nadwyżki zarezerwowanej marży handlowej, musiało być księgowane w ciężar konta marży i na dobro konta sprzedaży. Ponieważ

tego rodzaju księgowanie zwiększałoby sztucznie obroty sprzedażne przedsiębiorstwa, stosuje się w takich przypadkach technikę tzw. czerwonego czyli ujemnego storna: odnośną różnicę księguje się po k r e d y c i e konta, które należy obciążyć i po d e b e c i e konta, które należy uznać (w danym przypadku Ct konto marży, Dt konto sprzedaży), ale zamiast dodać, o d e j m u j e się oba zapisy od obrotów stron, na których zostały dokonane.

Daleko poważniejsze od zmian formalnych są zmiany merytoryczne, które przynosi ze sobą nowy ramowy plan kont dla państwowych przedsiębiorstw handlu wewnętrznego. Zmiany te znalazły swój najdobitniejszy wyraz w rozwiązaniach księgowych w dziedzinie obrotu towarowego.

Zgodnie z systemem radzieckim za kryterium podziału kont zapasowych przyjęto miejsce znajdowania się towaru, a nie, jak dotychczas, rodzaj ceny ewidencyjnej. Zrozumiałe jest, że elementem decydującym o wysokości zapasów towarowych w różnych przedsiębiorstwach nie może być cena ewidencyjna. Kryterium to, aczkolwiek wygodne ze względów technicznych dla księgowości pojedynczego przedsiębiorstwa, w skali ogólnopaństwowej sprawozdawczości nie miało praktycznego znaczenia. Zostało zastąpione przez kryterium miejsca znajdowania się towaru, gdyż właśnie to miejsce i związany z nim normatywny cykl obrotowy, decydują o różnym kształtowaniu się zapasów towarowych w różnych przedsiębiorstwach.

W zakresie zapasów towarowych nowy plan kont wprowadza nieznanie dotychczas pojęcie „towaru wysłanego“. Chodzi tu o towar, który został sprzedany, ale sprzedaż którego nie została jeszcze zafakturowana. Towar taki znajduje się zasadniczo w drodze do odbiorcy (stąd nazwa „wysłany“) — jeżeli obowiązek dostawy obciąża dostawcę (sprzedaż franko odbiorca) — może jednak również znajdować się na składzie dostawcy — jeżeli sprzedaż nastąpiła loko i odbiorca towaru jeszcze nie odebrał. W przypadku „towaru wysłanego“ stan prawny nie pokrywa się ze stanem finansowym: wprawdzie nastąpiła już zmiana właściciela towaru, ale nie nastąpiła jeszcze jego realizacja, tj. zamiana towaru na pieniądź (względnie należność u odbiorcy).

Konto „towarów wysłanych“ zastąpi w pewnym stopniu konto „faktur nie oddanych do inkasa“, które ulega likwidacji. Funkcjonowanie tego konta opierało się, jak wiadomo, na założeniu, że moment sprzedaży w znaczeniu prawnym (wysłanie towaru) pokrywa się z momentem sprzedaży w znaczeniu finansowym czyli realizacją. Na tej zasadzie przedsiębiorstwa handlowe były upoważnione do wykazywania w sprawozdawczości, na kontach realizacji, wartości wszystkich sprzedanych towa-

rów, bez względu na to, czy zostały one w danym okresie zafakturowane²⁾. Jedyną różnicą w ujęciu towarów zafakturowanych i niezafakturowanych polegała na tym, że w pierwszym przypadku konto realizacji korespondowało z kontem odbiorców, w drugim zaś — z kontem „faktur nie oddanych do inkasa“. Obecnie, na kontach realizacji (sprzedaży w znaczeniu finansowym) wolno będzie wykazywać tylko towary w danym okresie zafakturowane, natomiast towary sprzedane, a w tym samym okresie niezafakturowane, będą wykazywane w sprawozdaniach okresowych na koncie „towarów wysłanych“.

Zasadnicza zmiana układu i treści ekonomicznej kont nastąpiła w zakresie kont sprzedaży. Dotychczasowy podział kont sprzedaży był dokładnym odbiciem podziału kont zapasowych: kryterium jego stanowiła cena ewidencyjna. I w tym przypadku kryterium to, wygodne dla przedsiębiorstwa, nie przedstawiało praktycznego znaczenia z punktu widzenia wymogów, stawianych sprawozdawczości finansowej przez aparat planowania obrotu towarowego w skali ogólnopństwowej. Nowy ramowy plan kont dla handlu, idąc po linii rozwiązań radzieckich, opiera podział kont sprzedaży na przesłankach ekonomicznych. Nowe kryteria podziału umożliwiają dostarczenie przez księgowość tak cennych danych dla planowania obrotu towarowego, jak podział sprzedaży na rynkową i pozarynkową, ponadto zaś — na sprzedaż brutto i netto³⁾.

Formalnie konta sprzedaży zostały podzielone wg kategorii odbiorców, a więc na podstawie kryterium, którego stosowanie nie powinno nastroczać żadnych trudności. Jeżeli odbiorcą towaru jest konsument indywidualny — sprzedaż księguje się na koncie sprzedaży detalicznej, jeżeli odbiorcą jest osoba prawa publicznego (przedsiębiorstwo, jednostka budżetowa, instytucja społeczna itd.) — sprzedaż uważana jest za hurtową. Plan kont rozróżnia zwykłą sprzedaż hutową i sprzedaż półhurtową; ta ostatnia ma miejsce, jeżeli odbiorcą — osoba prawa publicznego — płaci za towar cenę wyższą od ceny hurtowej. Na koncie sprzedaży hurtowej podstawową masę zapisów stanowić będzie sprzedaż towarów przedsiębiorstwom handlowym (głównie detalicznym) a część sprzedaż brutto. Pozostałe zapisy na koncie sprzedaży hurtowej dotyczyć będą zasadniczo zaopatrzenia przedsiębiorstw produk-

cyjnych, a w pewnych przypadkach również jednostek budżetowych, zakupujących po cenach hurtowych. Zapisy te stanowiąc będą sprzedaż netto i w połączeniu z obrotami na kontach sprzedaży półhurtowej i detalicznej pozwolą na ustalenie ogólnej sumy sprzedaży netto.

W rozdziale XVI, prócz kont sprzedaży, umieszczone zostało specjalne konto „przerzutów“. Przerzutem nazywa się obrót towarowy między jednostkami handlowymi tego samego szczebla; w praktyce przerzuty następują najczęściej pomiędzy hurtownikami. Przerzuty są zjawiskiem masowym, przeważnie uzasadnionym gospodarczo, częściowo nawet planowanym i z tego względu należało je wyodrębnić od sprzedaży, czyli obrotu towarowego pomiędzy jednostkami należącymi do różnych szczebli. Rozróżnienie analityczne obrotów zewnętrznych od obrotów wewnętrznych (wewnątrz organizacji statutowej, czyli tzw. centrali handlowej) następuje w ramach syntetycznych kont sprzedaży i przerzutów. Również w tym przypadku przeważało przy układaniu planu kont stanowisko centralnych organów planowania obrotu towarowego, dla których kryterium „obrotu międzyszczeblowy — obrót poziomu“ jest ważniejsze od kryterium organizacyjnej przynależności podmiotów tego obrotu, momentu odgrywającego za to dużą rolę w skali sprawozdawczości resortowej.

Najdalej idące zmiany w nowym ramowym planie kont dla handlu przynosi reforma dokonana na odcinku kosztów obrotu towarowego, w skrócie zwanych kosztami handlowymi.

W dotychczasowym planie kont wszystkie nakłady księgowane są przede wszystkim na odpowiednich kontach rodzajowych klasy 4, następnie zostają rozliczone w arkuszu rozliczeniowym i przeksięgowane na konta funkcyjne klasy 7; stamtąd część ich przechodzi bezpośrednio na konta wynikowe klasy 9, część zaś — poprzez konta grupy 99 — aktywowana jest w grupie 19, aby stamtąd w odpowiedniej proporcji również trafić ostatecznie do klasy 9. Na zakończenie tego żmudnego kołobieżu koszty handlowe przechodzą z kont klasy 9 na konto wyników. Trzeba przyznać, że system ten jest dość skomplikowany i wymaga od aparatu księgowego dużego nakładu mechanicznej pracy. Gdyby system ten odpowiadał wymaganiom planowania kosztów, można by ostatecznie stawać w jego obronie, rzecz jednak w tym, że koszty planuje się przede wszystkim wg miejsc ich powstawania, a dopiero w tych ramach — rodzajowo. Z tego względu nowy ramowy plan kont dla handlu opiera klasyfikację kont kosztów obrotu towarowego na zasadzie miejsc, a nie rodzajów. Rodzajowe konta „czwórki“ przeniesione zostają do analityki (z pewnymi wyjątkami), chociaż należy zaznaczyć, że układ i treść pozycji analitycznych do nowych kont

²⁾ przez „zafakturowanie w danym okresie“ rozumieć należy efektywne przekazanie wystawionej faktury: w obrocie inkasowym — bankowi, w obrocie pozainkasowym — bezpośrednio odbiorcy.

³⁾ przez „sprzedaż brutto“ należy w tym przypadku rozumieć sprzedaż towaru do dalszej odsprzedaży (sprzedaż hurtowa do detalu), przez „sprzedaż netto“ — sprzedaż nie przeznaczoną do dalszej odsprzedaży, a więc do konsumpcji indywidualnej i zbiorowej, do przerobu produkcyjnego itd.

kosztów nie zawsze pokrywa się z układem i treścią kont rodzajowych klasy 4.

Konta kosztów w klasie 7 i 9 ulegają całkowitej liwidacji, przekształcając się w konta kosztów obrotu towarowego prowadzone w ramach rozdziału XV. Jako kryterium podziału tych kont służy miejsce powstawania kosztów. Kont tych jest zaledwie kilka; są to jedyne konta kosztów, występujące w księgowości syntetycznej. Zasadniczo wszystkie nakłady będą księgowane od razu w ciężar właściwego konta kosztów w rozdziale XV. Jedyne wyjątek stanowią płace, remonty bieżące, odsetki i nakłady na eksploatację opakowań, które przed zaksięgowaniem na kontach kosztów przejdą przez specjalne konta zbiorczo-rozliczeniowe. Pozycje księgowane na kontach kosztów będą segregowane w ewidencji analitycznej. W końcu okresu pewne, ściśle określone rodzaje nakładów (zasadniczo transport przy zakupie) aktywuje się przez uznanie kont kosztów w ciężar aktywnego konta „kosztów obciążających zapasy towarów“, a pozostałe saldo kosztów przenosi się bezpośrednio na konto strat i zysków.

Księgowanie kosztów obrotu towarowego przebiegać będzie zatem w nowym planie kont w sposób ogromnie uproszczony. Nowy ten system ma ponadto jedną wielką zaletę: ponieważ każdy dowód księgowany na koncie syntetycznym będzie jednocześnie zaliczany do odpowiedniej pozycji analitycznej, rozliczenie kosztów będzie się odbywało tym samym bieżąco, bez potrzeby sporządzania tzw. arkusza rozliczeniowego. W ten sposób odpadnie jedna z przyczyn opóźnionej sprawozdawczości, którą było okresowe rozliczanie kosztów.

Równocześnie z wejściem w życie nowego ramowego planu kont, w handlu przestanie obowiązywać odrębny plan kont dla jednostek administracyjnych, utrzymywanych z narzutów na koszty podległych im placówek operatywnych. Jednostki takie, np. zarządy biur wojewódzkich w centralach handlowych będą na przyszłość księgowały na planach kont opracowanych na podstawie ramowego planu kont dla handlu. Uwzględniając to, do planu wprowadzone zostało specjalne konto „kosztów zarządu“, na którym jednostki wymienionego typu będą księgowały nakłady na utrzymanie swego aparatu administracyjnego. Nakłady te będą przenoszone w ciężar konta strat i zysków danej jednostki administracyjnej. Ponieważ z drugiej strony, na dobro tego konta będą przenoszone narzuty otrzymane od podległych placówek, saldo konta strat i zysków w jednostce administracyjnej wykaże wynik jej działalności, którym będzie stosunek nakładów preliminowanych — równych otrzymanym narzutom — do nakładów rzeczywiście poniesionych. W zbiorczym sprawozdaniu biura wojewódzkiego konta narzutów otrzyma-

nych (występujące w jednostce administracyjnej) zniósą się z kontami narzutów udzielonych (występującymi w jednostkach operatywnych) i jako pozycja sprawozdawcza pozostaną tylko „koszty zarządu“, w pełnej wysokości rzeczywiście poniesionych nakładów. Dla uzyskania w sprawozdawczości danych, obrazujących kształtowanie się całkowitych kosztów obrotu towarowego na poszczególnych szczeblach, do kosztów tych dodaje się statystycznie, w odrębnej pozycji, przypadającą na nie część kosztów wspólnego zarządu.

Jednym z ważniejszych elementów kosztów obrotu towarowego są nakłady związane z eksploatacją opakowań. Dotychczasowe rozwiązania księgowe w tym zakresie nie odpowiadały wymaganiom prawidłowej kontroli kosztów. Nowy plan kont czyni przede wszystkim próbę uporządkowania podstawowych pojęć w dziedzinie opakowań, ustalając, że na koncie „opakowań“ księgowane będą „przedmioty służące do opakowania towarów, a nie zaliczone do środków trwałych“. Dla kontroli wyników eksploatacji tak pojętych opakowań nowy plan kont wprowadza specjalne konto, które z jednej strony zbiera wszystkie nakłady związane z eksploatacją tych opakowań, z drugiej zaś — odpowiednie dochody. Saldo Wn tego specjalnego konta przechodzi okresowo na właściwe konto kosztów obrotu towarowego.

Poruszone zagadnienia nie wyczerpują oczywiście wszystkich tematów nowego planu kont, które bądź ze względu na całkowitą ich nowość, bądź ze względu na odmienny sposób ich potraktowania będą przedmiotem specjalnego zainteresowania ze strony ogółu księgowych. Należą tu między innymi znacznie szerszej niż dotychczas potraktowane zagadnienia żywienia zbiorowego, produkcji przemysłowej i gospodarki rolnej; zagadnienia, które nabierają w ramach działalności przedsiębiorstw handlowych coraz to większej wagi.

Wydaje się jednak, że już na podstawie przytoczonego i omówionego materiału można sformułować opinię, że nowy ramowy plan kont dla państwowych przedsiębiorstw handlu wewnętrznego spełni zadanie wytyczone uchwałą Prezydium Rządu w sprawie usprawnienia rachunkowości przedsiębiorstw uspołeczniczonych. Daje on bowiem centralnym organom planowania gospodarki narodowej właściwy instrument kontroli wykonania planu gospodarczego, a jednocześnie dzięki zastosowanym uproszczeniom ułatwia aparatowi księgowemu w poszczególnych przedsiębiorstwach sporządzanie jednostronnej sprawozdawczości.

Oczywiście, ramowy plan kont dla handlu jest — jak to wynika z samej jego nazwy — tylko r a m o w y m planem kont. Na to, żeby ten ramowy plan kont, zbudowany na zasadach przodującej księgowości socjalistycznej

mógł w pełni wejść w życie w dniu 1 stycznia 1952 r. trzeba, żeby na jego podstawie zostały opracowane branżowe plany kont dla central handlowych, a w dalszej kolejności — plany kont dla wszystkich zakładów na pełnym rozrachunku gospodarczym.

Prace te polegać będą na dostosowaniu ramowego planu kont do potrzeb branż i przedsiębiorstw, na określeniu do jakich kont synte-

tycznych i w jakim zakresie będzie prowadzona ewidencja analityczna, na opracowaniu ściśle z tym związanych zagadnień techniki zapisów księgowych, na ustaleniu wzorów pomocniczych druków księgowych. Od terminowego i starannego wykonania tych prac w dużym stopniu zależeć będzie sprawne przejście na nowy plan kont, sprawne zorganizowanie pracy księgowości na nowych podstawach.

J. BIELAWSKI

Skracamy terminy składania sprawozdań

Analizując stan naszej księgowości Dyrektor Departamentu Księgowości Min. Finansów (Biuletyn BOR Nr 6/51) podkreślił, że droga do poprawy wiedzy przez racjonalizowanie i planowe organizowanie pracy w księgowości, przez ujawnianie i mobilizację ukrytych rezerw, przez uaktywnienie naszego aparatu księgowego.

Słuszności tej tezy dowodzą przytoczone poniżej przez ob. J. Bielawskiego, głównego księgowego cukrowni „Środa“, rezultaty przeprowadzonych w księgowości tego przedsiębiorstwa prac organizacyjnych, w wyniku których możliwe stało się skrócenie terminu składania sprawozdań, a co więcej — zmniejszenie liczebności obsady działu księgowości.

Możliwości tego rodzaju istnieją w każdym przedsiębiorstwie, na każdym odcinku pracy, w każdej komórce księgowości — należy je tylko ujawniać. Musimy bieczo, nie zwlekając w sposób planowy, eliminować czynności zbędne, łączyć prace jednorodne. Usprawnienia te w krótkim czasie powinny dać widoczne rezultaty, rezultaty, które zezwolą odpowiedzieć czynem na apel pracowników działu księgowości cukrowni „Środa“ „skracamy terminy składania sprawozdań“.

REDAKCJA.

Trzeba się zdobyć na szczerą i stwierdzić, że nie przywiązujemy należytej wagi do właściwego zorganizowania pracy w księgowości, tłumacząc to zwykle brakiem czasu i pilniejszymi sprawami, jak np. dekretowaniem dokumentów, sporządzaniem sprawozdań lub też niedostateczną oraz słabą pod względem fachowym obsadą personalną.

W tych warunkach prowadzenie księgowości na bieżąco staje się jakoby „marzeniem ściętej głowy“.

Ze tak jednak nie jest, postaram się udowodnić na przykładzie własnej praktyki.

Zaledwie kilka miesięcy temu stan księgowości przedsiębiorstwa, w którym pracuję, był nie lepszy od stanu księgowości innych przedsiębiorstw. Księgowanie roku 1951 rozpoczęliśmy w dniu 1 kwietnia, mając trzymiesięczne zaległości. Jak zwykle się przyjęło tłumaczyć, tak i w tym przypadku — zawinił bilans roczny. Sporządzenie bilansu spowodowało zaległości. W poprzednich okresach sprawa przedstawiała się również nie bardzo pocieszająco: sprawodawczość „nawalała“.

Z rozpoczęciem księgowania zaszłości roku bieżącego zasadniczą uwagę zwróciliśmy jednak na właściwą organizację pracy w księgowości, wychodząc z założenia, że od niej zależy jest wynik naszej pracy.

Na pierwszy plan postawiliśmy zadanie likwidacji bezosobowości: zakreślono odcinki pracy poszczególnym pracownikom z wytyczeniem konkretnych zadań i terminem ich wykonania. Sprawne wykonywanie funkcji przez poszczególnych pracowników wiązało się z obiegiem dokumentów: kolejnością obie-

gu, rodzajem czynności wykonywanych przez poszczególne komórki w związku z opracowaniem dokumentów, terminami obiegu itp. Aby sprawę tę rozwiązać wszystkie dokumenty podzieliliśmy na zewnętrzne i wewnętrzne. Do zewnętrznych zaliczono takie dokumenty, które napływają do przedsiębiorstwa z zewnątrz lub wysłane są na zewnątrz. Za dokumenty wewnętrzne uważamy natomiast dokumenty sporządzane i pozostające w przedsiębiorstwie (kwity magazynowe, listy płac itp.).

W celu skoncentrowania kontroli nad obiegiem dokumentów w jednym miejscu i umożliwienia pracy operatywnej komórce finansowej wszystkie dokumenty zewnętrzne dostają się do księgowości poprzez tę komórkę. Dokumenty te, z wyjątkiem regulowanych kasowo, ewidencjonowane są w komórce finansowej a nie w sekretariacie, w rejestrze należności nefakturowych i zobowiązań przedsiębiorstwa oraz rejestrze faktur własnych (należności fakturowych). Po uregulowaniu należności i zobowiązań na podstawie wyciągów bankowych i dokumentów kasowych dokonuje się w rejestrze wpisu „zamykającego“ właściwą pozycję należności lub zobowiązania. W ten sposób komórka finansowa bez potrzeby sięgania do dokumentów zarejestrowanych i oddanych już do księgowości dysponuje w każdej chwili materiałem potrzebnym do wykonania pracy operatywnej. Np. jakiej faktury dotyczy lista inkasowa czy przekazano podatek i kiedy, czy wpłynęła należność za fakturę, kiedy oddano dokument do księgowości, ile dni trwa cykl inkasowy — na wszystkie te pytania i szereg innych „odpowiada“ rejestr. Zezwala to na bie-

żące kontrolowanie gospodarki finansowej przedsiębiorstwa bez oczekiwania na dane księgowości, z natury rzeczy opóźnione o 7 — 10 dni.

Dokumenty napływają do księgowości już sprawdzone pod względem rachunkowym, merytorycznym i formalnym — w księgowości dokonuje się jedynie ich ostatecznej kontroli. Przeciętny termin obiegu dokumentów zewnętrznych nie przekracza 2,5 — 3 dni. Przy wykonywaniu opisanych czynności zatrudniony jest 1 pracownik.

Opisane rozwiązanie, na pozór mało efektywne, daje poważne wypróbowane w praktyce usprawnienia. Dzięki niemu, oprócz znacznego przyspieszenia obiegu dokumentów i blisko 5-krotnego skrócenia terminu ich opracowania i dostarczenia do księgowości uzyskaliśmy również przyspieszenie obiegu środków obrotowych i ich zwolnienie.

Dalsze zwiększenie wydajności pracy w księgowości uzyskaliśmy dzięki zastosowaniu skrótów i symboli księgowych dla typowych zdarzeń księgowych. Nie obniżyło to bynajmniej „czytelności” zapisów, gdyż treść zdarzenia wynika ze skojarzenia symbolu lub skrótu księgowego z treścią konta, na którym zaszcłość została zaksięgowana oraz treścią konta przeciwstawnego.

Dzięki zastosowaniu w księgowości książeczek kontrolnych dla poszczególnych pracowników, do których wpisuje się ważniejsze czynności wykonane w danym dniu, jak np. „zadekretowano... dokumentów od dnia..... do dnia.....”, „zaksięgowano..... pozycji”, księguje się dokumenty z dn. „rozliczono nakłady kl. 4 do dnia.....” itd., położyliśmy podwaliny pod współzawodnictwo, a jednocześnie jako gł. księgowy uzyskałem możliwość łatwej orientacji w stanie księgowania i zapobiegania wąskim gardłom. Przykładem takiego wąskiego gardła była księgowość materiałowa, która nie nadążała w księgowaniu dokumentów (pod względem okresu zaszcłości) za księgowością finansową. Trudności te pokonałmy przez zo-

rganizowanie pracy w tej komórce w ciągu kilku dni, pod koniec miesiąca, na dwie zmiany.

Dobre wyniki dały również okresowe, krótkie lecz rzeczowe odprawy z personelem nieksięgowym (zwłaszcza technicznym), mające na celu wyjaśnienie znaczenia dokumentacji zdarzeń gospodarczych oraz instruowanie tych pracowników w sposób dokładny i zrozumiały o technice sporządzania dokumentacji, kryteriach kalkulacyjnych jakimi należy się kierować itp. Wspomniane narady pozwoliły na znaczne polepszenie jakości rachunku kosztów.

W wyniku dokonanych usprawnień — a nie godzin nadliczbowych sprawozdanie za pierwszy kwartał br. złożyliśmy 25 maja, za m-c kwiecień — 11 czerwca, za maj — 25 czerwca, zaś sprawozdanie za czerwiec zostanie złożone 15 — 18 lipca br.

Jednocześnie okazało się, iż nie tylko nie ma potrzeby kompletowania obsady komórki księgowości, lecz na odwrót — personel, który przedtem nie mógł się wywiązać z powierzonych zadań został zmniejszony o 2 pracowników. Zostali oni przesunięci do innych komórek, gdzie odczuwano przedtem dotkliwy brak pracowników. Tak więc usprawnienia pracy w księgowości miały bezpośredni wpływ na usprawnienia dokonane w innych komórkach organizacyjnych.

Nie wszystkie odcinki księgowości przedsiębiorstwa, w którym pracuję, są już idealnie uporządkowane, lecz dotychczasowe wyniki wykazują, że organizacja pracy jest drogą prowadzącą do usprawnień księgowości.

Dlatego w imieniu własnym i pracowników księgowości cukrowni „Środa” apeluję do pracowników księgowości wszystkich cukrowni w Polsce o zrewidowanie dotychczasowego stylu pracy, zorganizowanie swojego odcinka pracy w sposób prawidłowy i podjęcie długofalowego zobowiązania składania sprawozdań miesięcznych i kwartalnych do dnia 20 następnego miesiąca za miesiąc lub kwartał ubiegły.

M. KARCZMAR

Kwartalne plany finansowania

Zamieszczony niżej artykuł, dając ogólny zarys planowania kredytowego w przedsiębiorstwie, kładzie specjalny nacisk na problemy zaniebawiane, bądź też budzące wątpliwości i trudności. Nie przesądzając w jakim kierunku pójdzie technika planowania kredytowego w roku przyszłym, wydaje się, że przeanalizowanie i zgłębienie omówionych w artykule zagadnień zezwoli na usprawnienie tego odcinka pracy komórek finansowo-księgowych przedsiębiorstwa.

REDAKCJA.

Celem niniejszego opracowania jest omówienie zagadnień praktyki planowania kredytowego w przedsiębiorstwie przemysłowym, polegającego, zgodnie z przepisami kredytowymi Narodowego Banku Polskiego, na sporządzaniu kwartalnych planów finansowania.

Plan kredytowy jest obok budżetu podstawowym planem finansowym Państwa. Istota planu kredytowego polega na tym, że obejmuje on z jednej strony czasowo wolne środki pieniężne gospodarki narodowej, budżetu Państwa, instytucji i organizacji

pozagospodarczych, zakładów ubezpieczeniowych, ludności, z drugiej zaś — przewiduje dystrybucję tych środków w formie kredytu bankowego dla sfinansowania potrzeb gospodarki narodowej w zakresie niepodlegającym sfinansowaniu przez budżet Państwa.

O ile budżet wyposaża przedsiębiorstwa państwowe we własne środki obrotowe — w granicach normatywów, to plan kredytowy zaspokaja potrzeby działalności eksploatacyjnej przedsiębiorstw w zakresie środków ponadnormatywnych i nienormowanych. Po-

nadto w przedsiębiorstwach, którym przysługuje tylko częściowe pokrycie normatywów funduszami własnymi, plan kredytowy finansuje również niepokrytą część normatywnych środków obrotowych. Tym samym więc plan kredytowy stanowi, obok budżetu Państwa, instrument kontroli gospodarki narodowej i czynnego oddziaływania na procesy produkcji i wymiany.

Plan kredytowy sporządzany jest przez Narodowy Bank Polski na podstawie szeregu danych, m. in. na podstawie materiałów opracowanych przez poszczególne przedsiębiorstwa w formie kwartalnego planu finansowania, stanowiącego urealnienie i zaktualizowanie — w odniesieniu do danego kwartału — rocznego planu finansowego i będącego tym samym finansowym wyrazem operatywnego planu produkcji względnie obrotu na dany kwartał.

Kwartałny plan finansowania jest zatem z jednej strony bezpośrednim wkładem przedsiębiorstwa do budowy ogólnopństwowego planu kredytowego, z drugiej zaś — stanowi ramowy wniosek kredytowy przedsiębiorstwa, określający wielkość zapotrzebowania kredytowego na początek i koniec danego kwartału oraz materialne uzasadnienie tego zapotrzebowania.

I. PLANOWANIE DANYCH PODSTAWOWYCH

Jak wiadomo, plan finansowania składa się z dwóch zasadniczych części:

części A — obejmującej podstawowe dane z zakresu kształtowania się produkcji kosztów, realizacji, akumulacji zysku, obrotów materiałowych,

części B — stanowiącej syntetyczne zestawienie środków obrotowych i źródeł ich pokrycia.

Dotychczasowe doświadczenia w zakresie planowania kredytowego wykazują, że przywiązuje się na ogół niedostateczną wagę do części A, traktując zawarte w niej dane jako materiał uboczny i pomocniczy. Wpływa to w rezultacie na obniżenie jakości danych zawartych w części B, utrudnia wzgl. niemożliwia bankowi przeprowadzenie właściwej analizy przedłożonego materiału, a często powoduje zupełną dyskwalifikację sporządzonego, dużym nakładem pracy, planu finansowania. Należy zatem w tym miejscu podkreślić, że część A — „dane podstawowe“ posiada w istocie zasadnicze i decydujące znaczenie dla całego planu finansowania. Rola danych podstawowych polega na tym, że są one faktyczną podstawą, na której buduje się następnie właściwy plan zawarty w części B, że stanowią one uzasadnienie założonego w planie kształtowania się środków obrotowych i zgłoszonego zapotrzebowania na kredyt.

Dane podstawowe obejmują swym zasięgiem trzy okresy kwartałne, kwartał poprzedni, bieżący (tj. ten, w którym sporządza się plan) oraz następny (planowany). Punktem wyjściowym dla planowania danych podstawowych jest faktyczne wykonanie za kwartał

poprzedni, które winno być udokumentowane sprawozdawczością finansową, a w każdym razie materiałami przygotowanymi do sporządzenia tej sprawozdawczości oraz rocznym planem finansowym w odniesieniu do kwartału bieżącego i planowanego.

Jeśli chodzi o faktyczne wykonanie za kwartał poprzedni, to dane te zawarte są bądź w sprawozdaniu z wykonania planu nakładów i kosztów, bądź w rachunku wyników, bądź też w sprawozdaniu z wykonania planu obrotów materiałowych. Trzeba jedynie pamiętać, że rachunek wyników i sprawozdanie z wykonania planu nakładów i kosztów obejmuje dane od początku roku (wzgl. za ostatni miesiąc), podczas gdy do planu finansowania przyjmujemy dane za ubiegły kwartał; trzeba zatem posługiwać się, zarówno ostatnim jak i poprzednim sprawozdaniem kwartalnym. Gdy przedsiębiorstwo nie posiada jeszcze w chwili sporządzania planu finansowania wymienionych wyżej sprawozdań, należy oprzeć się na obrotówce — choćby nie była ona jeszcze ostatecznie uzgodniona wzgl. na podsumowanych kartach kontowych — pod warunkiem, że wszystkie operacje ubiegłego kwartału zostały już zaksięgowane. Istnienie znacznych zaległości w księgowaniach, które nie pozwalają przedsiębiorstwu na ustalenie wykonania poprzedniego kwartału nawet w przybliżonych, nieuzgodnionych jeszcze ostatecznie, liczbach, podważa w poważnym stopniu wartość całego planu finansowania i zmusza bank do stosowania odmiennych metod jego analizy. Jest przeto rzeczą celową podawanie w uzasadnieniu do planu finansowania, jakie materiały stanowiły punkt wyjściowy dla jego budowy.

Warunkiem prawidłowego planowania danych podstawowych, a co za tym idzie warunkiem prawidłowości całego planu finansowania jest możliwie najbardziej zbliżone do rzeczywistości uchwycenie przewidywanego wykonania za kwartał bieżący i realna budowa planu na kwartał przyszły w zakresie produkcji wg cen niezmiennych, kosztów działalności eksploatacyjnej, realizacji, akumulacji zysku oraz obrotów materiałowych.

Kluczowe znaczenie posiada tu produkcja wg cen niezmiennych, którą należy planować w oparciu o dotychczasowe jej wykonanie (raporty techniczne, sprawozdania dla GUS) oraz na podstawie stosunku operatywnego planu produkcji do wycinka planu rocznego w odniesieniu do kwartału bieżącego i planowanego. O ile istnieją podstawy do przewidywania, że faktyczne wykonanie w zakresie produkcji będzie odbiegało nie tylko od planu rocznego na dany kwartał, lecz także od kwartalnego planu operatywnego, należy zaplanować dane najbardziej realne, podając w uzasadnieniu przyczyny ewent. odchyień planowanych wartości od planu rocznego i operatywnego.

Planowanie kosztów działalności eksploatacyjnej, tj. kosztów produkcji podstawowej, pomocniczej i usług odpłatnych (konta 700 — 705, 716 i 726) oraz planowanie zużycia materiałowego (gr. 40) musi się opierać na planowanej wartości produkcji wg cen niezmiennych i musi zakładać istnienie określonych, mniej więcej stałych, proporcji w tym zakresie. Je-

żeli np. faktyczne wykonanie za kwartał ubiegły wykazywało, że koszty działalności eksploatacyjnej pozostawały do produkcji wg cen niezmiennych w stosunku 8:1, a zużycie materiałowe stanowiło 70% tych kosztów, to te same mniej więcej proporcje winny wynikać z danych kwartału bieżącego i planowanego. W sporadycznych przypadkach mogą tu wchodzić w rachubę pewne odchylenia w strukturze kosztów przedsiębiorstwa oraz strukturze cen niezmiennych, gdy np. następuje z kwartału na kwartał zmiana w asortymencie lub gatunkowości produkowanych wyrobów, bądź też gdy przewiduje się np. znaczną kompresję kosztów, w wyniku zmiany warunków technologicznych lub poczynionych usprawnień. Odchylenia tego rodzaju muszą jednak być wyjaśnione w uzasadnieniu do planu.

Analogiczne proporcje w poszczególnych kwartałach objętych planem muszą istnieć między wartością realizacji z jednej strony, a wielkością podatku obrotowego, ewentualnych różnic wyrównawczych, zysku operacyjnego i zysku bilansowego (wzgl. straty) — z drugiej. O ile np. wykonanie za kwartał ubiegły wykazywało, że stosunek zarachowanego podatku obrotowego do realizacji netto wyrażał się wskaźnikiem 12%, stosunek zysku operacyjnego do tejże realizacji — wskaźnikiem 7%, a zysk bilansowy stanowił 96% zysku operacyjnego¹⁾, to zaplanowanie na kwartał bieżący i następny innych proporcji w tym zakresie — co jest niekiedy możliwe, zwłaszcza w przedsiębiorstwach o dużym asortymencie produkowanych i realizowanych wyrobów — wymaga szczegółowego uzasadnienia.

Dużą uwagę należy poświęcić planowaniu obrotów materiałowych. Wielkość zużycia materiałowego musi pozostawać w ścisłym związku — jak już wspomnieliśmy — z wartością planowanej produkcji i wielkością globalnej kwoty kosztów wytworzenia (eksploatacyjnych), przy czym winny tu być założone wszelkie nieprzewidziane planem rocznym oszczędności zużycia, realizowane dzięki współzawodnictwu pracy, pomysłom racjonalizatorskim, usprawnieniom w procesach produkcyjnych itp. Planowanie zakupu materiałów winno być oparte na szczegółowym planie zaopatrzenia oraz kontroli ulokowanych i zrealizowanych zamówień. Planem objąć należy również często zdarzające się przesunięcia w dostawach materiałowych między poszczególnymi kwartałami (przyśpieszenia lub opóźnienia w dostawach), które mogą uzasadniać odchylenia w stosunku do wycinka planu rocznego w zakresie zakupu materiałów.

Plan finansowania winien przewidywać — jako założenia mobilizujące — upłynnienie nadmiernych wzgl. zbędnych zapasów materiałowych. Należy je planować w pozycji „sprzedaż” — w granicach realnych możliwości upłynnienia i opierając się na ob-

wiązujących w tej mierze przepisach (zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dn. 2.V. 1951 r. — Monitor Polski Nr A-46).

Na koniec naszych uwag o planowaniu danych podstawowych trzeba podkreślić, że dane te winny wykazywać szereg arytmetycznych powiązań między sobą oraz w zestawieniu z niektórymi danymi części B. I tak:

1. koszty działalności eksploatacyjnej + różnica remanentów zapasów produkcyjnych (cz. B), = realizacja po koszcie wytworzenia,

2. realizacja po koszcie wytworzenia + koszty zbytu = koszt własny realizacji,

3. koszt własny realizacji + podatek obrotowy + dodatnie (debetowe) różnice wyrównawcze + zysk operacyjny — ujemne (kredytowe) różnice wyrównawcze — strata operacyjna = realizacja netto (po cenie zbytu),

4. zakup materiałów + przychód materiałów z własnej produkcji — zużycie — sprzedaż = różnica remanentów zapasów materiałowych (cz. B),

5. przychód towarów — rozchód towarów = różnica remanentów zapasów towarowych (cz. B).

Brak wymienionych powiązań świadczy, rzecz jasna, o nieprawidłowym sporządzeniu planu finansowania i podważa wiarygodność zawartych w nim danych.

II. PLANOWANIE ŚRODKÓW OBROTOWYCH

Właściwy plan finansowania, określający w swym końcowym efekcie wielkość planowanego zapotrzebowania kredytowego, zawarty jest w części B — „zestawienie środków obrotowych i ich pokrycia” i posiada układ planowanego bilansu przedsiębiorstwa w przekształconej, syntetycznej formie. Podstawowym przeto warunkiem realności planu finansowania jest przyjęcie jako punktu wyjściowego stanów faktycznych z bilansu na ostatni dzień kwartału poprzedniego, a przynajmniej — analogicznie jak przy planowaniu danych podstawowych — stanów zbliżonych do faktycznego z materiałów przygotowanych do sporządzenia bilansu.

Środki obrotowe przedsiębiorstwa dzielą się w planie finansowania na dwie zasadnicze grupy — na środki normowane i środki nienormowane.

1. **Środki normowane.** Istota planowania kredytowego w zakresie środków normowanych polega na porównaniu przewidywanych na kwartał bieżący i następny stanów tych środków z normatywami wynikającymi z planu finansowego i wyprowadzeniu tą drogą stanów ponadnormatywnych, które zostają następnie odrębnie wyszczególnione. W przypadkach, gdy istnieją warunki dla ustalenia normatywu operatywnego na poziomie wyższym lub niższym, niż normatyw wg planu rocznego, co może mieć miejsce przy co najmniej 10% przekroczeniu planu produkcji, przyśpieszeniu obiegu środków obrotowych wzgl. zmianie cen — należy zgłosić to oddziałowi

¹⁾ Różnica między zyskiem operacyjnym a bilansowym przypada na wynik działalności pozazakładowej, wynik na realizacji towarów oraz saldo zysków i strat nadzwyczajnych, które to elementy — jako nieposiadające istotnego znaczenia, zostały pominięte w planie finansowania.

banku, przedkładając odpowiednie dokumenty. W żadnym przypadku nie należy planować normatywu operatywnego bez porozumienia z bankiem, ponieważ ustalenie w planie finansowania możliwości zastosowania takiego normatywu pozostaje w wyłącznej kompetencji banku.

Najbardziej decydujący wpływ na jakość planowania kredytowego w przedsiębiorstwie posiada planowanie zapasów materiałowych i produkcyjnych, z uwagi na to, że w zapasach tych związane są najważniejsze kwotowo środki przedsiębiorstwa. Realność planowania w tym zakresie uzależniona jest od dokładności omówionego poprzednio planowania danych podstawowych na odcinku obrotów materiałowych oraz kosztów działalności eksploatacyjnej i realizacji po koszcie wytworzenia. Rzeczą bardzo ważną, a często zaniedbywaną jest tutaj uzasadnienie w załączniku do planu założonego wzrostu omawianych zapasów.

Zagadnieniem nasuwającym wiele wątpliwości jest normatyw sprzedaży niefakturowanej. Konieczność planowania tego normatywu, którego nie znajdujemy w rocznym planie finansowym, wynika stąd, że norma czasowa w dniach dla wyrobów gotowych obejmuje swym zasięgiem nie tylko okres magazynowania tych wyrobów, lecz także okres przeznaczony na ich zafakturowanie. Ponieważ jednak wyliczanie z kont zapasowych sprzedanych wyrobów następuje już w momencie ich wysyłki, a nie zafakturowania i oddania do inkasa (faktury nie oddane do inkasa), przeto dla zachowania porównywalności między normatywem a stanem przewidywanym zapasów produkcyjnych i ujęcia faktycznych przerostów w tej mierze trzeba wyeliminować w odrębną pozycję tę część normatywu zapasów produkcyjnych, która odnosi się do wysłanych (sprzedanych) a niefakturowanych jeszcze wyrobów gotowych. Wyliczenie normatywu sprzedaży niefakturowanej wynika ze wzoru:

$$\frac{n \cdot 3}{w}$$

gdzie: n = normatyw wyrobów gotowych,

z tytułu obrotów zamiejscowych	$\frac{2160 \times 12}{90}$	=	288	
" " miejscowych	$\frac{240 \times 8}{90}$	=	21 (z zaokrągleniem)	
	Razem		309	

Przy rozumowaniu powyższym przyjęto założenie, że realizacja w ciągu całego kwartału przebiega równomiernie, co nie zawsze jednak miało miejsce. O ile przedsiębiorstwo przewiduje np., że największe nasilenie realizacji wystąpi w ostatniej dekadzie kwartału, co pociągnie za sobą wyższy stan prawidłowy należności fakturowych, można rzecz jasna wprowadzić odpowiednią poprawkę do powyższego wyliczenia, wyjaśniając to w uzasadnieniu do planu.

Przewidywane stany faktyczne należności fakturowych należy planować na jak najbardziej realnym

w = wskaźnik w dniach (norma zapasów) dla wyrobów gotowych, cyfra 3 — reprezentuje dopuszczalny 3-dniowy czasokres przysługujący przedsiębiorstwu na zafakturowanie (cykl fakturowania).

Planowanie rozliczeń międzyokresowych czynnych, które w niektórych branżach posiadają istotne znaczenie, musi być oparte na faktycznych stanach tych rozliczeń z poprzednich okresów — w oparciu o posiadane sprawozdania bilansowe.

2. Środki nienormowane. O ile przy planowaniu środków normowanych przyrównywaliliśmy przewidywane stany faktyczne do ustalonych w planie finansowym normatywów, to istota zagadnienia w zakresie środków nienormowanych leży we właściwym wyliczeniu ich stanów prawidłowych, bowiem wg obowiązujących przepisów kredytowych, tylko stany prawidłowe mogą być przedmiotem kredytu bankowego.

Kryterium prawidłowości stanu należności fakturowych wynika z przepisów o kredycie inkasowym, w myśl których kredyt ten może być przyznany tylko na sfinansowanie należności mieszczących się w ramach ustalonego przez bank cyklu inkasowego, wynoszącego w zasadzie 12 dni przy sprzedaży zamiejscowej i 8 dni — przy miejscowej. W związku z tym, dla wyliczenia prawidłowego stanu należności fakturowych, należy dokonać orientacyjnego podziału zaplanowanej w danych podstawowych realizacji netto (należności fakturowe są zależne od realizacji) na miejscowe i zamiejscowe, a następnie przemnożyć przeciętną dzienną realizację przez właściwe cykle inkasowe.

Np.: Planowana w danych podstawowych realizacja netto wynosi 2400, przy czym przedsiębiorstwo ustala orientacyjnie, że 90% planowanej kwoty będzie przypadać na obrót zamiejscowy i 10% — na miejscowy.

Prawidłowy stan należności fakturowych wynosi zatem:

poziomie, w oparciu o posiadane materiały bilansowe za ubiegłe okresy, choćby stany te odbiegały znacznie od stanów prawidłowych. Wprawdzie nie będą one mogły być finansowane kredytem bankowym, to jednak charakteryzując stan dyscypliny płatniczej odbiorców na przestrzeni trzech okresów kwartalnych, dadzą pogląd na kierunki wysanowania sytuacji finansowej przedsiębiorstwa.

Planowanie prawidłowego stanu pozycji „faktury nie oddane do inkasa” przebiega w podobny sposób, jak to miało miejsce przy należnościach fakturowych,

z tą różnicą, że nie ma tu potrzeby podziału planowanej realizacji na miejscową i zamiejscową; ponadto stosujemy tu stały mnożnik, przez który mnożymy przeciętną dzienną realizację, w wysokości 3 (trzydniowy cykl fakturowania).

Niezrefundowane nakłady na roboty kapitalne wykonywane sposobem gospodarczym stanowią aktywny wynikający z kompensaty następujących pozycji bilansu:

- a) odnośnie inwestycji — różnica między grupą D strony aktywów a grupą D strony pasywów (bez konta kredytu na wstępne finansowanie inwestycji),
- b) odnośnie kapitalnych remontów — różnica między rozdziałem VI grupy C strony aktywów a tymże rozdziałem strony pasywów (bez konta kredytu na wstępne finansowanie kapitalnych remontów).

Planowanie prawidłowego stanu niezrefundowanych nakładów na roboty kapitalne, które może być przedmiotem kredytu na wstępne finansowanie tych robót, musi opierać się na obowiązującym 45-dniowym cyklu refundacyjnym. Zakładając równomierne kształtowanie się działalności inwestycyjnej i kapitalno-remontowej przedsiębiorstwa wykonywanej sposobem gospodarczym w ciągu kwartału, prawidłowy stan niezrefundowanych nakładów nie powinien przekraczać 2/3 planowanych w danych podstawowych kosztów robót kapitalnych wykonywanych sposobem gospodarczym (45-dniowy cykl refundacyjny zachodzi na dwa okresy miesięczne). O ile przedsiębiorstwo nie przewiduje równomiernego nasilenia omawianej działalności w ciągu kwartału, może ono planować stan prawidłowy odbiegający od 2/3 planowanych kosztów, dając jednocześnie odpowiednie uzasadnienie w załączniku do planu.

Pozycja „inne aktywa“ winna odzwierciedlać przewidywane stany pozostałych aktywów obrotowych przedsiębiorstwa i musi być planowana w oparciu o posiadane materiały bilansowe. W szczególności wymaga tu uzasadnienia założony w planie poważniejszy wzrost wzgl. spadek innych aktywów.

III. PLANOWANIE POKRYCIA ŚRODKÓW OBROTOWYCH

1. Pokrycie środków normatywnych następuje z funduszy własnych w obrocie, pasywów stałych (ustalonych w rocznym planie finansowym) oraz w przypadkach określonych przepisami kredytowymi — z kredytu normatywnego.

Największe bezsprecznie trudności wywołuje planowanie funduszy własnych w obrocie. Planowanie to winno uwzględniać:

- a) wyliczony z bilansu fundusz własny w obrocie na ostatni dzień kwartału ubiegłego (różnica między poz. „ogółem“ rozdz. I — III grupy A strony pasywów a grupą A strony aktywów),

- b) planowany w danych podstawowych zysk bilansowy (wzgl. stratę),
- c) obowiązujący tryb i terminy rozliczeń z budżetem Państwa,
- d) obowiązujące przepisy o tworzeniu funduszu zakładowego.

Dla zilustrowania metody planowania funduszy własnych w obrocie podajemy przykład, który obejmuje tylko jedną z wielu, mogących wchodzić w rachubę, możliwości.

Założenia:

- a) Przedsiębiorstwo sporządza w III kwartale (kwartał bieżący) plan finansowania na IV kwartał (kwartał planowany) i posiada sprawozdanie finansowe na ostatni dzień II kwartału (kwartał poprzedni) wg którego fundusz własny w obrocie wynosi 8400 (w tys. zł).
- b) Przedsiębiorstwo rozliczało się dotychczas z budżetem Państwa oraz dokonywało odpisy na fundusz zakładowy w trybie i terminach ustalonych odnośnymi przepisami (fundusz popierania produkcji ubocznej nie występuje).

- c) Zysk bilansowy za I kw.:

— wg planu rocznego	200
— faktyczne wykonanie	210

Zysk bilansowy za I i II kw.:

— wg planu rocznego	450
— faktyczne wykonanie	500

Zysk bilansowy za I — III kw.:

— wg planu rocznego	700
— przewid. wykonanie	770

Zysk bilansowy za I — IV kw. (całoroczny):

— wg planu rocznego	930
— przewid. wykonanie	1020

- d) Planowe wypłaty z zysku do budżetu:

— za III kwartał	40
— za IV kwartał	23

- e) Odprowadzenie faktyczne z tytułu rozliczenia zysku ponadplanowego za I kwartał (wpłata do budżetu i odpis na fundusz zakładowy) dokonane w II kwartale

7

- f) Planowana dotacja na uzupełnienie środków obrotowych na IV kwartał

30

- g) Odpisy na fundusz zakładowy od zysku planowego (1/2 ustalonej stawki 4%)

2

Obliczenie:

Fundusz własny w obrocie na ostatni dzień II kwartału	8400	
+ Przewidywany zysk za III kwartał (770 — 500)	270	
	<hr/>	8670
— Planowe wpłaty z zysku do budżetu za III kwartał	40	
— Odpisy na fundusz zakładowy od zysku planowego za II kwartał (2% od 450 — 200)	5	
— Rozliczenie zysku ponadplanowego (wpłata do budżetu i odpis na fundusz zakładowy) za I i II kwartał:		
70% od zysku ponadplanowego 50 =	35	
— rozliczenie za I kwartał dokonane w II kwartale	7 28	73
Fundusz własny w obrocie na ultimo III kwartału	8597	
+ Przewidywany zysk za IV kwartał (1020 — 770)	250	
	<hr/>	8847
— Planowe wpłaty z zysku do budżetu za IV kwartał	23	
— Odpisy na fundusz zakładowy od zysku planowego za III kwartał (2% od 700 — 45)	5	
— Rozliczenie zysku ponadplanowego za I — III kw.: 70% od zysku ponadplanowego 70 =	49	
— rozliczenia dotychczasowe: faktycznie dokonane w II kwartale (7) i przewidziane do dokonania w III kw. (28)	35 14	42
	<hr/>	8805
+ Planowana na IV kwartał dotacja z budżetu	30	
Fundusz własny w obrocie na ostatni dzień IV kwartału	<hr/>	8835

Jak widać z powyższego przykładu, planowanie funduszy własnych w obrocie — zwłaszcza na ostatni kwartał roku — jest dość skomplikowane, z uwagi na konieczność liczenia zysku od początku roku (przy wyliczaniu odprowadzeń z zysku ponadplanowego). W praktyce jednak, o ile zysk ponadplanowy nie wyraża się poważnymi kwotami, można pominąć rozliczenie zysku ponadplanowego i planować fundusze własne w obrocie w oparciu o schemat:

- fundusz własny w obrocie początkowym
- + przewidywany zysk (wzgl. minus przewidywana strata),
  - planowe wpłaty z zysku (wzgl. plus planowe dotacje na pokrycie strat),
  - + planowe rozliczenia z budżetem z tytułu środków obrotowych.

Przy planowaniu pokrycia środków normatywnych trzeba zwrócić uwagę, że w świetle obowiązujących systemów finansowego i kredytowego — pokrycie to bynajmniej nie musi równoważyć się normatywami, jak to miało miejsce w roku ubiegłym. Jeśli np. przedsiębiorstwo wypracowuje ponadplanowe zyski, rozliczenie z tego tytułu następuje dopiero w następnym kwartale, a ponadto ma ono prawo zatrzymać w obrocie 30% ponadplanowego zysku z poprzednich kwartałów — będzie zatem z reguły posiadało na ostatni dzień kwartału bieżącego i planowanego uzasadnioną nadwyżkę własnych funduszy w obrocie. I odwrotnie, gdy przedsiębiorstwo nie wypracowuje planowego zysku, powstały z tego tytułu niedobór nie może być — wg obecnie obowiązujących zasad — sfinansowany kredytem normatywnym, w związku z czym przedsiębiorstwo musi założyć w planie niedobór własnych funduszy w obrocie, który będzie mógł być sfinansowany tylko zobowiązaniami pozabankowymi.

2. Pokrycie środków ponadnormatywnych i nienormowanych. Jeśli chodzi o planowanie poszczególnych kredytów bankowych, to zasadnicze wytyczne w tej materii zmiernają do planowania ich ściśle w oparciu o obowiązujące przepisy kredytowe, przy bezpośrednim kontakcie z oddziałem banku. W szczególności należy zwrócić uwagę, że:

- a) kredyty: sezonowy, specjalny i na nadzwyczajne potrzeby winny być planowane w wysokości odpowiadających im ponadnormatywnych zapasów, pomniejszonych o odnoszące się do tych zapasów planowane zobowiązania z tytułu niefakturowanych dostaw oraz zobowiązania fakturowe — przekraczające pasywa stałe z tytułu dostaw,
  - b) kredyt inkasowy winien być planowany w wysokości prawidłowego stanu należności fakturowych, uwzględniającego sprzedaż zamiejscową i miejscową (II/2) pomniejszonego o przeciętną stopę podatku obrotowego, ponieważ bank udziela tego kredytu na takich właśnie zasadach,
  - c) kredyt na wstępne finansowanie robót kapitalnych wykonywanych sposobem gospodarczym należy planować w granicach prawidłowego stanu niezrefundowanych nakładów na roboty kapitalne,
  - d) przedmiotem kredytu na nadzwyczajne potrzeby może być tylko ta część wykazanych innych ponadnormatywnych zapasów, która powstała z przyczyn przez przedsiębiorstwo niezawinionych i została zgłoszona do upłynnienia wzgl. przeznaczona do stopniowego zużycia we własnym zakresie,
  - e) o ile przedsiębiorstwo przewiduje, że zadłużenie w danym kredycie w ciągu kwartału będzie wyższe od przewidywanego stanu początkowego i planowanego stanu końcowego, należy ów przypuszczalny, maksymalny stan kredytu w ciągu kwartału wykazać w rubryce „limity przejściowe“.
- Duże wreszcie znaczenie posiada właściwe ujęcie zobowiązań pozabankowych z podziałem na zobowią-

Zadekretowane dokumenty stanowią bezpośrednią podstawę do zapisów na kontach analitycznych, podstawę do sporządzenia dowodów dla księgowania w syntetyce.

Opisany tok postępowania dotyczy zarówno dokumentów zewnętrznych jak i wewnętrznych łącznie z dokumentami, wystawianymi przez dział księgowości (rozliczenia, storna itp.).

III. SPORZĄDZANIE DOWODÓW KSIĘGOWYCH

Zadekretowane dokumenty zostają skompletowane, na którą to czynność składa się:

- a) segregowanie dokumentów,
  - b) grupowanie dokumentów,
- ad a) — Segregowanie dokumentów polega na zebraniu razem — z ogólnej liczby — dokumentów o identycznej korespondencji kont (syntetycznych) zarówno po stronie „Winien“, jak po stronie „Ma“ (np. otrzymano 5 faktur dostawców — Wn 301, Ma 140).
- ad b) Zebrane w ten sposób dokumenty grupuje się wg strony Wn lub Ma jednego i tego samego konta, np.:

Ma 140		Wn 310		
Wn 301	Ma 141	lub	Wn 311	Ma 301
Ma 173		Wn 320		

Ze skompletowanych dokumentów sporządza się dowody księgowe, stanowiące podstawę księgowania w syntetyce.

Dla sporządzenia dowodów księgowych wykorzystuje się bądź już istniejące dokumenty zbiorcze (raport kasowy, awiz bankowy itp.), bądź też zestawia się je w postaci specjalnych zbiorczych dowodów księgowych.

W odniesieniu do poszczególnych rodzajów dokumentów tok postępowania jest następujący:

1. Raport kasowy

Dołączone do raportu kasowego i zadekretowane asygnaty przychodowe zbiera się wg grup o identycznej korespondencji kont po stronie „Ma“, zaś zadekretowane asygnaty rozchodowe segreguje się wg grup o jednakowej korespondencji kont po stronie „Winien“. Zebrane i ułożone w tym porządku asygnaty przychodowe i rozchodowe, dołączone do każdego z raportów, numeruje się kolejną liczbą kontrolną, poczynając od Nr 1.

Numer kontrolny wpisuje się w prawym górnym rogu pieczęci dekretacyjnej (wzór nr 1), którą umieszcza się na każdym dokumencie księgowym.

Nr / 8

dowodu / dokumentu
księgowego

Uwaga: numeracja kontrolna dokumentów, objętych poszczególnym dowodem księgowym, rozpoczyna się zawsze od Nr 1.

Numeracja kontrolna dokumentów księgowych jest niezależna od numeracji rodzajowej dokumentów (np. numeru bieżącego asygnaty kasowej lub dokumentu magazynowego).

Na podstawie tak przygotowanych dokumentów sporządza się dowód księgowy, stawiając na rapor-

cie kasowym pieczęć (wzór Nr 2), wypełnioną w sposób następujący:

Wzór Nr 2

Zaksięgować

"....." ... 195...r.

Dowód księgowy Nr .....

pod datą

Nr Nr dokument. księgowych	Wn		Ma	
	Symbol konta	S U M A cząstkowa	Symbol konta	S U M A kontrolna
1	2	3	4	5
R a z e m			Razem	

Dokumentów:.....
ilość .....

Sporządził .....

Sprawdził i zatwierdził .....

W przypadku asygnat przychodowych:

- a) w rubryce „Nr Nr dokumentów“ wpisuje się numery kontrolne (od Nr. do Nr.) poszczególnych asygnat przychodowych, zaliczonych do jednej z „grup o identycznej korespondencji kont po stronie „Ma““;
- b) w rubryce „Wn“ podaje się symbol konta „Kasy“ (100);
- c) w rubryce „Suma cząstkowa“ wykazuje się łączne sumy poszczególnych grup asygnat przychodowych o jednakowej korespondencji kont po stronie „Ma“;
- d) w rubryce „Ma“ figurują symbole kont przeciwstawnych do konta „Kasy“;
- e) do rubryki „Suma kontrolna“ wprowadza się — po wpisaniu danych wszystkich asygnat przychodowych — łączną sumę liczb rubryki 3. Suma ta stanowi obrót konta kasy po stronie „Wn“ i musi się równać sumie przychodu, wykazanej w raporcie kasowym.

W przypadku asygnat rozchodowych:

W identyczny sposób postępuje się z odpowiednio ugrupowanymi asygnatami rozchodowymi, które wpisuje się kolejno sumami cząstkowymi z tym, że w rubryce „Wn“ figurują symbole kont przeciwstawnych, korespondujących z kontem kasy po stronie „Ma“. Łączną sumę obrotu po stronie „Ma“ konta „Kasy“ (100), która winna być zgodna z sumą rozchodu w raporcie kasowym, uwidacznia się w rubryce 5.

Sumy rubryk 3 i 5 (w wierszu „Razem“) muszą być sobie równe. W ten sposób na podstawie pierwotnych (podstawowych) dokumentów powstaje dowód księgowy, stanowiący:

- a) ewidencję dokumentów, dotyczących podobnych zdarzeń gospodarczych, ujętych w nieliczne pozycje zbiorowe (w danym wypadku: jedna dla debetu, druga zaś dla kredytu konta „Kasy“);
- b) podstawę dla księgowania w syntetyce,
- c) przewodnik do zapisów analitycznych (podstawą do zapisu na kontach analitycznych jest jednak dokument pierwotny, np. asygnata kasowa),
- d) kontrolę prawidłowości obrotów — w danym wypadku raportu kasowego — którą to kontrolę przeprowadza się po sporządzeniu dowodu księgowego.

2. Awiz bankowy

Awiz bankowy jest w odniesieniu do transakcji bankowych odpowiednikiem raportu kasowego; do niego dołączone są odpowiednie dokumenty przychodowe i rozchodowe. Ze względu jednak na układ graficzny awiza, sposób wypełniania itp., nie jest on bezpośrednio wykorzystywany jako dowód księgowy.

Na jego podstawie zestawia się na formularzu wg wzoru Nr 3 specjalny dowód, zawierający usystematyzowany wykaz dokumentów przychodów i rozchodów na koncie operacyjnym.

Wzór Nr 3

Zaksięgować
 „...” 195... r. **Dowód księgowy Nr** .....
 pod datą ..... Strona .....

Dotyczy: .....

Nr Nr dokument. księgowych	Wn Symbol konta	S U M A cząstkowa	Ma Symbol konta	S U M A kontrolna	U w a g i
1	2	3	4	5	6
R a z e m (do przenies.)					R a z e m (do przenies.)

Dokumentów: ..... ilość
 Sporządził ..... Sprawdził i zatwierdził .....

Zadekretowane dokumenty bankowe — z wyjątkiem dotyczących operacji kasowo-bankowych, ewidencjonowanych w raporcie kasowym — układa się w sposób opisany w pktcie III/1, a mianowicie:

- a) dokumenty, dotyczące wpływów na rachunek bankowy wg strony „Wn” konta „Rachunek operacyjny” (1100) grupami o identycznej korespondencji z poszczególnymi przeciwstawnymi kontami po stronie „Ma”, a następnie
- b) dokumenty, dotyczące rozchodów z rachunku bankowego, grupami wg strony „Wn” poszczególnych kont przeciwstawnych do strony „Ma” konta 1100.

Po ponumerowaniu, poczynając od Nr. 1, zebranych w tym układzie dokumentów, wpisuje się je na formularz (wzór Nr 3). W nagłówku, w wierszu „dotyczy” wpisuje się „...awiz bankowy r-ku operacyjnego z dnia ... 195... r.”. W rubryce 1 podaje się kontrolne numery (od — do) dokumentów zaliczonych do poszczególnych grup. Rubryki 2, 3 i 4 wypełnia się w sposób analogiczny do opisanego w pktcie III/1.

Do rubryki 5 „Suma kontrolna” wprowadza się sumy obrotów po stronie „Wn” i „Ma” konta r-ku operacyjnego (1100). Po uprzednim dodaniu do nich sum, figurujących na dokumentach (wzgl zapisów), dotyczących operacji kasowo-bankowych sumy łączne winny być zgodne z sumami obrotów awiza bankowego.

Sumy rubryk 3 i 5 muszą być sobie równe.

3. Inne dokumenty

Z pozostałych dokumentów, ugrupowanych wg ich rodzajów (jak np. faktury dostawców, rachunki własne, magazynowe dokumenty przychodowe i rozchodowe itp.) sporządza się dowody księgowe wg opisanych już zasad, nie wymagających dodatkowego omówienia.

Dokumenty te, nawet różnego rodzaju — z wyjątkiem dokumentów kasowych, które w myśl obowiązujących przepisów winny być archiwowane oddzielnie — można łączyć ze sobą w jeden dowód księgowy (np. faktury dostawców i rachunki własne — strona Wn i Ma kont grupy 13 i 14), w zależności od zastosowanego podziału pracy w księgowości analitycznej.

W wypadku, gdy zadekretowane dokumenty zawierają pozycje złożone, np.:

Wn 310 }
 Wn 311 } Ma 301
 Wn 320 }

tj. gdy jedno konto po kredycie koresponduje z kilku kontami przeciwstawnymi po debecie, albo odwrotnie, wtedy zamiast formularza wg wzoru Nr 3 sporządza się tabelaryczne zestawienie zbiorcze, wzór Nr 4.

Wzór Nr 4

Zestawienie zbiorcze

Dotyczy: .....

Nr porządk. dokumentu	Wn/Ma	Konta przeciwstawne					
	Symbol	Symbole kont przeciwstawnych					
1	2	3	4	5	6	7	8

Zestawienie to wypełnia się w sposób następujący:

W nagłówku podaje się rodzaj dokumentów, objętych zestawieniem zbiorczym:

w rubryce 1 figuruje Nr kontrolny każdego poszczególnego dokumentu (numeracja rozpoczyna się od Nr. 1),

w rubryce 2 wpisuje się łączną sumę dokumentu,

w pozostałych rubrykach wykazuje się sumy księgowane na poszczególnych przeciwstawnych kontach.

Cechą charakterystyczną zestawień jest, że zbierają one dokumenty, dotyczące jednego konta po stronie „Wn” lub „Ma” oraz kilku kont przeciwstawnych (Ma wzgl. Wn). Na zestawieniu tym grupuje się zatem dokumenty, dotyczące bądź debetu lub kredytu tylko jednego konta.

Po zbilansowaniu sum wszystkich rubryk (suma przeciwstawnych kont musi równać się sumie rubryki 2), stawia się na zestawieniu pieczętkę (wzór Nr 2), w którą wpisuje się łączne sumy, uzyskane na podstawie zestawienia.

W ten sposób zestawienie nabiera charakteru dowodu księgowego.

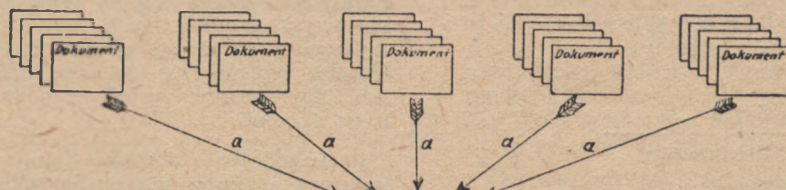
IV. ZAPISY W ANALITYCE

Wszystkie dowody księgowe, sporządzone przez osobę dekretującą w opisany sposób, sprawdza starszy księgowy, zatwierdza swym podpisem prawidłowość ich sporządzenia, wciąga do rejestrów dowodów księgowych (por. V) i numeruje liczbą porządkową rejestru.

Schemat powiązania wzorów

Kolejność czynności

a Dekretowanie

Wzrost	Suma	Ma
Wzór Nr 1		

Zestawienie zbiorcze

Dofuszy		Wzrost	Ma	Wzrost	Ma
Nr. sub.	Konto	Konto	Konto	Konto	Konto

b Segregacja

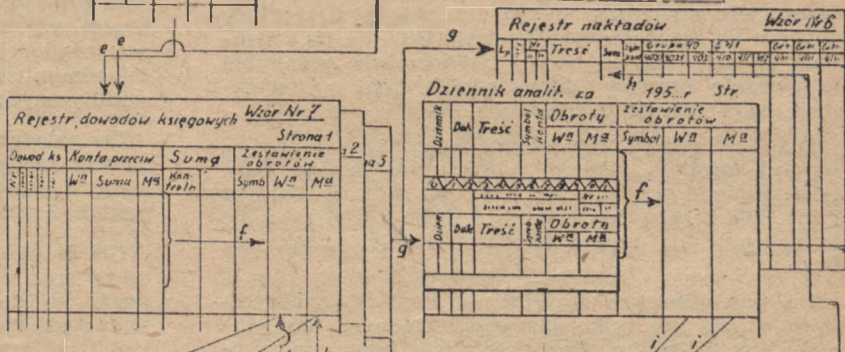
c Grupowanie

Dowód księgowy Nr

Nr. dow.	Wzrost	Suma	Ma	Suma	kontr.

d Sporządzenie dowodu

Analityka

e Rejestracja i numeracja dokumentów i dowodów

f Sporządzenie zestawienia obrotów

g Księgowania w analityce

h Uzgodnienie zapisów syntetyki i analityki

Dziennik obrotów za m-c 195 r Bilans za 195. r

Lp.	Obroty Wzrost							Obroty Ma							Bilans na 1.1.195		Obroty				Bilans	
	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	Wz	Ma	Wz	Ma	Wz	Ma		

i Przemieszczenie obrotów kont syntetycznych

j Wyprowadzenie sald kont analitycznych

k Sporządzanie sprawozdań

Kontrola obrotów analitycznych za 195...

Nr.	Nr.	Nr.	Nr.	Nr.	Nr.

Do rubryki 11 wpisuje się w porządku numerów symbole kont, występujących na danej stronie rejestru (rubr. 6 i 8), a do rubryk 12 i 13 — zbiorcze sumy obrotów tych kont po stronie Wn i Ma. Po uzgodnieniu sumy rubryk 12 i 13 z sumą rubryki 10, porównuje się obroty kont, do których prowadzona jest analityka, z obrotami „kontroli obrotów analitycznych” za ten sam okres, wyjaśniając ewentualne różnice.

Zapisy kl. 4 w zasadzie uzgadniane są raz w miesiącu, przy sporządzaniu arkusza rozliczeniowego. Należy przy tym zaznaczyć, że w syntetyce prowadzi się dla klasy 4 dwa łączne konta, z których jedno przyjmuje wszelkie obciążenia, drugie zaś przeniesienia (gr. 49).

Dla klasy 7 prowadzi się jedno łączne konto, bieżąco uznawane w ciężar kont klasy 8 za wyroby gotowe i odpadki, na koniec okresu zaś obciążane kosztami rzeczywistymi produkcji podstawowej i pomocniczej (w dobro gr. 49) oraz obciążane względnie uznawane w korespondencji z kl. 8 różnicą remanentów wyrobów półgotowych i robót w toku. Pozostałe koszty klasy 7, wyprowadzone w arkuszu kalkulacyjnym uzupełnionym o kolumny zmiany remanentów produkcji niezakończonych oraz odpadków, księgowane są bezpośrednio w ciężar właściwych kont klasy 9 i ewentualnie 8 w korespondencji z gr. 49.

Dzięki prowadzeniu rejestru dowodów księgowych:

- wszystkie dowody księgowe ujęte są ewidencyjnie wraz z ilością odpowiednich dokumentów;
- suma miesięczna rubryki 10 daje z góry uzgodnioną sumę miesięcznych obrotów;
- istnieje dokładna kontrola nad terminowością wykonania prac przez kontystów (z rubryki 4 wynika, kto opracowuje dowód księgowy, rubryka 5 zezwala zaś stwierdzić, czy względnie w jakim terminie praca została wykonana);
- zbędne staje się prowadzenie syntetyki w postaci odrębnych kont;
- uzyskuje się dane dla ustalenia obrotów miesięcznych i sporządzenia sprawozdania miesięcznego.

Nadmienia się, że prowadzenie rejestru dowodów księgowych nie wyklucza możliwości prowadzenia rejestrów specjalnych (np. rejestru faktur dostawców, rachunków własnych itd.). Na podstawie rejestrów specjalnych względnie innych urządzeń spełniających podobną rolę, sporządza się co miesiąc odpowiedni dowód księgowy. Dowód ten wprowadzony jest jedną pozycją zbiorczą do rejestru dowodów księgowych.

Wyprowadzone w rejestrze dowodów księgowych w kolumnie „zestawienie obrotów” liczby przenosi się wg obrotów poszczególnych stron kont (oddzielnie strony „Wn” i „Ma”) do „Dziennika obrotów” (wzór Nr 8), który, będąc połączeniem księgi głównej z bilansówką, zbiera w układzie kont bilansu wszystkie zapisy rejestru.

Układ graficzny „Dziennika obrotów” umożliwia wykazanie obrotów miesięcznych kont syntetycznych oraz sporządzanie sprawozdania miesięcznego (bilansu).

„Dziennik obrotów” prowadzi się następująco:

- w rubryce „Symbol konta” wyszczególnia się wszystkie konta w układzie obowiązującego wzoru bilansu z tym, że dopisuje się konto rozliczeniowe (kl. 4 i 7) i konta wynikowe (kl. 2 i 9);
- w kolumnie „Bilans na 1 ... 195 ...” wpisuje się salda z bilansu na początek miesiąca sprawozdawczego;
- w miarę wypełniania stron rejestru dowodów księgowych przenosi się obroty z rubryki „Wn” kolumny „Zestawienie obrotów” wg poszczególnych stron rejestru do odpowiednich rubryk po stronie lewej dziennika obrotów (Obroty po stronie Wn), a obroty z rubryki „Ma” — w odpowiednie rubryki po stronie prawej dziennika obrotów (Obroty po stronie Ma).

Wzór Nr 8 Strona.....
B I L A N S z a m - c 195...r. **Dziennik obrotów za mc.** 195...r.
 B I L A N S z a m - c 195...r. **Dziennik obrotów za mc.** 195...r.

Lp.	Symbol konta	Obroty po stronie „Wn”			Bilans na 1...195...			Obroty po stronie „Ma”			Bilans			
		Rej. str. 1	Rej. str. 2	Rej. str. 9	Rej. str. 10	Rej. str. 10	Rej. str. 9	Rej. str. 10	Ma	Winien	Ma	Winien		
1	2	3	4	11	12	13	14	15	16	24	25	26	27	28
	do przenies.													

Wzór Nr 8 Strona.....
Bilans z a mc. 195...r. **Dziennik obrotów za mc.** 195...r.
 Bilans z a mc. 195...r. **Dziennik obrotów za mc.** 195...r.

Lp.	Symbol konta	Obroty po stronie „Wn”			Bilans na 1...195...			Obroty po stronie „Ma”			Bilans			
		Rej. str. 1	Rej. str. 2	Rej. str. 9	Rej. str. 10	Rej. str. 10	Rej. str. 9	Rej. str. 10	Ma	Winien	Ma	Winien		
1	2	3	4	11	12	13	14	15	16	24	25	26	27	28
	do przenies.													

Dziennik obrotów w formie rozwiniętej

Dziennik obrotów po zszyciu (w formie bilansówki)

J. PASZKIEWICZ

Archiwowanie dowodów księgowych

(Artykuł dyskusyjny)

Racjonalne przechowywanie dowodów, będących podstawą księgowania zaszczości gospodarczych, powinno być troską kierownictwa oraz personelu Działów Księgowości. Nie wynika to tylko z samej treści zarządzenia Ministra Finansów z dnia 20.I.1951 r.,*) którego § 4 stanowi z odpowiedzialności głównego (starszego) księgowego lub osoby przez niego wyznaczonej za należyte przechowywanie ksiąg i dowodów, lecz również z obiektywnej konieczności przechowywania dowodów rachunkowych w ładzie i porządku.

§ 7 zarządzenia Ministra Finansów z dnia 20 stycznia 1951 r. ustala, iż dokumenty, teczki i księgi, będące w posiadaniu przedsiębiorstw gospodarki społecznej, należy przechowywać przez okres 6 lat, o ile przepisy szczegółowe nie stanowią inaczej.

Dotychczas w zakresie przechowywania dowodów obowiązywały postanowienia art. 56 Kodeksu Handlowego, zgodnie z którymi księgi i korespondencję należało przechowywać przez okres lat 10. Skrócenie okresu przechowywania leży w interesie przedsiębiorstw społecznych, ponieważ przechowywanie przedawnionych materiałów:

- a) utrudnia utrzymanie ładu i porządku w archiwach,
- b) absorbuje niepotrzebnie energię oraz czas pracowników,
- c) pociąga za sobą zbędne koszty archiwowania.

Nie zawsze jednak dowód, który posłużył za podstawę do księgowania i na skutek tego zaliczony został do tzw. dowodów księgowych, winien zostać zniszczony po sześcioletnim okresie przechowywania. W praktyce mogą bowiem zachodzić wypadki, kiedy zalicza się do nich dowody posiadające dla przedsiębiorstwa lub głównego księgowego specjalną wartość.

Dowodów takich nie należałoby niszczyć nawet pomimo upływu okresu ustalonego zarządzeniem, archiwując je osobno, np. jako dowody „specjalnej wagi” nie podlegające zniszczeniu.

Zarządzenie Ministra Finansów ustala dalej, że po upływie każdego miesiąca obrachunkowego wszelkie dowody, które stanowiły podstawę księgowania, jak: kasowe, noty memorialowe, faktury itp., powinny być ułożone według bieżących numerów i oprawione w teczki z kartonu lub tektury. Jednocześnie, w myśl zarządzenia, dowody kasowe oprawiać należy osobno od dowodów memorialowych, łącząc je z odpowiednimi raportami kasowymi. Analogicznie do dowodów do księgowania, należy również po zakończeniu roku operacyjnego trwale oprawiać karty kontowe i dzienniki (księgi przedsiębiorstwa) oraz sprawozdania okresowe. Przedsiębiorstwa winny prowadzić specjalną księgę archiwalną, posiadającą rubryki:

- a) data przyjęcia do przechowania,
- b) numer teczki,
- c) zawartość teczki,
- d) rok lub miesiąc,
- e) numery od — do,

f) ilość stron,

g) uwagi.

W zasadzie racjonalne przechowywanie dowodów księgowych zależy jest od czterech zasadniczych czynników:

1. Odpowiedniej klasyfikacji dowodów podlegających archiwowaniu
2. Właściwej numeracji dowodów
3. Wyboru odpowiedniego sposobu przechowywania
4. Zastosowania właściwego układu dowodów.

Klasyfikacja dowodów

Klasyfikacja dowodów księgowych zależy jest od warunków organizacyjnych, istniejących w danym przedsiębiorstwie. Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 20 stycznia 1951 r. nie przesądza bowiem zasad klasyfikacji dowodów poza wprowadzeniem rozdziału dowodów kasowych od memorialowych. Jak więc widać, sposób klasyfikacji — szczególnie w ramach księgowości finansowej — pozostawiony został inwencji samych księgowych.

W mniejszych przedsiębiorstwach i spółdzielniach podział dowodów w obrębie księgowości finansowej na tzw. dowody kasowe i memorialowe może okazać się wystarczający, niewątpliwie jednak duże przedsiębiorstwa przemysłu kluczowego i centrale spółdzielczo-państwowe winny posługiwać się w praktyce bardziej dokładną klasyfikacją.

Przykładowo dowody księgowe można podzielić na:

1. Dowody ewidencji środków trwałych i robót kapitalnych
2. Dowody finansowe
3. Dowody obrotu materiałowego
4. Dowody kosztów
5. Dowody płac
6. Księgi przedsiębiorstwa.

Dowodami ewidencji środków trwałych i robót kapitalnych są ujednoczone druki rachunkowe:

- a) Przyjęcie środków trwałych — OT
- b) Przyjęcie kapitalnych remontów — OR
- c) Przekazanie środków trwałych — PT
- d) Likwidacja środków trwałych — LT
- e) Zmiana miejsca użytkowania środków trwałych — MT

Do dowodów finansowych zalicza się:

- a) dowody kasowe, przychodowe i rozchodowe, wraz z raportem kasowym — symbol K
- b) dowody bankowe, tj. wyciągi z rachunków bankowych, kopie list inkasowych dołączone do wyciągów, kopie poleceń przelewu (obce i własne) — symbol B.
- c) faktury dostawców za dostarczone materiały lub usługi — symbol D.
(w grupie tej wystąpią tylko faktury księgowane w kartotece analitycznej dostawców — podgrupy w zależności od bpk)
- d) kopie własnych faktur dla odbiorców — symbol F
- e) pozostałe dokumenty memorialowe — symbol M.

*) Monitor Polski Nr A-14, poz. 195.

Podział taki, jak w ogóle całe zagadnienie klasyfikacji i numeracji dowodów, w dużej mierze uzależniony jest od organizacji i techniki księgowości (podział dzienników).

Dowody obrotu materiałowego dzielą się na:

- a) dowody przyjęcia materiałów — Pz
  - b) dowody pobrania materiałów — Rw
  - c) dowody zwrotu materiałów — Zw
  - d) dowody przesunięcia materiałów — Mm
  - e) dowody wydania materiałów — Wz
  - f) dowody zmiany miejsca użytkowania przedmiotów nietrwiałych — MN
  - g) dowody likwidacji przedmiotów nietrwiałych — LN
- Na dokumentację kosztów składają się:
- a) karty robocze
  - b) dowody pobrania i zwrotu materiałów (w zakresie prac księgowości wytwórczej)
  - c) polecenia warsztatowe itd.

Dowodami plac są wreszcie listy płacy, zaś księgami przedsiębiorstwa przy księgowości przebitkowej: karty kontowe i dzienniki oraz inne pomocnicze arkusze i zestawienia (np. obrotówka).

Numeracja dowodów

Numerowania dowodów księgowych dokonuje się, w zależności od ich rodzaju, w różnych komórkach organizacyjnych przedsiębiorstwa.

Dowody kasowe (K), bankowe (B) i memoriałowe (M) numeruje się w księgowości finansowej po skompletowaniu i zadekretowaniu całości dowodów z danego dnia w specjalnej teczce dziennej. Każdą z wymienionych grup dowodów numerować należy osobno, przy czym numeracja przebiega w relacji miesięcznej lub rocznej w zależności od ich ilości. W wielu przypadkach (np. dowodów kasowych) za numerację księgową uznać można numery, podane już uprzednio odpowiednim dowodem (np. kasjera), unikając w ten sposób zbędnej, podwójnej numeracji tych samych dowodów.

W przedsiębiorstwach mniejszych, gdzie ilość dokumentów, stanowiących dowody bezpośredniego księgowania, nie jest duża, łączyć można dowody bankowe (B) i pozostałe (M) w jedną grupę dowodów. Dowody numerować należy bieżąco od 1 do X, przy czym najlepiej jest posługiwać się do tego celu specjalną pieczątką.

Nr D 1754 M/51

Litera M po numerze kolejnym oznacza symbol danej grupy dowodów. Numer bieżący winien być umieszczony stale w jednakowym miejscu dowodu.

Bardzo wygodnie jest posługiwać się przy numerowaniu specjalnym numeratorem szczególnie, jeżeli mamy do czynienia z dowodami, wystawianymi w większej ilości, z przeznaczeniem dla różnych komórek organizacyjnych, np. dowody Pz lub Rw.

Nadana, w ramach księgowości finansowej, dowodom numerację należy uwidocznnić w kontrolce, która jednocześnie ułatwia odnajdywanie dowodów wg dat.

Kontrolka numeracji dowodów finansowych za rok...

Kontrolka ta jest jednocześnie informatorem dla kierownictwa Działu Księgowości odnośnie bieżącego archiwowania dowodów. Możliwa jest również jej rozbudowa — przez wprowadzenie kolumn Wn i Ma dla potrzeb kontroli obrotów poszczególnych dzienników.

Numerację fakturom dostawców (D) powinna nadawać komórka organizacyjna, powołana specjalnie do ich formalnej i merytorycznej kontroli i ewidencji, np.: Sekcja Ewidencji i Kontroli Faktur.

Ponieważ jednocześnie faktury te rejestrowane są zazwyczaj w księgowości przez pewne urządzenia pomocnicze, jak np. rejestry faktur i dostaw, specjalne numerowanie ich w ramach Księgowości Finansowej wydaje się zbędne. Wystarczy, gdy Księgowość Finansowa zanumeruje raz dziennie lub miesięcznie zbiorcze polecenie księgowania, wystawione na podstawie urządzeń pomocniczych. Takie zbiorcze polecenie księgowania zaliczyć należy oczywiście do grupy pozostałych dowodów memoriałowych (M).

Faktury własne (F) numerowane są w Sekcji Fakturowania lub w Dziale Zbytu, w zależności od struktury organizacyjnej przedsiębiorstwa. W wypadku jednak, gdy numerację fakturom nadaje się w innych Działach — co ma miejsce, np. w przedsiębiorstwach wykonawstwa inwestycyjnego — to jej sposób należy bezwzględnie uzgodnić z Działem Księgowości. Faktury własne numeruje się bieżąco przez okres roku operacyjnego.

Numeracji dowodów przyjęcia materiałów — Pz — dokonuje komórka organizacyjna, do której czynności należy przyjmowanie dostaw materiałowych, np. Sekcja Zakupów lub Dostaw w Dziale Zaopatrzenia. Numeracja przebiega tu w relacji miesięcznej ze względu na miesięczny okres rozliczeń dostaw materiałowych.

Należy zwrócić uwagę, że, ponieważ jeden dowód Pz może objąć tylko dostawę 5 materiałów, przy dostawach obejmujących większą ich ilość należy kolejny następny komplet dowodów oznaczać wspólnym numerem ewidencyjnym.

Kontrolka numeracji dowodów finansowych										rok .....
										m-c .....
D z i c i ń	Dowody kasowe — K			Dowody bankowe — B			Dowody memoriałowe — M			Odłożono do akt Podpis
	Nr		Segregator Nr	Nr		Segregator Nr	Nr		Segregator Nr	
	od	do		od	do		od	do		
1	1	34	1	1	72	1	1	18	1	
2	25	79	1	73	144	1	19	54	1	
3	80	124	1	145	193	1	55	90	1	
4	124	142	1	itd.			91	126	1	
5 itd.	itd.						itd.			

Inne dokumenty obrotu materiałowego, tj.

- a) dowody Rw
- b) dowody Zw
- c) dowody Mm
- d) dowody Wz

numeruje bieżąco magazyn; dowody: Rw, Zw, Mm, Wz wystawiane są przez odnośne komórki organizacyjne bez umieszczenia na nich bieżącej numeracji, a jedynie zaopatrzone numerem stanowiska kosztów oraz symbolem właściwego Działu lub Oddziału pobierającego względnie zwracającego materiał.

Magazyn, numerując zrealizowane dowody, powinien umieszczać na nich przed numerem bieżącym ustalony dla niego symbol, co jest bardzo ważne w wypadku posiadania przez przedsiębiorstwo większej ilości magazynów, np.:

Dowód Rw Nr M-1/174/51.

Podana numeracja oznacza, że dowód zanumerował w przedsiębiorstwie magazyn 1.

Odnośnie wyżej niewymienionych dowodów obrotu materiałowego, dowodów ewidencji środków trwałych i robót kapitałnych, dowodów kosztów, płac oraz ksiąg przedsiębiorstwa, to sposoby ich numeracji podaje „tablica pomocnicza dla archiwowania dowodów księgowych“.

Przechowywanie dowodów

Pomiędzy czynnością klasyfikacji i numeracji dowodów, która wykonywana jest zazwyczaj w ramach dekretacji, a więc przed zakontowaniem dowodów, a przechowaniem, które następuje po zaksięgowaniu dowodów w syntetyce (zbiorczo) i analityce, upływa niekiedy znaczny odstęp czasu, zwłaszcza w przypadku istnienia dużego procentu zaległości w księgowości. Dlatego też należy zwrócić uwagę na konieczność skrócenia do minimum okresu dzielącego ww. czynności, a dalej takiego obiegu i podziału dowodów, dostosowanego do organizacji i przeprowadzanego podziału pracy w księgowości, który nie tylko zapewnia kompletność materiału, lecz również ułatwia jego przygotowanie do przechowania, zgodnie z przyjętymi zasadami klasyfikacji. Wskazane jest przy tym przydzielenie obowiązku segregowania i archiwowania dowodów określonej osobie, która ponosi odpowiedzialność za ten odcinek pracy, a zwłaszcza za bieżące (codzienne, co 3-dniowe itp.) odkładanie dowodów.

Przy przechowywaniu dowodów można posługiwać się następującymi sposobami:

- a) alfabetycznym,
- b) chronologicznym,
- c) mnemonicym (dziesiętnym lub liczbowym),
- d) numerowym,
- e) rzeczowym (pojęciowym).

Dla potrzeb księgowości najwygodniej jest jednak posługiwać się sposobami: alfabetycznym, chronologicznym i numerowym oraz połączeniami niektórych sposobów, np. numerowo-chronologicznym lub alfabetyczno-numerowym. Każdy, zasługujący na uwagę, sposób stosuje się w zależności od warunków i okoliczności, które zachodzą w przedsiębiorstwie.

Należy zdawać sobie z tego sprawę, że księgowość stanowi jedno wielkie archiwum dowodów księgo-

wych, w którym już odpowiednie urządzenia ułatwiają wyszukiwanie dowodów (np. alfabetycznie ułożona kartoteka odbiorców lub dostawców z podziałem numerowym w obrębie liter stanowią alfabetycznie — numerowo ułożony skorowidz, ułatwiający wyszukiwanie faktur, o ile faktury te odkładane będą przy zastosowaniu analogicznego sposobu; syntetyczna kartoteka księgowości głównej będzie rzeczowo-numerowym skorowidzem dowodów itd.).

Jak więc widać, w odniesieniu do bezpośrednich dowodów do księgowania, zapisy na kartach kontowych odgrywają rolę skorowidzów chronologicznych, numerowych bądź alfabetycznych.

Dowody kasowe (K), dowody bankowe (B) i wreszcie dowody memoriałowe (M) przechowuje się stosując sposób numerowo-chronologiczny tzn. oznaczając dowody kolejnym numerem wg podanych uprzednio zasad numeracji i układa je bieżąco wg dat.

Faktury dostawców (D) przechowuje się w okresie miesiąca obrachunkowego wg numerów wpływu lub chronologicznie wg dat, a po tym okresie, w czasie którego następuje ich sprawdzenie i zakontowanie na odpowiednich kontach kartoteki analitycznej, alfabetycznie, stosując numerowy podział dostawców w obrębie liter alfabetu.

Kopie własnych faktur dla odbiorcy (F) można przechowywać w następujący sposób:

- a) pierwsze kopie przechowuje Sekcja Fakturowania lub Dział Zbytu, stosując podział alfabetyczny oraz numerowy dostawców w obrębie każdej litery,
- b) drugie kopie przechowuje księgowość wg bieżących numerów (od 1 do X),
- c) trzecie kopie przechowuje komórka Statystyki, stosując system rzeczowo-pojęciowy, np. dzieląc faktury wg asortymentu zrealizowanych wyrobów.

Dowody obrotu materiałowego najprościej jest przechowywać chronologicznie wg bieżących numerów, jeżeli jednak niektóre ich rodzaje przekazywane są z kolei innym komórkiem organizacyjnym, np. dowody Rw — księgowości wytwórczej (kosztów), to oczywiście można w tych komórkach organizacyjnych archiwować je inaczej, w podanym wypadku wg miejsc powstawania kosztów.

Dowody ewidencji środków trwałych oraz robót kapitałnych, kosztów i płac archiwować należy sposobem numerowo-chronologicznym.

Pozostałoby jeszcze do omówienia sprawa łączenia dowodów. Najwłaściwiej jest przechowywać dowody księgowe związane trwale. Niekiedy jednak wewnętrzne wymogi organizacyjne nie pozwalają czynić tego z dowodami bieżącego okresu rachunkowego. Należy wtedy przechowywać dowody związane prowizorycznie, tj. podziurkowane i nawleczone na łuki segregatorów lub wasy skoroszytów, a z chwilą rocznego zamknięcia rachunków — trwale oprawiać je w teki lub księgi. Obowiązywać winna przy tym zasada, że odłożone prowizorycznie dowody nie mogą być dowolnie wyjmowane ze skorowidza lub teczek, a jedynie w przypadkach uzasadnionej konieczności wypożyczają się je za rewersem wypełnionym w 2

egzemplarzach. Rewers taki, zawierając dane dotyczące:

Nr dowodu,
treść zapisu, symboli kont Wn i Ma i sumy,
komórki, nazwiska, podpisu wypożyczającego
oraz daty zwrotu,

powinien być włożony na miejsce wypożyczonego dowodu, drugi zaś jego egzemplarz złożony do terminarza celem kontroli terminowego zwrotu oryginału dowodu.

Przy ustalaniu sposobów przechowywania posługiwać się należy „Tablicą pomocniczą dla archiwowania dowodów księgowych“. (Tablica p. str. . . .).

Układy dowodów

Dowody księgowe przechowywać można, stosując układy:

- a) biblioteczny,
- b) pionowy.

Układem bibliotecznym nazywa się taki układ, w którym dowody, trwale oprawione w księgi, ustawiane są pionowo na półkach archiwum w kolejności ich numeracji. Układ pionowy natomiast różni się od układu bibliotecznego tym, że dowody księgowe nie są łączone trwale, lecz tylko szeregowane kolejno w segregatorach lub tekach analogicznie, jak w układzie bibliotecznym.

W archiwistyce ogólnej spotykamy się oczywiście jeszcze z innymi układami, jak na przykład:

- a) poziomym (aktowym leżącym),
- b) pionowym wiszącym,
- c) kartotekowym.

Układy te jednak, ze względu na swe wady, zasadniczo nie nadają się do stosowania przy archiwowaniu dowodów księgowych. Wyjątek stanowi tu układ poziomy (aktowy leżący), który znajduje zastosowanie przy archiwowaniu dzienników, kart kontowych i list płacy.

Tablica pomocnicza dla archiwowania dowodów księgowych

Grupa dowodów	Nazwy dowodów i ksiąg	Symbolika	Numeruje komórka organizacyjna	Numeracja przebiega w relacji	Stosuje się sposób lub sposoby przechowywania	Potrzebne są pomoce	W ciągu roku operacyjnego przechowuje komórka organizacyjna	Stosuje się układ archiwalny
Dowody ewidencji środków trwałych i robót kapitalnych	Przyjęcie środków trwałych	OT	baza sprzętu komórka przyjmująca	rocznej	numerowo-chronologiczny	—	komórka wystawiająca księgowość środków trwałych	zwykły pionowy
	Przekazanie środków trwałych	PT	księgowość środków trwałych	rocznej	numerowo-chronologiczny	—	księgowość środków trwałych	zwykły pionowy
	Likwidacja środków trwałych	LT	księgowość środków trwałych	rocznej	numerowo-chronologiczny	—	księgowość środków trwałych	zwykły pionowy
	Zmiana miejsca użytkowania środków trwałych	MT	księgowość środków trwałych	rocznej	numerowo-chronologiczny	—	komórka wystawiająca księgowość środków trwałych	zwykły pionowy
	Przyjęcie kapitalnych remontów	OR	księgowość środków trwałych	rocznej	numerowo-chronologiczny	—	komórka wystawiająca księgowość środków trwałych	zwykły pionowy
Dowody finansowe	Dowody kasowe	K	księgowość finansowa	rocznej miesięcznej	numerowo-chronologiczny	kontrolka	księgowość finansowa	biblioteczny zwykły pionowy
	Dowody bankowe	B	księgowość finansowa	rocznej miesięcznej	numerowo-chronologiczny	kontrolka	księgowość finansowa	biblioteczny zwykły pionowy
	Faktury dostawców	D	Sekcja Ewidencji i Kontroli Faktur	miesięcznej	alfabet.-numeryowy numerowo-chronologiczny	skorow. numerowy z edycją zamkniętą do alfabetu	księgowość finansowa	biblioteczny zwykły pionowy

Grupa dowodów	Nazwy dowodów i ksiąg	Sym-bolika	Numeruje komórka organizacyjna	Numeracja przebiega w relacji	Stosuje się sposób lub sposoby przechowywania	Potrzebne są pomoce	W ciągu roku operacyjnego przechowuje komórka organizacyjna	Stosuje się układ archiwalny
Dowody finansowe	Faktury własne	F	Sekcja fakturowania lub Dział Zbytu	rocznej	alfabet.-nume- rowy numerowo- chronologiczny rzeczowy	skorow. numero- wy z od- syłacza- mi do alfabetu — —	Sekcja fakturów. Księgowość finan- sowa statystyka	biblioteczny zwykły pionowy
	Dowody memo- rialowe	M	księgowość finansowa	rocznej miesięcznej	numerowo- chronologiczny	kontrolka	księgowość finan- sowa	biblioteczny zwykły pionowy
Dowody obrotu materiałowego	Przyjęcie mate- rialów	Pz	Sekcja za- kupów lub Dostaw	miesięcznej	numerowo- chronologiczny	—	Sekcja Zakupów księg. materiał.	zwykły pionowy
	Pobranie materia- łów	Rw	magazyn	rocznej	numerowo- chronologiczny rzeczowy	—	magazyn księg. materiał. księg. wytwórcza	zwykły pionowy
	Zwrot materiałów	Zw	magazyn	rocznej	numerowo- chronologiczny rzeczowy	—	magazyn księg. materiał. księg. wytwórcza	zwykły pionowy
	Przesunięcie ma- teriałów	Mm	magazyn	rocznej	numerowo- chronologiczny	—	magazyn gł. księg. materiał.	zwykły pionowy
	Wydanie materia- łów	Wz	magazyn	rocznej	numerowo- chronologiczny	—	magazyn księg. materiał. księg. wytwórcza	zwykły pionowy
	Zmiana miejsca u- żytkowania przed- miotów nietrwa- łych	MN	księgowość materiałowa	rocznej	numerowo- chronologiczny	—	komórka wysta- wiająca księg. materiał.	zwykły pionowy
	Likwidacja przed- miotów nietrwa- łych	LN	księgowość materiałowa	rocznej	numerowo- chronologiczny	—	komórka wysta- wiająca księg. materiał.	zwykły pionowy
Dowody kosztów	Karty robocze	—	Dział Techniczny	miesięcznej	numerowo- chronologiczny rzeczowy	—	Dział Techniczny Dział Pracy i Płacy księg. wytwórcza	zwykły pionowy
	Pobranie materia- łów	Rw	magazyn	rocznej	numerowo- chronologiczny rzeczowy	—	jw.	zwykły pionowy
	Polecenia warszta- towe	—	Dział Techniczny	miesięcznej	numerowo- chronologiczny rzeczowy	—	Dział Techniczny Kalkulacja księg. wytwórcza	zwykły pionowy
Dow. plac	Listy płacy	—	Dział Pracy i Płacy	rocznej	numerowo- chronologiczny	—	księg. finansowa Dz. Pracy i Płacy	poziomy
Księgi przedsiębiorstwa	Karty kontowe	—	Działy różne	rocznej	numerowo- chronologiczny alfabetyczny rzeczowy	—	Działy różne	biblioteczny zwykły pionowy poziomy
	Dzienniki	—	Działy różne	miesięcznej	numerowy rzeczowy	—	Działy różne	poziomy

WL. ŚWIETLICKI i B. de VILLE

Księgowość plantacyjna

Szereg gałęzi przemysłu, jak np. przemysły: cukrowy (przerób buraków), ziemniaczany (przerób ziemniaków) czy rosztarniczy (przerób lnu i konopi), opierają swą działalność na przerobie surowców pochodzenia rolnego.

Specyfika działalności produkcyjnej opartej na przerobie produktów rolnych polega na szeregu czynności występujących w związku z zaopatrzeniem surowcowym. Są one następujące:

- a) kontraktowanie płodów rolnych i zawieranie umów o dostawę;
- b) zaliczkowanie przyszłych dostaw (wydawanie nasion, nawozów oraz innych artykułów, jak np. cukier, materiały tekstylne itp.);
- c) kontrola wykonania przez przyszłych dostawców płodów rolnych (plantatorów) prac wstępnych, gwarantujących wywiązanie się z umowy (np. pomiar zasiewów i stwierdzanie ich stanu);
- d) opracowanie dla kilkudziesięciu niejednokrotnie dostawców produktów rolnych planu dostaw, zapewniającego równomierność dostaw w czasie i eliminującego nadmierne zapasy surowca. Wadliwe planowanie może spowodować w pewnych okresach tak znaczne nasilenie dostaw, że przekroczy ono możliwości techniczne przedsiębiorstwa w zakresie odbioru dostarczanego surowca;
- e) kontrola wykonania planu dostaw przez poszczególnych dostawców;
- f) dokonywanie rozliczeń finansowych z dostawcami, połączonych poza tym również z rozliczeniem i kontrolą ilościową wydanych naturalii, a to z uwagi na przewidziane umową plantacyjną ograniczenia w zakresie niektórych świadczeń rzeczowych (np. plantator może otrzymać tylko określoną ilość cukru z jednej kampanii, pozostała ew. reszta należności będzie mu wypłacona w gotówce).

W przemysłach zaopatrujących się drogą kontraktacji produktów rolnych, komórkę zaopatrzenia surowcowego określa się zwykle jako Inspektorat Plantacji.

Obok Inspektoratu Plantacji, jako typowo branżowej komórki organizacyjnej, występuje księgowość plantacyjna. Księgowość plantacyjna jest księgowością analityczną, ewidencjonującą wszelkie rozliczenia z plantatorami. Do zadań tej komórki należy m. in. terminowe dostarczanie niezbędnych danych Inspektoratowi Plantacji celem umożliwienia sprawnego wykonywania czynności opisanych na wstępie. Księgowość plantacyjną, którą cechuje znaczna ilość kont, sięgająca nieraz 100.000 (!), jest stąd poważnym zadaniem rachunkowym.

Na czele jej stoi kierownik, podległy głównemu (starszemu) księgowemu przedsiębiorstwa.

Ilościowa obsada komórki plantacyjnej w poszczególnych przedsiębiorstwach jest różna i zależy od ilości kont plantatorów, poziomu fachowego pracowników, organizacji pracy oraz stosowanej techniki księgowania. Przeciętnie na jednego pracownika przy-

pada od 1.200 do 3.000 kont plantatorów. Podziału pracy dokonuje się niekiedy w ten sposób, iż pewnej grupie pracowników księgowości plantacyjnej przydziela się określoną ilość kont, tworząc w ten sposób zespoły pracownicze. Księgowość plantacyjna zatrudnia od 40 do 70% pracowników finansowo-księgowych przedsiębiorstwa. Pracownicy ci wykonują nie tylko prace wchodzące w zakres księgowości, lecz również wespół z pracownikami Inspektoratu Plantacji sporządzają listy zaliczek i obliczają wysokość oraz rodzaj tych zaliczek w oparciu o zawarte umowy z plantatorami, wypełniają księżeczki plantatorskie itp.

W praktyce spotyka się dwie zasadnicze formy ewidencjonowania rozliczeń z plantatorami: pierwsza polegająca na zastosowaniu arkuszy tabelarycznych, zastępujących konta indywidualne, i druga — polegająca na stosowaniu luźnych kont indywidualnych.

1. Arkusze tabelaryczne

Arkusze tabelaryczne stanowią starszą formę księgowości plantacyjnej i służą dla szczegółowych rozliczeń z plantatorami. Układ arkuszy pomyślany jest w ten sposób, że ich pozycje poziome przeznaczają się do wpisywania ilości i wartości wydanych plantatorom naturalii oraz dostarczonych przez plantatorów surowców jak również rozliczeń gotówkowych. Ze względu na ograniczoną ilość zaszłości, wynikającej z umowy plantacyjnej i z góry znaną przedsiębiorstwu, odpowiednia rozbudowa rubryk rodzajowych wspomnianego arkusza tabelarycznego nie nasuwa szczególnych trudności. Pierwsze rubryki pionowe arkusza przeznaczone są do wpisania nazwiska i imienia oraz miejsca zamieszkania plantatorów, następne — odznaczają poszczególne rodzaje zaszłości.

Uzupełnieniem analitycznej księgowości, prowadzonej na tabelarycznych arkuszach, są zbiorowe konta luźne, obejmujące pewne zespoły plantatorów. Zespoły plantatorów pokrywają się najczęściej terenowo z gromadami. Prowadzenie dodatkowej analityki w układzie gromadzkim ułatwia rozliczenia z mężami zaufania, spełniającymi funkcje pośredników między przedsiębiorstwem przemysłowym a plantatorami danej gromady oraz służy do powiązania księgowości syntetycznej z księgowością plantacyjną.

Zapisy tak na indywidualnych kontaktach plantatorów w tabelarycznych arkuszach, jak również na zbiorowych kontaktach gromadzkich dokonuje się równoległe i bezpośrednio z dowodów.

Na arkuszach tabelarycznych obroty podsumowane zostają od początku roku; natomiast obroty na kontaktach gromadzkich wykazuje się miesięcznie. Uzgodnienie następuje w ten sposób, że od podsumowań poszczególnych rubryk rodzajowych arkuszy tabelarycznych potrąca się obroty z poprzednich miesięcy i uzyskana w ten sposób różnica powinna być zgodna z obrotami na kontaktach gromadzkich za dany miesiąc.

Obciążenia plantatorów za wypłacone zaliczki (w naturaliach lub w gotówce), wynikające z list za-

liczek sporządzonych wg gromad lub innych zespołów plantatorskich, księguje się najpierw w księgowości syntetycznej, rozbudowanej zgodnie z branżowym planem kont najczęściej wg rodzajów udzielonych zaliczek (nasiona, nawozy, wyroby itp.), a dopiero potem rejestruje się je w księgowości analitycznej.

Uznania plantatorów za dostarczone surowce rejestrowane są najpierw w księgowości analitycznej (plantacyjnej), a następnie księgowość plantacyjna raportuje je księgowości syntetycznej.

Z uwagi na ograniczone ilości rubryk na kontach plantatorów w arkuszach tabelarycznych, poszczególne dostawy surowców rejestruje się na oddzielnie prowadzonych indywidualnych kontach ilościowych i okresowo lub po zakończeniu dostaw surowców ogólną ich ilość wprowadza się po wycenieniu w zbiorowych pozycjach do arkuszy tabelarycznych na konto odpowiedniego plantatora.

Opisaną wyżej organizację księgowości ilustruje schemat (str. 365).

Bliższe poznanie organizacji i techniki księgowości plantacyjnej umożliwi nakreślony niżej przebieg księgowania.

a. Na podstawie umów zawartych z plantatorami, z których wynika obszar zakontraktowanych zasiewów oraz przypuszczalna ilość plodów, pracownicy księgowości plantacyjnej wspólnie z pracownikami Inspektoratu Plantacji dokonują obliczenia zaliczek dla plantatorów w naturaliach (nawozy, nasiona itp.).

Listy zaliczek sporządza się wg gromad. Każda gromada upoważnia do odbioru należnych poszczególnym plantatorom zaliczek tzw. męża zaufania. Na podstawie sporządzonej w ten sposób i zaakceptowanej listy zaliczek, mężowie zaufania odbierają naturalia, kwitując ich odbiór na oryginalne listy.

Dowód zostaje zaksięgowany najpierw na kontach syntetycznych w gr. 14 rozbudowanych wg rodzaju zaliczek w korespondencji z kl. 9 (spotykane jest również księgowanie w korespondencji z kl. 3). Następnie zaszłość księguje się na właściwym koncie gromadzkim, wpisując ilość i wartość. Niezależnie od tego wpisana na koncie gromadzkim ilość wykazuje się w dodatkowych kolumnach w prawej części dziennika wg rodzajów wydanych naturalii. Ponieważ cena naturalii jest stała, wymnożenie ilości razy wartość daje sumę, która powinna być zgodna z sumą wynikającą z księgowania na odnośnym syntetycznym koncie rodzajowym zaliczek.

Po zaksięgowaniu omawianego dowodu na koncie gromadzkich dokonuje się księgowania zaszłości na szczegółowych kontach plantatorów w arkuszach tabelarycznych. Wyjaśnić należy tutaj, że obciążenie szczegółowych kont plantatorów za zaliczki następuje na podstawie dowodu pokwitowanego przez męża zaufania. Mąż zaufania nadsyła następnie w okresie późniejszym kopię listy zaliczek pokwitowaną przez plantatorów.

b. Dostarczane przez plantatorów plody rolne zostają zważone brutto i netto (potrąca się wagę tary), po czym surowiec poddaje się próbie na zanieczyszczenie (np. buraki) lub na jakość (len — konopie). Stopień zanieczyszczenia oraz jakość surowca nie we

wszystkich przedsiębiorstwach można ustalić natychmiast. Zależne to jest od stosowanego sposobu pobierania prób. Tam, gdzie jest on bardziej prymitywny i polega na szacunkowym ustaleniu np. zawartości ziemi, piasku i liści buraczanych przy odbiorze buraków — jest możliwe natychmiastowe wystawienie pokwitowania odbioru dostawy z podaniem wagi brutto i netto oraz stopnia zanieczyszczenia lub też jakości (od tych czynników zależna jest cena zakontraktowanego surowca). Jeżeli jednak analizę surowca dokonuje się w laboratorium lub specjalnych probierniach i wymaga to pewnego czasu — plantator otrzymuje pokwitowanie odbioru surowca, zawierające tylko wagę dostawy. Dane odnośnie zanieczyszczenia lub jakości surowca zostają podane plantatorowi w formie wyniku analizy przy następnej dostawie (przeważnie wynik analizy jest znany dnia następnego).

W pierwszym przypadku księgowość plantacyjna otrzymuje tylko jeden dowód, na podstawie którego dokonuje się księgowania na koncie dostaw plantatora, w drugim zaś — dwa dowody: jeden dotyczy wagi surowca, drugi — stopnia zanieczyszczenia lub jakości.

Ilość dostarczonego surowca oraz odległość plantacji od przedsiębiorstwa czy też kolei (przy dowozie do kolei) jest podstawą do uznania konta plantatora również z tytułu premii za dowóz.

Uznaje się z powyższych tytułów — jak wspomniano — najpierw konto ilościowe plantatora (za dostarczony surowiec), następnie — konto szczegółowe, zbierające rozliczenia z wszelkich tytułów (arkusz tabelaryczny), dalej — konto gromadzkie i wreszcie — konto syntetyczne.

c. Po zakończeniu dostaw dokonuje się ostatecznego rozliczenia z plantatorami, wypłacając należność lub też ściągając ew. nadpłatę, o ile wypłacone zaliczki przekroczyły wartość dostawy. (W umowie plantator jest zobowiązany spłacić dług, licząc od daty wezwania).

Salda wchodzi do bilansu i zostają rozliczone w roku następnym.

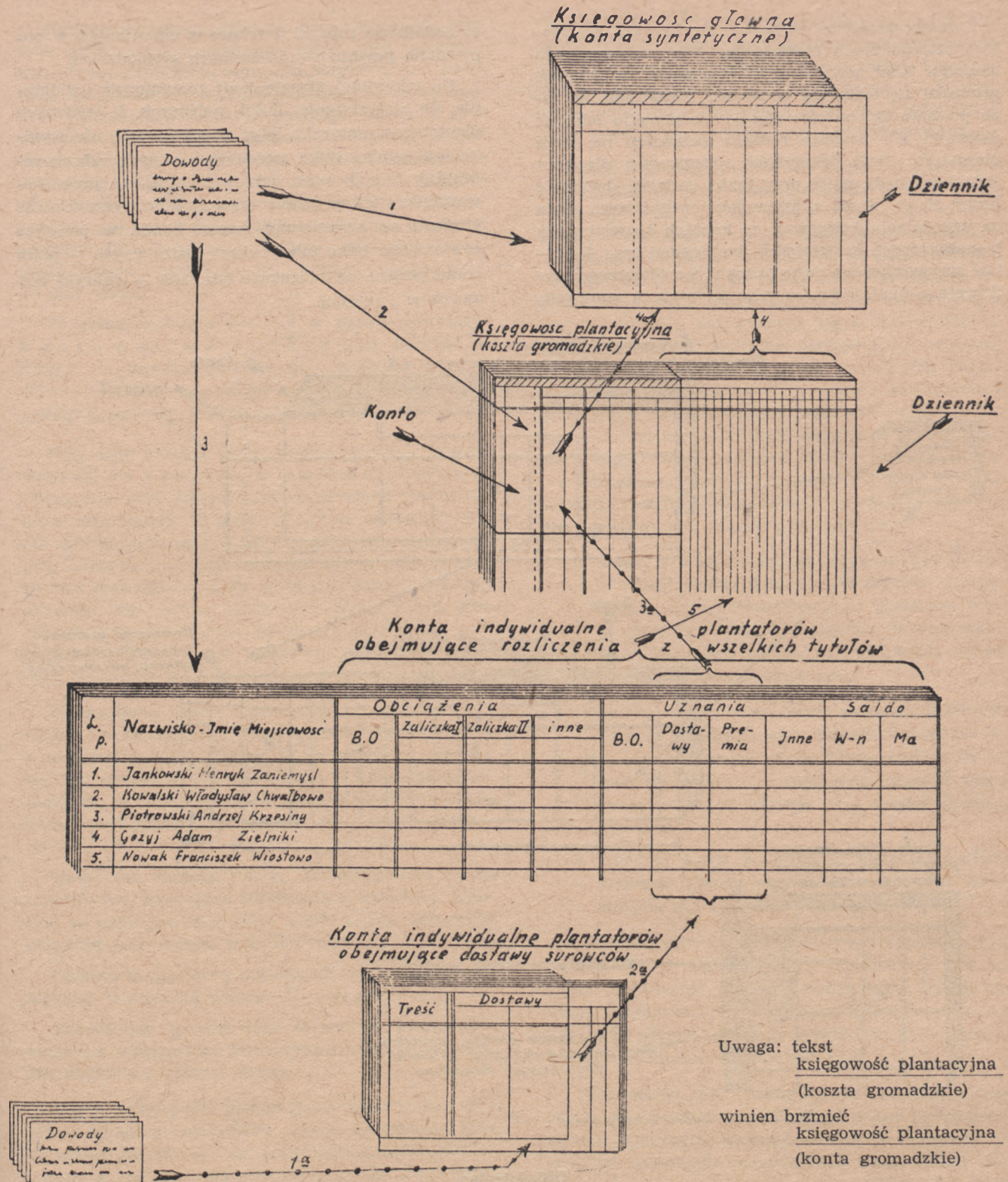
Plantator otrzymuje z końcem roku wyciąg z konta w formie kopii arkusza tabelarycznego, w którym dokonuje się zapisów w ciągu roku przez kalkę. Sporządzenie więc wyciągu nie jest związane z dodatkową pracą.

Praktykuje się również — niezależnie od nadesłania plantatorowi wyciągu z końcem roku — bieżące wpisywanie wszystkich zaszłości do jego książeczki plantatorskiej.

2. Luźne konto indywidualne

Nowsza forma księgowości plantacyjnej polega — jak już wspomniano — na prowadzeniu luźnych kont szczegółowych plantatorów przebitkowo oraz na nieco odmiennym od opisanego sposobu powiązania kont syntetycznych i analitycznych, jak również na odmiennym technice odbioru dostaw surowca.

Układ kont syntetycznych, technika sporządzania dowodów oraz sposób ich księgowania przy stosowaniu nowszej formy księgowości plantacyjnej nie ulega zmianie. Natomiast analityczna księgowość plantacyjna stosuje szereg odmiennych rozwiązań.

Uwaga: tekst księgowość plantacyjna (koszta gromadzkie) winien brzmieć księgowość plantacyjna (konta gromadzkie)

Objaśnienia:

1. Księgowanie dowodów na kontach syntetycznych;
2. Księgowanie dowodów na kontach gromadzkich;
3. Księgowanie dowodów na kontach plantatorów;
4. Uzgodnienie danych, wynikających z rubryk rodzajowych dziennika kont gromadzkich z kontami syntetycznymi;
5. Uzgodnienie kont plantatorów z kontami gromadzkimi.

1a Księgowanie dowodów dot. dostaw zakontraktowanego surowca na imiennych kontach plantatorów (ilościowych)

2a Okresowe księgowanie ilości i wartości dostarczonych przez plantatorów surowców oraz premii dowozowych na kontach szczegółowych, gromadzkich i syntetycznych.

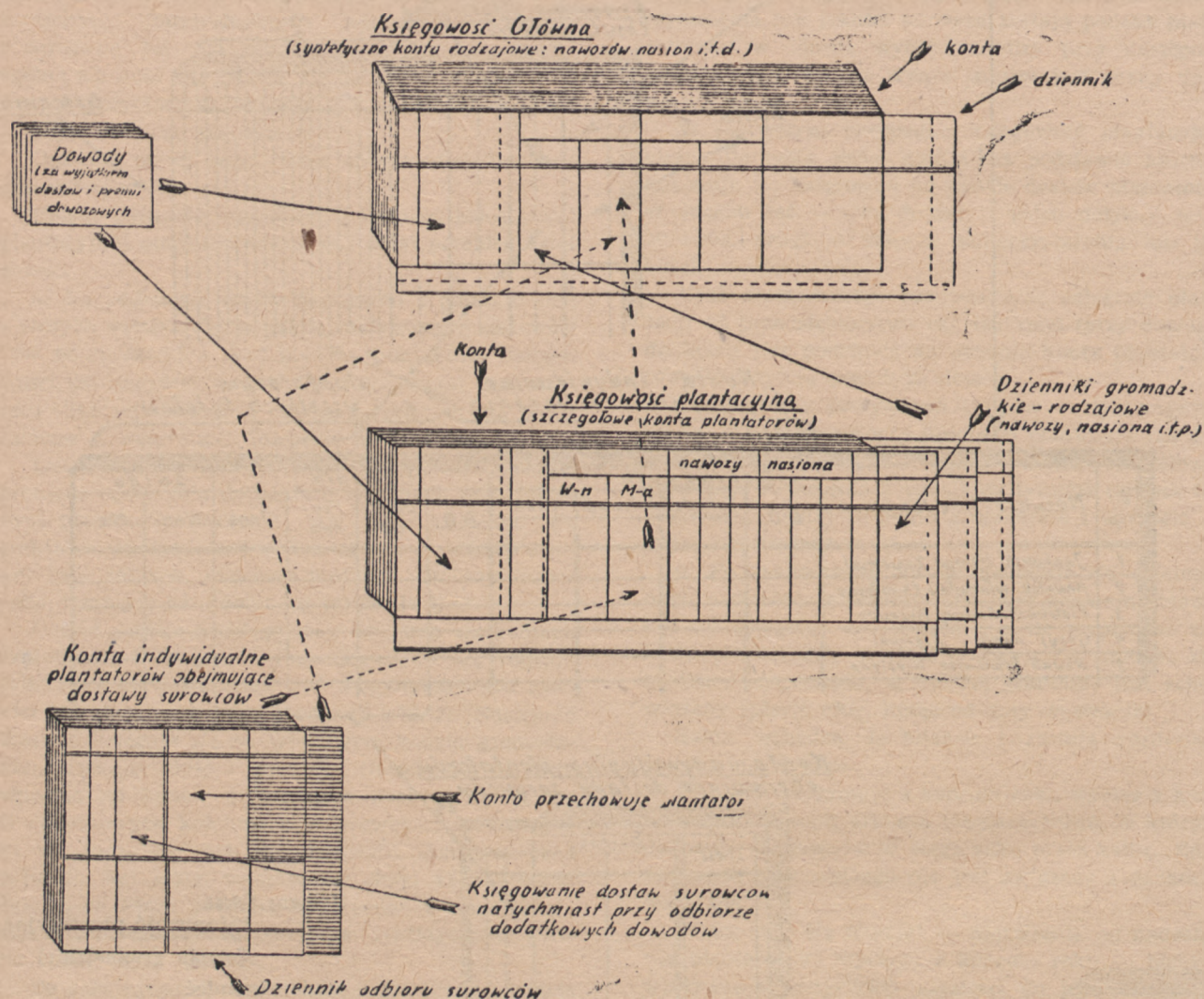
3a

4a

Dowody księgowe rejestruje się od razu na kontach szczegółowych plantatorów. Dla poszczególnych zespołów kont plantatorów, ułożonych wg gromad, prowadzi się oddzielne dzienniki. Niezależnie od tego podziału dzienników stosuje się ponadto odrębne dzienniki dla każdego rodzaju świadczeń na rzecz plantatora. Ilość dzienników rodzajowych dla kont jednej gromady może przy takim podziale dochodzić liczby 20 (!). Dane z dzienników rodzajowych służą do uzgadniania księgowości na kontach syntetycznych i analitycznych księgowości plantacyjnej oraz dla celów sprawozdawczo-statystycznych i ostatecznego rozliczenia z plantatorami, a więc spełniają tę samą rolę,

co dodatkowe rubryki ilościowe w omawianych w poprzednim przykładzie dziennikach gromadzkich.

Na odwrotnej stronie kont plantatorów uwidocznia się statystycznie ilości należnych i wydanych plantatorom naturalii, gdyż rozbić takie nie wynika lub wynika tylko częściowo z samych rubryk rodzajowych tych kont, jak to ma miejsce przy prowadzeniu kont w formie arkuszy tabelarycznych. (Ze względu na ograniczony format konta, w praktyce zawiera ono tylko kilka rubryk rodzajowych — patrz konto podane na schemacie (str. 366) — rubryki dot nawozów i nasion).

Objaśnienia:

1. Księgowanie dowodów (z wyjątkiem dot. dostaw i premii dowozowych) na rodzajowych kontach syntetycznych (np. nawozy, nasiona itd.);
2. Księgowanie j.w. na szczegółowych kontach plantatorów z zastosowaniem rodzajowych dzienników gromadzkich;
3. Uzgodnienie gromadzkich dzienników rodzajowych księgowości plantacyjnej z rodzajowymi kontami syntetycznymi (konta plantatorów uzgadnia się z dziennikami gromadzkimi);
- 1a Uznanie kont dostaw plantatorskich;
- 2a Okresowe uznanie szczegółowych kont plantatorskich, zbierających rozliczenia z wszelkich tytułów za dostarczony surowiec i premię dowozową;
- 3a Uznanie rodzajowych kont syntetycznych z powyższego tytułu;
- 4a Uzgodnienie ogólnej sumy odbioru surowca z danymi odnośnego konta syntetycznego

Dostawy surowców przenosi się na konta szczegółowe plantatorów w pozycjach zbiorowych miesięcznie lub po zakończeniu kampanii. Organizacja i technika księgowania na kontach ilościowych, rejestrujących poszczególne dostawy, przebiega jednak w sposób odmienny od dotąd poznanego. Na koncie dostaw plantatora rejestruje się ilości dostarczanego surowca natychmiast po zważeniu surowca. Wspomniane konta prowadzi się przebitkowo. Przy odbiorze surowca nie wystawia się żadnego dowodu przyjęcia dostawy. Odbiór surowca kwituje każdorazowo na koncie wagowy oraz kontysta, wykonujący swą pracę przy wadze.

Po zarejestrowaniu dostawy w sposób powyższy, konto dostaw oddaje się plantatorowi, w przedsiębiorstwie zaś pozostaje jedynie dziennik odbioru surowców ujmujący ogólną ilość i wagę dostaw wszystkich plantatorów.

Przy tego rodzaju prowadzeniu ewidencji dostaw wychodzi się z założenia, iż ustalenie stopnia zanieczyszczenia oraz jakości surowca powinno być dokonane natychmiast. W praktyce jednak ustalenie stopnia zanieczyszczenia lub jakości surowca natychmiast przy odbiorze jest możliwe tylko wtedy, gdy odbywa się ono szacunkowo (a nie w drodze badania laboratoryjnego czy też w specjalnych probierniach. Ponieważ te ostatnie mają miejsce w większości wypadków, konieczne jest późniejsze uzupełnianie danych na koncie ilościowym dostaw.

Przenoszenie ilości i wartości dostarczonego surowca na szczegółowe konta plantatorów następuje z ilościowych kont dostaw, które przedtem odbiera się plantatorom za pokwitowaniem w książeczce plantacyjnej. W razie zagubienia przez plantatora takiego konta, poszczególne dostawy surowca trzeba wyszukiwać i odtwarzać na podstawie dziennika.

Nadmienić również należy, że szczegółowe konta plantatorów, zbierające rozliczenia z wszelkich tytułów, są podwójne (składane); jedno z nich otrzymuje plantator jako wyciąg w końcu roku.

Opisaną drugą formę organizacji księgowości plantacyjnej — ilustruje schemat II niżej podany.

Porównując opisane dwie zasadnicze formy prowadzenia księgowości plantacyjnej wypada zestawić ich dodatnie i ujemne strony.

Wady księgowości plantacyjnej tabelarycznej polegają na ograniczonej ilości zdarzeń księgowych, które można rejestrować na poziomych kontach plantatorów, a następnie na pewnych utrudnieniach przy uzgadnianiu poszczególnych kont plantatorów z obrotami kont syntetycznych, o których wspominaliśmy już przy samym opisie tej formy. Stosowane zbiorcze konta gromadzkie mają za zadanie wyeliminowanie trudności przy uzgadnianiu, a ponadto ograniczenie pola błędów.

Z dodatnich cech tej formy należy podkreślić w pierwszym rzędzie znaczną oszczędność w zużyciu czasu i nakładu pracy. Wydajność pracy jest znacznie większa w stosunku do wydajności przy prowa-

dzeniu indywidualnych kont przebitkowo, nawet przy stosowaniu zbiorczych kont gromadzkich, gdyż znaczna strata czasu, zużywana na wyszukiwanie i podkładanie kont w aparat oraz dopasowywanie do dziennika — przy nieraz olbrzymiej ilości kont indywidualnych — jest w poprzedniej formie wyeliminowana.

Druga z opisanych form, polegająca na stosowaniu indywidualnych kont przebitkowych, wykazuje szereg cech ujemnych. Główna z nich polega na stosowaniu nadmiernej ilości (kilkunastu) dzienników zastępujących rubryki rodzajowe kont tabelarycznych. Drugą ujemną cechą tej formy jest dokonywanie zapisów na kontach indywidualnych — raz przebitkowo, a drugi raz statystycznie (wg rodzajów udzielonych zaliczek) na odwrotnej stronie karty kontowej. Czynność ta jest równoznaczna wpisywaniu pozycji do rubryk rodzajowych przy formie tabelarycznej. Szczególnie niewłaściwe jest wydawanie plantatorowi konta dostaw surowca, pozostawiając w przedsiębiorstwie tylko zbiorczy dziennik odbioru dostaw. Intencją takiego systemu była niewątpliwie chęć wyeliminowania oddzielnych dowodów przyjęcia surowca. Nie uwzględniono jednak przy tym, że:

1. praca w księgowości nie powinna być uzależniona od zwrotu wydanych poprzednio kontrahentom kont (zagubienie przez plantatora konta powoduje bardzo uciążliwe wyszukiwanie wszystkich jego dostaw spośród wielu tysięcy pozycji zbiorczego dziennika);
2. jednorazowe i równoczesne wpisywanie danych, dotyczących wagi, jak i jakości dostaw surowca, nie zawsze jest w praktyce możliwe (w takich przypadkach następuje konieczność dokonywania dwóch wpisów przy każdej dostawie surowca);
3. warunki pracy kontysty na punktach odbioru surowca (nieraz w polu) nie zawsze są odpowiednie dla stosowania przebitki.

Dodatnią stroną formy księgowości plantacyjnej, stosującej indywidualne konta przebitkowe, jest łatwość zestawienia obrotów miesięcznych, nieograniczone możliwości pod względem ilości rejestrowania zdarzeń i układu kartoteki plantatorskiej, a ponadto wzrokowo lepsza przejrzystość kont.

Reasumując, dochodzimy do wniosku, że ogólnie biorąc forma tabelaryczna — szczególnie po wprowadzeniu niektórych ulepszeń — jest w naszych warunkach (dominuje ręczny sposób księgowania) formą najbardziej odpowiadającą potrzebom księgowości plantacyjnej. Spełnia ona również postulat oszczędności papieru, który przy jej stosowaniu jest w znacznym stopniu zrealizowany.

W przypadku, gdy stosowanie przebitkowej księgowości plantacyjnej jest pożądane (przede wszystkim przy stosowaniu maszyn księgujących) należałoby wprowadzić usprawnienia, eliminujące wykazane wyżej wady aktualnej obecnie formy księgowości plantacyjnej.

Z DOŚWIADCZEŃ ZAGRANICY

Analiza szybkości obrotu środków w przedsiębiorstwie handlowym*)

Szybkość obiegu środków obrotowych jest jednym z najważniejszych wskaźników, odzwierciedlających jakość pracy przedsiębiorstwa handlowego. Zależy ona bezpośrednio od wykonania planu obrotu towarowego, ścisłego przestrzegania normatywów zapasów towarowych, surowców, materiałów, środków pieniężnych, od obniżenia kosztów obrotu oraz od stopnia mobilizacji wewnętrznych rezerw przedsiębiorstwa.

Szybkość obiegu środków obrotowych określa się okresem czasu, w ciągu którego są one unieruchomione w przedsiębiorstwie. Okres ten obejmuje czas od momentu zapłaty przez przedsiębiorstwo handlowe rachunku dostawcy do chwili sprzedaży towarów i otrzymania za nie należności.

W przedsiębiorstwach handlowych można wyodrębnić 3 fazy, przez które przechodzą środki, będące w obiegu: 1) zakup towarów, 2) sprzedaż towarów, 3) rozrachunki. Ogólny czas trwania obiegu środków zależy od ich zatrzymywania się w każdej z poszczególnych faz.

Szybkość obiegu wszystkich środków obrotowych, wyrażona w dniach może być określona drogą podzielenia przeciętnego zapasu tych środków przez sumę dziennej sprzedaży towarów. W przedsiębiorstwach handlu detalicznego obrót towarowy oblicza się w cenach detalicznych, w przedsiębiorstwach hurtowych w cenach hurtowych.

Wzór na szybkość obiegu (wyrażoną w dniach) będzie następujący:

$$W = Z : \frac{S}{d}$$

W — szybkość obiegu w dniach

Z — przeciętny zapas środków obrotowych

S — sprzedaż w danym okresie

d — ilość dni w danym okresie.

Przeciętny kwartalny zapas środków obrotowych oblicza się sumując przeciętne zapasy środków obrotowych i dzieląc je przez 3 (zapas miesięczny = $\frac{1}{2}$ zapasu początkowego + $\frac{1}{2}$ zapasu końcowego), a przeciętny roczny zapas środków obrotowych — sumując przeciętne zapasy kwartalne i dzieląc je przez 4.

Dzienną sprzedaż towarów oblicza się dzieląc sumę sprzedaży w okresie sprawozdawczym przez ilość dni w tym okresie.

Szybkość obiegu może być też wyrażona w ilości obrotów, dokonanych nimi w okresie badanym. W tym celu ogólny obrót w okresie badanym należy podzielić

przez przeciętny zapas środków obrotowych lub też długość analizowanego okresu należy podzielić przez długość jednego obrotu w dniach. A więc na przykład, jeżeli obrót towarowy przedsiębiorstwa handlowego wyniósł w kwartale 6.000 tys. rb., a przeciętny zapas środków obrotowych 1.500 tys. rb., to wskaźnik szybkości obrotu wyniesie $\frac{6000}{1500} = 4$. Oznacza to, że da-

nyimi środkami obrotowymi dokonano w kwartale czterech obrotów. Natomiast długość jednego obrotu

w dniach wyniesie $\frac{90}{4} = 22,5$. Dzieląc ilość dni w okresie (90) przez długość jednego obrotu w dniach (22,5), otrzymamy ten sam wskaźnik ilości obrotów (4). W ten sposób szybkość obiegu środków obrotowych przedsiębiorstwa handlowego w danym okresie jest wprost proporcjonalna do rozmiaru obrotu towarowego i odwrotnie proporcjonalna do sumy towarów w drodze, towarów na składzie, do zapasu środków pieniężnych, sumy należności i innych środków obrotowych.

Niewykonanie planu obrotu towarowego, nagromadzenie ponadnormatywnych zapasów towarów i materiałów oraz środków pieniężnych, istnienie strat ponadplanowych i zamrożenie środków w inwestycjach, kapitalnych remontach oraz w należnościach — prowadzą nieuchronnie do zmniejszenia szybkości obiegu.

Analiza tej szybkości — wykrywając czynniki, które uwarunkowały zwiększenie lub zmniejszenie szybkości obiegu — wskazuje drogi jak najbardziej efektywnego wykorzystania środków obrotowych przedsiębiorstwa handlowego. Przy analizie należy wskaźniki szybkości obiegu okresu bieżącego porównać z odpowiednimi wskaźnikami okresu ubiegłego, a odnośnie środków normowanych — również ze wskaźnikami planowanymi. Zarówno obrót towarowy, jak i przeciętne zapasy towarów i materiałów powinny być podane w cenach porównywalnych.

Dla ilustracji tego zagadnienia podaje się w tablicy zamieszczonej na stronie następczej sposób przeprowadzenia analizy środków obrotowych przedsiębiorstwa handlowego w oparciu o przykład liczbowy.

Na podstawie danych, umieszczonych w poniższej tablicy możemy ustalić szybkość obiegu w dniach:

A. Środków obrotowych normowanych

a) wykonanie w IV kwartale roku ubiegłego

$$20287 : \frac{16179}{90} = 113,3 \text{ dnia}$$

b) plan na I kwartał roku bieżącego

$$15135 : \frac{16912}{90} = 80,5 \text{ dnia}$$

c) wykonanie w I kwartale roku bieżącego

$$18468 : \frac{17736}{90} = 93,7 \text{ dnia}$$

*) Streszczenie artykułu A. Kapłana „Kak analizować obaracziwajemost' sriedstw w torgowych predprijatach“.

Tablica Nr 1

(w tys. rubli)

Elementy środków obrotowych	Normatyw (plan) na I kwartał roku bież.	Rzeczywiste zapasy przeciętne		Odchylenie rzeczyw. zapasów w I kwart. br.	
		w IV kw. roku ub.	w I kw. roku bież.	Od przecięt. zapasów w IV kwart. r. ub.	Od normatywu
1. Towary w drodze	2000	3000	2283	— 717	+ 283
2. Towary na składach	12390	16605	15485	— 1120	+ 3095
3. Środki działalności niehandlowej (wyr. got. surowce, paliwo itp.)	450	407	397	— 10	— 53
4. Środki pieniężne	110	50	90	+ 40	— 20
5. Inne środki obrotowe normowane	185	225	213	— 12	+ 28
Razem środki obrotowe normow.	15135	20287	18468	— 1819	+ 3333
6. Należności (włączając towary nieopłacone i towary przechowywane u odbiorc.)		2150	2127	— 23	
Ogółem środków obrotowych		22437	20595	— 1842	

Tablica Nr 2

(w tys. rubli)

	Plan	Wykonanie	
	na I kwartał roku bieżącego	IV kwartał roku ubiegłego	I kwartał roku bieżącego
Obrót towarowy w cenach detalicznych	16912	16179	17736

B. Wszystkich środków obrotowych

d) wykonanie w IV kwartale roku ubiegłego

$$22437 : \frac{16179}{90} = 124,8 \text{ dnia}$$

e) wykonanie w I kwartale roku bieżącego

$$20595 : \frac{17736}{90} = 104,5 \text{ dnia}$$

Ilość obrotów dokonanych wszystkimi środkami obrotowymi w ciągu roku wynosi:

a) w IV kwartale roku ubiegłego — 2,9 raza $\left(\frac{360}{124,8}\right)$ b) w I kwartale roku bieżącego — 3,4 raza $\left(\frac{360}{104,5}\right)$

W ten sposób, w porównaniu z ostatnim kwartałem roku ubiegłego, obieg środków obrotowych uległ zwiększeniu i tak:

- Środków normowanych o 19,6 dnia (113,3 — 93,7)
- Wszystkich środków obrotowych o 20,3 dnia (124,8 — 104,5).

Dla ustalenia sumy środków obrotowych zwolnionych na skutek przyspieszenia ich obiegu, należy porównać rzeczywistą wysokość z sumą potrzebnych środków obrotowych, opierając się na szybkości obiegu w roku ubiegłym i na rozmiarze obrotu towarowego w okresie badanym.

W naszym przykładzie, gdzie rzeczywisty obrót towarowy w I kwartale roku bieżącego wyniósł 17.736

tys. rubli, a szybkość obiegu w kwartale poprzednim — 124,8 dnia — zapotrzebowanie na środki obrotowe

wyraziło się w sumie 24566 tys. rubli $\left(\frac{17736}{90} \times 124,8\right)$

— w rzeczywistości zaś zużyto środków na sumę 20595 tys. rubli. W wyniku więc przyspieszenia obiegu zwolniono 3971 tys. rubli (24566 — 20595). Jednakże osiągnięty wynik nie jest jeszcze zupełnie zadowalający, gdyż w porównaniu z planem, szybkość obiegu środków normowanych uległa zmniejszeniu o 13,2 dnia (93,7 — 80,5) oraz została zbędnie unieruchomiona

w obrocie suma 2600 tys. rubli $\left(\frac{17736}{90} \times 13,2\right)$

Z analizy przytoczonych danych wynika, że zwiększenie szybkości obiegu wszystkich środków obrotowych w porównaniu z kwartałem poprzednim było uwarunkowane obniżeniem przeciętnego zapasu tych

środków o 8,2% $\left(\frac{(22437 - 20595) \times 100}{16179}\right)$ oraz zwiększe-

niem obrotu towarowego o 9,6%

$$\left(\frac{(17736 - 16179) \times 100}{16179}\right)$$

Poprzednio już omawialiśmy, że zmiana szybkości obiegu środków obrotowych przedsiębiorstwa handlowego zależy od zmiany obrotu towarowego i wielkości

zapasów środków obrotowych. W naszym przykładzie obrót towarowy w I kwartale roku bieżącego został zwiększony w porównaniu z IV kwartałem. Ażeby można było ustalić, jaki wpływ na zwiększenie szybkości obiegu wywarł wzrost obrotu towarowego i zapasu środków obrotowych — należy obliczyć dodatkowy wskaźnik — szybkość środków obrotowych w oparciu o obrót towarowy okresu ubiegłego (podstawowego) i przeciętny zapas środków obrotowych w okresie analizowanym. W podanym przez nas przykładzie wskaźnik ten wyniesie:

$$20595 : \frac{16179}{90} = 114,5 \text{ dnia}$$

Porównując otrzymany dodatkowy wskaźnik szybkości obiegu środków obrotowych (114,5) ze wskaźnikiem szybkości obiegu, obliczonym dla okresu badanego (104,5) możemy stwierdzić, że w związku ze wzrostem obrotu towarowego, szybkość obiegu w dniach zwiększyła się o 10 dni (114,5 — 104,5). Wpływ zaś zmiany przeciętnego zapasu środków obrotowych na szybkość obiegu wyraża się różnicą między wskaźnikiem szybkości obiegu w okresie ubiegłym, a obliczonym powyżej dodatkowym wskaźnikiem szybkości obiegu (124,8 — 114,5 = 10,3).

W ten sposób, w naszym przykładzie na skutek zmniejszenia się przeciętnego zapasu środków obro-

wych, wskaźnik szybkości obiegu w dniach zmniejszył się o 10,3 dnia tzn., że szybkość ich obiegu wzrosła o podaną wyżej ilość dni.

Po ustaleniu wpływu obrotu towarowego i wielkości przeciętnego zapasu środków obrotowych na szybkość obiegu, należy w dalszym ciągu poddać szczegółowej analizie czynniki, które wpłynęły z kolei na zwiększenie lub zmniejszenie sumy obrotu towarowego i przeciętnego zapasu środków obrotowych. Jak wiadomo, wielkość obrotu towarowego w znacznym stopniu zależy od asortymentu i jakości towarów, od równomierności obrotu towarowego w ciągu okresu analizowanego, od wykonania planu zaopatrzenia towarowego itp.

Analizując wpływ zmiany zapasów środków obrotowych na szybkość ich obiegu, należy przede wszystkim zbadać dokładnie każdy z poszczególnych elementów tych środków. Dopiero wówczas możemy określić miejsca, w których następuje zamrożenie środków. W tym celu dzieli się przeciętny zapas każdego rodzaju środków obrotowych przez odpowiednią sumę dziennego obrotu towarowego.

Podajemy poniżej dane z naszego przykładu, dotyczące szybkości obiegu w dniach przekroju poszczególnych rodzajów środków obrotowych:

Tablica Nr 3

Elementy środków obrotowych	Wpływ poszczególnych elementów środków na ogólną szybkość obiegu			Odchylenie szybkości obiegu w I kwartale roku bieżącego	
	Normatyw na I kwart. roku bież.	IV kwartał roku ubieg. (wykonanie)	I kwartał roku bież. (wykonanie)	od normatywu	od IV kwart. roku ub.
1. Towary w drodze	10,7	16,7	11,6	+ 0,9	— 5,1
2. Towary na składzie	65,9	92,8	78,4	+ 12,5	— 14,4
3. Środki działalności niehandlowej	2,3	2,3	2,0	— 0,3	— 0,3
4. Środki pieniężne	0,6	0,3	0,6		+ 0,3
5. Inne środki obrot. normowane	1,0	1,2	1,1	+ 0,1	— 0,1
Razem szybkość obiegu środków obrotowych w dniach	80,5	113,3	93,7	+ 13,2	— 19,6
6. Należności (włączając towary nieopłacone i towary przechowywane u odbiorców)		11,5	10,8		— 0,7
Ogółem szybkość obiegu wszystkich środków obrotowych		124,8	104,5		— 20,3

Z przytoczonych danych wynika, że zmniejszenie szybkości obiegu środków obrotowych było w zasadzie spowodowane powstaniem w przedsiębiorstwie handlowym ponadnormatywnych zapasów. Zapasy towarowe chociaż zostały zmniejszone o 14,4 dnia w porównaniu z kwartałem ubiegłym, przewyższają jeszcze normatyw o 12,5 dnia. Powstanie ponadnormatywnych zapasów może być spowodowane niewłaściwą organizacją handlu, jak również szeregiem niedociągnięć w planowaniu obrotu towarowego, co ma miejsce wówczas, gdy w jednych przedsiębiorstwach handlowych istnieją nadwyżki towarów, a w innych zaś ich nie-

dobór pomimo, że produkowane są one w ilościach właściwych.

Na stan zapasów towarowych wywiera również wpływ asortyment towarów, który na podstawie zarządzenia organizacji nadrzędnej mógł ulec zmianie w porównaniu z planem. W tym wypadku normatyw ten należy bezwzględnie skorygować. W tym celu udział poszczególnych grup towarowych zgodnie z nową strukturą asortymentu mnoży się przez odpowiednie normatywy i sumę otrzymanych wyników dzieli się przez 100.

Przykładowo:

Tablica Nr 4

Grupy towarowe (wg obowiązującej nomenklatury)	Udział w obiegu		Normatyw zapasu w dniach
	Plan	Wykonanie	
A	40	50	35
B	25	35	30
C	35	15	20
Razem	100	100	28,5

W danym wypadku zwiększył się udział grup towarowych, których sprzedaż odbywa się wolniej (grupy A i B), wskutek czego wskaźnik ogólnej szybkości obiegu w dniach powinien ulec zwiększeniu, tzn., że szybkość obiegu towarów w danym przedsiębiorstwie zmalała. Planową szybkość obiegu w dniach, w oparciu o nową strukturę asortymentu towarowego oraz ustalone normatywy dla poszczególnych grup towarów, oblicza się następująco:

$$\frac{35 \times 50 + 30 \times 35 + 20 \times 15}{100} = 31 \text{ dni}$$

W ten sposób w powyższym przykładzie pod wpływem zmiany struktury asortymentu ogólna szybkość obiegu środków w towarach zmniejszyła się o 2,5 dnia (31 — 28,5).

Właściwie zorganizowana i systematycznie prowadzona analiza umożliwiła usprawnienie organizacji obrotu towarowego, lepszą obsługę konsumentów oraz zapewniła nieustanny rozwój handlu.

(H. K.)

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

Ekonomiczne podstawy rachunkowości

5. Pieniądz w gospodarce socjalistycznej

W poprzednim opracowaniu¹⁾, poświęconym omówieniu prawa wartości w gospodarce socjalistycznej, wykazano, że w socjalizmie — ze względu na stan sił wytwórczych i związany z tym stan świadomości ludzi, wyrażający się w traktowaniu pracy jako środka zaspokojenia potrzeb — niezbędne jest stosowanie kontroli nad miarą pracy i miarą spożycia. Ponieważ z drugiej strony zachowały się jeszcze w społeczeństwie socjalistycznym takie różnice między poszczególnymi rodzajami pracy, które wykluczają ich bezpośrednio porównywanie, nie jest możliwe zorganizowanie tej kontroli w inny sposób, jak przez wymianę produktów pracy.

Tak więc, nakład pracy, wydatkowany na ich wytworzenie, przybiera postać wartości i jest wyrażony w sposób względny. Nie do pomyślenia jest bowiem w gospodarce na tak wysokim szczeblu jak socjalizm, wymiana naturalna, to jest bez pośrednictwa pieniądza. Dlatego też wartość każdego towaru jest wyrażona w stosunku do jednego tylko szczególnego towaru, mianowicie do towaru-piędądza. W ten sposób zrozumiałe jest, że nie można traktować pieniądza socjalistycznego, jako jakiejś nominalnej kategorii rachunkowej, czy technicznego narzędzia obrachunku w rodzaju używanych w statystyce jednostek, np. powstałych z przeliczenia traktorów o różnej mocy na traktory piętnastokonne.

Pieniądz socjalistyczny jest szczególnym towarem, spełniającym funkcję powszechnego ekwiwalentu, ak-

tywnie oddziałującym — jak to zostanie wykazane — na procesy gospodarcze.

Ten towarowy charakter pieniądza został ostatnio podkreślony przez określenie zawartości złota w rublu radzieckim²⁾; chociaż i przedtem pieniądz radziecki był towarem. Fakt, że w obiegu nie znajduje się złoto, nie ma znaczenia, ponieważ — jak to zostało wykazane w jednym z naszych poprzednich opracowań — pieniądz może być w niektórych swoich funkcjach zastępowany przez znaki go symbolizujące.

Widząc historyczne powiązanie pieniądza socjalistycznego z pieniądzem w poprzednich formacjach, należy zarazem zdawać sobie dokładnie sprawę z głębokich przeobrażeń tej kategorii ekonomicznej w warunkach socjalizmu. Stalin ujął to w następujący sposób: „...pieniądze są tym narzędziem ekonomiki burżuazyjnej, które Władza Radziecka wzięła w swe ręce i przystosowała do interesów socjalizmu po to, żeby rozwinąć w pełni handel radziecki i przez to samo przygotować warunki do bezpośredniej wymiany produktów“³⁾. Pieniądz socjalistyczny wyraża nowe socjalistyczne stosunki produkcji, oparte na społecznej własności środków produkcji i nie znające wyzysku pracy przez kapitał. Dlatego też w ustroju socjalistycznym wykluczona jest przemiana pieniądza w kapitał. Siła pieniądza, jako powszechnego środka na-

²⁾ Uchwałą Rady Ministrów ZSRR z dn. 28.2.1950 r. została ustalona zawartość złota w rublu na 0,222168 grama czystego złota. Taką samą ilość złota zawiera i złotówka polska, zgodnie z ustawą z dn. 18.10.1950 r.

³⁾ J. Stalin — „Zagadnienia Leninizmu“, W-wa 1949, str. 466.

¹⁾ Czytelnik zechce przypomnieć sobie najważniejsze stwierdzenia z opracowań zamieszczonych w Nr 5 i 7 „Biuletynu BOR“.

bywania towarów, nie rozciąga się już na siłę roboczą, która przestała być towarem i na środki produkcji, które nie mogą być nabywane na własność przez osoby prywatne.

W społeczeństwie kapitalistycznym pieniądź występuje w formie ogólnego ekwiwalentu, wyraża żywiolowe rozmieszczenie pracy społecznej i środków produkcji, żywiolową produkcję i obieg towarów. Lenin pisał: „...Będąc wyższym produktem rozwoju wymiany i produkcji towarowej, pieniądź zatuszowuje, przesłania społeczny charakter pracy prywatnej, związek społeczny między poszczególnymi producentami, złączonymi przez rynek...”⁴⁾. Natomiast w gospodarce socjalistycznej pieniądź jest formą wyrażania bezpośrednio — społecznej pracy, uprzedmiotowionej w towarze. Dzięki wyrażeniu w pieniądzu, różne rodzaje tej bezpośrednio-społecznej, ale jeszcze niejednorodnej pracy, zostają sprowadzone do wspólnego mianownika pracy abstrakcyjnej, prostej, a więc mogą być porównywane i sumowane.

Pieniądź socjalistyczny pełni cztery funkcje, w których wyraża się jego istota. Są to funkcje: **miernika wartości, środka cyrkulacji** (obiegu) towarów, **środka akumulacji socjalistycznej i oszczędności** oraz **środka płatniczego**. W stosunkach między krajami bloku demokratycznego, pieniądź socjalistyczny zaczyna też spełniać funkcję piątą, to jest **pieniądza międzynarodowego**. Można przypuszczać, że w miarę rozwoju planowej współpracy między krajami socjalistycznymi funkcja ta nabierze olbrzymiego znaczenia.

1.

Funkcja miernika wartości — podstawową funkcją pieniądza socjalistycznego — występuje w procesie ustalania cen. Cena wyraża w pieniądzu wartość towaru, na którą składa się: wartość przeniesiona⁵⁾ oraz nakład pracy żywej. Nakład pracy żywej jest wyrażany: przez płacę roboczą i pieniężne wyrażenie wartości socjalistycznego produktu dodatkowego, przyjmującego przede wszystkim formę podatku obrotowego i zysku przedsiębiorstwa. Wartość przeniesiona i płaca robocza stanowią razem koszty własne.

Państwo, ustalając w sposób planowy cenę towaru i koszty własne, uzyskuje tym samym możliwość kontroli działalności przedsiębiorstwa przez porównanie osiągniętych rezultatów w postaci wartości wyprodukowanych towarów z sumą nakładów, poniesionych na wyprodukowanie tych wartości. W przedsiębiorstwach, będących na rozrachunku gospodarczym, kontroli tej dokonuje się niejako automatycznie, bowiem przedsiębiorstwa te muszą pokrywać koszty własne ze swoich dochodów, otrzymanych z realizacji produkcji po cenach planowych. Zarazem różnica między dochodami, a kosztami własnymi, czyli planowa akumulacja pieniężna przedsiębiorstwa — w swej większości — jest zabierana przez państwo w formie podatku obrotowego bez względu na to, jakie są rzeczywiste wyniki działalności przedsiębior-

stwa. Tym samym przekroczenie planu kosztów własnych powoduje natychmiastowe trudności finansowe przedsiębiorstwa, wyrażające się w ostatecznym wypadku niemożliwością pokrycia swoich kosztów własnych z uzyskanych dochodów.

Jeżeli planuje się obniżkę kosztów własnych, to tę dyrektywę planu można wzmocnić przez dokonanie w odpowiednim stosunku obniżki ceny zbytu przedsiębiorstwa. Wtedy niewykonanie planu obniżki kosztów automatycznie odbija się ujemnie na rentowności przedsiębiorstwa. Analogicznie każda obniżka kosztu własnego ponad plan, wyrażająca oszczędność w nakładach pracy uprzedmiotowionej i żywej, powoduje wzrost rentowności. W ten sposób cena, a więc i pieniądź, w funkcji miernika wartości jest aktywnym czynnikiem oddziałującym na produkcję, a nie tylko biernym środkiem ewidencji zjawisk gospodarczych.

Całkiem ogólnie rolę ceny, jako bardzo ważnego instrumentu planowania, można ująć następująco:

- a — Cena służy do kierowania spożyciem (np. przez wysokie ceny na alkohol hamuje się jego spożycie, a przez niskie ceny na książki popiera się rozwój kultury i oświaty). Cena jest środkiem dostosowywania popytu na dany towar do istniejącej podaży (np. wysokie ceny na artykuły deficytowe, czy sprowadzane zza granicy); odnosi się to także do spożycia produkcji: np. wysokie ceny na miedź mają pobudzać przedsiębiorstwa socjalistyczne do oszczędzania tego materiału i zastępowania go innymi metalami mniej deficytowymi.
- b — Cena wywiera olbrzymi wpływ na gospodarkę finansową przedsiębiorstwa. Poprzez system cen zapewnia się właściwą jego rentowność, wywierającą — jak to omówiliśmy wyżej — bodźce na obniżkę kosztów własnych.

Trzeba także zwrócić uwagę, że ceny odgrywają poważną rolę polityczną. Według ustalonych cen przebiega np. wymiana między przedsiębiorstwami państwowymi, a spółdzielczymi przedsiębiorstwami na wsi, tym samym wpływają one istotnie na kształtowanie się wzajemnych braterskich stosunków między klasą robotniczą i chłopską. Przykładem tego mogą, między innymi, być niskie ceny za usługi Państwowych Ośrodków Maszynowych, powodujące przyspieszenie mechanizacji rolnictwa, a więc zacieranie różnic między pracą na wsi i w mieście. W warunkach demokracji ludowej cena jest w rękach państwa także instrumentem walki klasowej, np. kontrola cen w sektorze kapitalistycznym, zróżnicowanie stawek za usługi POM w zależności od zamożności gospodarczej itp.

Państwo przy ustalaniu cen opiera się na kosztach własnych, jest jednak oczywiste, że nie wszystkie ceny poszczególnych towarów pokrywają się z ich wartością. Jest to niemożliwe przynajmniej z dwóch względów:

- a — Ceny, pokrywające się z wartością, nie realizowałyby tych wszystkich zadań, które wyżej wymieniliśmy; zmieniałyby się one bowiem automatycznie ze zmianą wydajności pracy.

⁴⁾ W. Lenin — Dzieła t. XXI, str. 44, wyd. 4.

⁵⁾ Wartość przeniesiona (symbol c) — to nakład pracy dawniej wydatkowanej tkwiący w surowcach, materiałach pomocniczych i amortyzacji środków trwałych.

b — Planujący nie zna ani wartości towarów, ani wartości zła. Wartość jest to bowiem nakład pracy, który jest bezpośrednio niewymierny. Właśnie dlatego istnieje w gospodarce socjalistycznej wymiana towarów, a więc działa prawo wartości, że nie możemy mierzyć nakładów pracy w sposób bezwzględny w godzinach pracy.

W ten sposób zależnie od funkcji, jakie **cena na dany towar** ma spełniać, jest ona odchylna albo w górę, albo w dół od wartości. Jednak **suma cen** wszystkich towarów wyraża cały społeczny nakład pracy wydatkowany na ich wytworzenie — jest więc zawsze równa sumie wartości. Należy przy tym podkreślić, że przeważająca masa towarów w gospodarce socjalistycznej ma ceny bliskie wartości ze względu na to, że odchylenia cen mogą odbywać się tylko w pewnych granicach. Proporcje między cenami na poszczególne dobra muszą wyrazić proporcje nakładów pracy, potrzebnych dla ich wytworzenia. Nie można ustalić ceny na motocykle takiej samej, jak na rowery. Nie można sprzedawać zegarka po takiej samej cenie, jak pudełka papierosów. Zbytne odchylenia ceny do góry spowodują trudności zbytu; natomiast odchylenie ceny do dołu (poniżej wartości i poniżej kosztów własnych) zmusza do dawania dotacji odnośnym przedsiębiorstwom na pokrycie strat, co jest zjawiskiem wysoce niekorzystnym i dlatego stosowanym tylko w wyjątkowych wypadkach.

Zagadnienie polityki cen w gospodarce planowej oraz zagadnienie stosunku cen i wartości, a także roli cen w podziale dochodu narodowego itd. — są sprawami skomplikowanymi, do których powrócimy jeszcze w następnych opracowaniach.

2.

W gospodarce socjalistycznej wymiana polega na wymianie towarów za pośrednictwem „towaru-piędza”, w myśl znanej formuły Towar-Piędź-Towar. Formuła ta w gospodarce socjalistycznej ma inną treść społeczną niż w kapitalizmie. Przede wszystkim wobec tego, że siła robocza nie jest towarem, formuła ta nie może się przemienić w formułę Piędź-Towar-Piędź z przyrostem, czyli ogólną formułę kapitału, jako wartości przynoszącej wartość dodatkową. W warunkach prywatnej własności środków produkcji piędź przez rozszczępienie aktywów wymiany na oddzielne akty kupna i sprzedaży, stwarza formalną możliwość kryzysu. Natomiast w ustroju socjalistycznym jest planowany, zarówno ruch towarów jak i ruch piędza. Każdy producent ma przewidzianego w planie odbiorcę tak, że możliwość zaburzeń kryzysowych jest wykluczona.

Wobec istnienia wymiany towarowo - piędznej, ruch okrężny środków obrotowych każdego przedsiębiorstwa zawiera fazę realizacji, w której występuje moment kontroli pracy przedsiębiorstwa przez piędź. Przede wszystkim piędź w tej funkcji środka cyrkulacji, stwarza bodźce ekonomiczne dla szybkiego dostarczenia towarów odbiorcom. Przedsiębiorstwo bowiem, które wykonało wprawdzie plan produkcji, ale nie zrealizowało tej produkcji i magazynuje ją na składach, nie otrzymuje ekwiwalentu przeniesionych nakładów, a w konsekwencji nie ma środków na pokrycie wydatków.

Odbiorcy produkcji przedsiębiorstwa mają możliwość ustosunkowania się co do jakości i asortymentu zakupywanych towarów. To samo dotyczy w jeszcze większym stopniu konsumentów indywidualnych, którzy mają swobodę wyboru, mogą towar kupić lub nie. Wskutek tego towar zbędny lub złej jakości, nie zostaje sprzedany, co odbija się na sytuacji finansowej przedsiębiorstwa sprzedającego i produkującego.

Piędź występuje wszędzie tutaj, jako **a k t y w n y ś r o d e k**, oddziałujący na gospodarkę i dlatego błędem jest traktowanie piędza w funkcji środka obiegowego tylko jako znaku ułatwiającego rozprowadzenie towarów. Chodzi tu bowiem nie o prosty rozdział według kartek, a o wymianę wartości. Faktu tego nie zmienia wcale to, że piędź, ze względu na przelotny charakter funkcji jako środka obiegowego, jest w obrocie zastępowany przez znaki piędz (bilety bankowe i bilon). Cechą funkcji obiegowej piędza jest to, że strumienie piędza mijają się bezpośrednio w tym samym czasie i miejscu ze strumieniami towarów tak, jak to jest np. w sklepach przy sprzedaży detalicznej towarów (wręczam piędź — otrzymuję towar). Dlatego słuszne wydaje się zaliczyć obrót bezgotówkowy w całości do funkcji płatniczej piędza⁶⁾.

O ilości piędza gotówkowego, potrzebnego w obiegu, decydują w socjalizmie te same czynniki, które K. Marks określił dla obiegu kapitalistycznego, a więc: suma cen towarów sprzedawanych za gotówkę i szybkość obiegu piędza. Ponieważ jednak obieg towarów w gospodarce socjalistycznej jest planowy a nie żywiołowy, tym samym można ściśle zaplanować również ilość piędzi, potrzebnych w tym obiegu. Dokonuje się tego w planie kasowym banku emisyjnego (Banku Państwa w ZSRR — NBP w Polsce).

3.

„...Socjalistyczna gospodarka wymaga także obiegu towarów pomiędzy przedsiębiorstwami, przy którym ruch towarów i piędza czasowo się nie zbiega, powstaje względnie samodzielny ruch piędza (który dopiero w ostatniej instancji i pośrednio jest powiązany z ruchem towarów). W tych wypadkach spełnia piędź funkcję środka płatniczego...“⁷⁾ Taki samodzielny ruch piędza następuje przy spłacie zobowiązań, podatków, odsetek od zaciągniętych kredytów, kar umownych, a przede wszystkim przy wypłacie zarobków piędznych.

Płacąc zarobki, przedsiębiorstwo socjalistyczne spłaca swoje zobowiązanie wobec pracujących, zobowiązanie wydania należnej im — zgodnie z zasadą

⁶⁾ W literaturze można się spotkać także z poglądem innym, np. W. Brus i M. Pohorille ujmują to następująco:

„W ustroju socjalistycznym piędź pełni funkcje środka cyrkulacji w dwojakiej formie: 1) w obrocie bezgotówkowym... 2) w obrocie gotówkowym...“ (Zarys Ekonomii Politycznej Socjalizmu — skrypt wykładów, W-wa 1951 r., str. 289). Różnica poglądów wynika tu z faktu, że obie te funkcje są sobie bardzo bliskie i w pewnych wypadkach trudno je rozpatrzeć.

⁷⁾ J. Kronrod — Die Rolle des Geldes in der Ökonomie der sozialistischen Gesellschaft; „Einheit“ Nr 7, 1950, str. 613.

podziału według pracy — części wytworzonego produktu. Pracownik z otrzymanej płacy kupuje towary, indywidualnej konsumpcji i tym samym ta ilość pieniądza zaczyna występować jako środek obiegu — następuje bowiem wymiana według formuły P-T. Druga część płacy może krążyć jeszcze przez jakiś czas, jako środek płatniczy (np. pracownik płaci podatek lokalowy). Pieniądz trafia do budżetu, z budżetu zostaje wypłacony jako pensja pracownika administracji, pracownik ten kupuje towary i dopiero teraz mamy powrót pieniądza do obrotu towarowego i do charakteru środka obiegowego.

W stosunkach wzajemnych między przedsiębiorstwami socjalistycznymi oraz w stosunkach między tymi przedsiębiorstwami a budżetem, funkcję pieniądza, jako środka płatniczego, spełnia obrót bezgotówkowy.

Funkcja pieniądza, jako środka płatniczego, ma charakter wybitnie kontrolny. Bliższe omówienie mechanizmu tej kontroli, nazywanej kontrolą pieniądzem („kontrolą rublem“), na tym miejscu jest niemożliwe i zostanie omówione później.

Obecnie można zwrócić uwagę na rolę pieniądza w funkcji środka płatniczego, jako instrumentu realizacji socjalistycznej zasady podziału według pracy. Właściwie zbudowany system płac pieniężnych realizuje tę zasadę i umożliwia zarazem wywieranie potężnych bodźców w różnych kierunkach. Może tu chodzić o zwiększenie wydajności pracy (przez akord zwykły i progresywny) oraz system premii, skierowanie siły roboczej do danej gałęzi gospodarki lub na tereny o gorszych naturalnych warunkach pracy, podnoszenie kwalifikacji pracowników itp.

Wszystkiego tego nie można oczywiście dokonać operując płacami w naturze (system kartkowy). Poza tym pieniężna forma płacy pozwala przeprowadzić skuteczną kontrolę ze strony banku nad wykorzystaniem zaplanowanego funduszu płac. Kontrola funduszu płac ma ogromne znaczenie, a jej formy są nieustannie doskonalone.

Tak więc — reasumując — i w funkcji środka płatniczego pieniądz socjalistyczny spełnia aktywną rolę jako instrument planowania, jako niezbędny czynnik kontroli nad normą pracy i normą konsumpcji.

4.

Pieniądz socjalistyczny spełnia jeszcze ważną funkcję środka akumulacji i oszczędności ludności. Przeważająca część akumulowanego produktu dodatkowego ma wyrażenie pieniężne i jest przy pomocy pieniądza przesuwana z jednych gałęzi gospodarki do drugich (do tego celu służy system finansowy). Pieniądz wyraża i kontroluje realną rzeczową akumulację w środkach trwałych i środkach obrotowych. Każda zakumulowana złotówka oznacza przyrost realnych wartości.

Oszczędności ludności oznaczają, że część otrzymanej płacy nie zostaje wymieniona na towary, ale zostaje w pieniężnej formie nagromadzona, z przeznaczeniem na późniejsze wydatki. Oszczędności takie dobrze harmonizują interes jednostki z interesem społeczeństwa, jako całości. Są więc dobrą metodą wykorzystania prawa wartości. Jednostki, dzięki nagro-

madzeniom pieniężnym, stwarzają sobie możliwość kupna trwałych dóbr konsumpcyjnych (np. radiodbiorniki, motocykle czy domki jednorodzinne) i tym samym podnoszą swoją stopę życiową. Państwo dzięki temu, że pracujący dobrowolnie rezygnuje na jakiś czas z nabywania towarów konsumpcyjnych, może kosztem zmniejszenia ich wytworzenia powiększać tym samym produkcję środków produkcji, a więc przyspieszyć tempo rozwoju gospodarki. Zarazem płaca pieniężna mimo, że nie jest w pełni realizowana przez pracujących, zachowuje wszystkie swoje zalety, jako bodziec podnoszenia wydajności pracy. Oszczędności są mobilizowane w dwóch formach: nakładów oszczędnościowych i zakupu przez ludność pożyczek państwowych. Stosowana w ustroju socjalistycznym polityka regularnych obniżek cen sprzyja wybitnie narastaniu oszczędności, ponieważ rośnie zdolność nabywczą zaoszczędzonego pieniądza. Nie jest wobec tego przypadkiem, że u nas wielka pożyczka ogólnonarodowa została rozpisana po obniżeniu cen i przeprowadzeniu reformy walutowej.

Należy jeszcze podkreślić, że na przykładzie pieniądza w funkcji środka akumulacji, bardzo ostro występuje różnica między pieniądzem kapitalistycznym a pieniądzem, wyrażającym socjalistyczne stosunki produkcji. „...Podczas, gdy w kapitalizmie pieniądz, jako środek akumulacji, przyczynia się do wzrostu wyzysku, do pogłębienia przepaści między bogactwem a nędzą, to radziecki pieniądz, jako środek nagromadzenia, jest bezpośrednio lub pośrednio instrumentem walki o rozwój materialnej produkcji i wzrost dobrobytu ludności...“⁸⁾

Kończąc na tym analizę poszczególnych funkcji pieniądza socjalistycznego, należy podkreślić, że w każdej z tych funkcji znajdowały konkretne potwierdzenia sformułowania ogólne, odnośnie działania prawa wartości w gospodarce socjalistycznej, które zostały podane w poprzednim opracowaniu⁹⁾. W każdej funkcji pieniądza znajduje odzwierciedlenie fakt, że wszystkie kategorie ekonomiczne, związane z działaniem prawa wartości, wyrażają w socjalizmie zasadniczo odmienne — w porównaniu z kapitalizmem — socjalistyczne stosunki wytwórcze. W każdej funkcji pieniądza znajduje odzwierciedlenie fakt, że prawo wartości w socjalizmie nie jest już podstawowym prawem ruchu gospodarki, żywiołowo określającym proporcje i kierunek rozwoju — lecz jest prawem podporządkowanym planowaniu socjalistycznemu, wykorzystanym przez państwo socjalistyczne dla umocnienia i rozwoju gospodarki narodowej. W każdej funkcji pieniądza znajduje wreszcie odzwierciedlenie fakt, że prawo wartości w przeobrażonej postaci, będąc prawem podporządkowanym planowej działalności państwa, jest zarazem w niższej fazie komunizmu **niezbędnym** instrumentem planowania i jako takie, jest czynnikiem **aktywnie** oddziałującym na przebieg procesów w produkcji¹⁰⁾.

⁸⁾ W. W. Reinhardt — Ispolzowanie zakona staimosti w socialisticzeskom planowom chozjajstwie, Leninizdat, str. 42.

⁹⁾ patrz „Biuletyn BOR“ Nr 7.

¹⁰⁾ W. Brus i M. Pohorille — Zarys Ekonomiki Politycznej Socjalizmu, skrypt wykładów cz. I, W-wa 1951, str. 294.

Jeżeli chodzi o zagadnienia trwałości socjalistycznego pieniądza, to wynika ona z całokształtu socjalistycznych stosunków produkcji, umożliwiających — między innymi — ścisłe planowanie obiegu towarów i obrotu pieniężnego. Zasadniczym elementem zabezpieczenia trwałości waluty socjalistycznej, jest nie tyle pokrycie złotem co masa towarowa będąca w dyspozycji państwa. Stalin w ten sposób ujął to zagadnienie: „...Co zapewnia trwałość waluty radzieckiej, o ile oczywiście mieć na uwadze rynek zorganizowany, posiadający decydujące znaczenie w obrocie towarowym kraju, a nie rynek niezorganizowany, posiadający jedynie znaczenie drugorzędne? Oczywiście, że nie tylko zapasy złota. Trwałość waluty radzieckiej zapewniona jest przede wszystkim przez obrzygnięciem ilość zasobów towarowych w rękach państwa, które puszcza je w obrót towarowy po cenach stałych. Któż z ekonomistów może zaprzeczyć, że taka gwarancja, istniejąca tylko w ZSRR, jest bardziej realnym zapewnieniem stałości waluty, niż jakikolwiek zapas złota...“¹¹⁾

Rola rezerw złota i walut banku emisyjnego sprowadza się do tego, że reprezentują one pewną sumę siły nabywczej na rynku międzynarodowym i stanowią tym samym masę towarową bardzo łatwą do wymiany na inne towary.

W warunkach gospodarki kapitalistycznej masa towarowa nie może zabezpieczyć trwałości waluty;

¹¹⁾ J. Stalin — Zagadnienia Leninizmu — W-wa 1949, str. 395.

cenę układają się tam bowiem na bazie żywiłowego działania prawa wartości, a cała gospodarka jest wstrząsana kryzysami nadprodukcji.

Polityka finansowa państwa socjalistycznego jest nastawiona na systematyczne wzmocnienie waluty, bowiem tylko pieniądź trwały może spełnić swoje funkcje i być narzędziem planowania. Jak pisze prof. W. W. Ikonnikow, walka o trwałość radzieckiego rubla oznacza walkę o to, by wytwarzać towarów więcej, szybciej, taniej i w lepszym gatunku; oznacza walkę o obniżkę kosztów własnych, o nie dopuszczenie do nieuzasadnionych przekroczeń funduszu płac zarobkowych, o rozwój radzieckiego handlu i przestrzeganie planowych cen, o akumulację pieniędzy w bankach i kasach oszczędnościowych¹²⁾.

(T. K.)

¹²⁾ W. W. Ikonnikow — Naznaczenie i funkcji die-nieg w sowiejskiej socjalistycznej systemie chozjajstwa. Moskwa 1951, str. 28.

LITERATURA

Włodzimierz Brus i Maksymilian Pohorille — Zarys Ekonomii Politycznej Socjalizmu, Warszawa 1951, str. 282—296.

W. W. Ikonnikow — Naznaczenie i funkcji die-nieg w sowiejskiej socjalistycznej systemie chozjajstwa — Moskwa 1951. Wydawnictwo „Prawda“, stenogram publicznego wykładu.

J. Kronrod — Die Rolle des Geldes in der Ekonomik der sozialistischen Gesellschaft — Einheit 1950, str. 609—619.

WYTYCZNE—INFORMACJE—WYJAŚNIENIA

Pobieranie kaucji przez PKP

W związku z licznymi zapytaniami zgłaszanymi przez poszczególne przedsiębiorstwa państwowe, Departament Księgowości Min. Finansów w porozumieniu z Dep. Finansów Komunikacji, Żegluga i Łącz-

ności wyjaśnił pismem Nr Ks/4521/Z1/51, że PKP nie ma prawa pobierania kaucji od przedsiębiorstw państwowych.

Wyjaśnienia zespołów konsultacyjnych BOR

Ogólne

Pytanie: W jaki sposób należy zaksięgować roboty kapitalne w obiektach zniszczonych w 70%?

Odpowiedź: Zgodnie z Instrukcją Nr 30 PKPG o ogólnych zasadach planowania, wykonania i finansowania remontów obiektów majątku trwałego jednostek gospodarki narodowej (§ 13 p. 2) oraz Instrukcją Nr 21 PKPG dla sporządzania planu inwestycyjnego (§ 13 p. 3) wykonywane remonty obiektów zniszczonych w ponad 70% należy uważać za inwestycje.

Księgowe ujęcie operacji związanych z przeprowadzeniem inwestycji będzie miało odmienny charakter w zależności od tego, czy obniżenie pierwotnej wartości inwentarzowej obiektu nastąpiło na skutek:

- zniszczenia wojennego lub innego wypadku losowego przed 1945 r.;
- wypadku losowego po 1945 r.;
- zużycia (z tym, że obiekt podlega obecnie tylko odnowieniu);

d) zużycia (z tym, że obiekt zmienia swoje pierwotne właściwości techniczne i przeznaczenie).

W przypadku kiedy wartość została obniżona o więcej niż 70% na skutek zniszczeń wojennych, obiekt ten wykazywany jest zazwyczaj w bilansie w wartości netto. Wartość odbudowanego obiektu ustala się przez dodanie nakładów inwestycyjnych do pierwotnej wartości netto.

Jeżeli obiekt uległ zniszczeniu na skutek wypadku losowego należy skorygować jego wartość inwentarzową (konto 00 „Środki trwałe“) i umorzenie (konto 07 „Umorzenie wartości środków trwałych“) przez przeprowadzenie częściowej likwidacji. Koszty likwidacji księgowane są albo na koncie 01 „Likwidacja środków trwałych“, jeżeli koszty te są finansowane ze środków obrotowych albo na koncie 030 „Inwestycje rozpoczęte“, o ile koszty te były przewidziane w kosztorysie odbudowy obiektu i są finansowane ze środków inwestycyjnych.

W przypadku pierwszym wartości uzyskane przy likwidacji zwiększają środki obrotowe przedsiębiorstwa, w przypadku drugim — podlegają odprowadzeniu do budżetu (Instrukcja w sprawie finansowania i bankowej kontroli inwestycji objętych planem inwestycyjnym na rok 1951, § 18, p. 6).

Wartość odbudowanego obiektu ustala się przez dodanie nakładów inwestycyjnych do skorygowanej w wyniku częściowej likwidacji — wartości inwentarzowej obiektu.

W przypadku kiedy obiekt podlega wyłącznie odnowieniu (renowacji) — dotychczasowa wartość inwentarzowa podlega zmniejszeniu o umorzenia, stosownie do stopnia zużycia (np. przy zużyciu 80% i umorzeniu 8.000 — 6.400.—) a następnie zwiększeniu o nakłady z tytułu odnowienia.

Obiekt zmieniający swe pierwotne właściwości techniczne i przeznaczenie na skutek wykonania inwestycji podlega częściowej likwidacji. Nową wartość ustala się przez dodanie do skorygowanej — w wyniku częściowej likwidacji — wartości inwentarzowej, nakładów inwestycyjnych. Poniżej podaje się przykłady przebiegu księgowania w wymienionych czterech przypadkach:

a) Założenie: Wartość zniszczonego obiektu (netto) 5.000.—.

Lp.	T r e ś ć	S u m a	Numer konta	
			Wn	Ma
1	Faktury za roboty inwestycyjne	10.000.—	030	14
2	Zapłata faktury	10.000.—	14	020
3	Prowizja bankowa	10.000.—	099/B	099/A
4	Oszczędność	70.—	030	020
		70.—	099/B	099/A
5	Zakończenie inwestycji i oddanie do eksploatacji	1.250.—	099/B	099/A
		11.320.—	031	030
		11.320.—	00	081
6	Rozliczenie nakładów i środków zużytych na finansowanie (po zatwierdzeniu bilansu)	11.320.—	020	031

b) Założenia: Wartość inwentarzowa 10.000.—, umorzenie (do powstania zniszczenia) 5.000.—, zniszczenie 80%.

1	Przeniesienie wartości inwentarzowej (80%)	8.000.—	01	00
2	Przeniesienie umorzenia (80%)	4.000.—	07	01
3	Koszty związane z likwidacją (finansowane ze środków obrotowych)	3.000.—	01	14/9
4	Wartości uzyskane przy likwidacji	2.000.—	3,174 110	01
5	Wynik likwidacji	5.000.—	082	01

W przypadku, gdy koszty związane z likwidacją są przewidziane w kosztorysie inwestycji, księgowania 3 i 4 nie będą miały miejsca. Koszty te obciążą konto 030 „Inwestycje rozpoczęte“, a wartości uzyskane przy wykonywaniu inwestycji ewidencjonowane są przez inwestora w sumach pozabilansowych. Równowartość pieniężna uzyskanych wartości (cegła, złom itp.) podlega odprowadzeniu do budżetu w momencie uzyskania wpływu lub przeznaczenia tych wartości do środków obrotowych inwestora. Księgowania w tym przypadku będą następujące:

Lp.	T r e ś ć	S u m a	Numer konta	
			Wn	Ma
6	Koszty związane z likwidacją	3.000.—	030	14
7	Uzyskane wartości przy wykonywaniu inwestycji	2.000.—	099/A	099/B
8	Realizacja części tych wartości:			
	a) wystawienie noty obciążającej nabywcę	1.500.—	174	154
		1.500.—	099/B	099/A
	b) otrzymanie wpływu	1.500.—	110	174
	c) odprowadzenie do budżetu	1.500.—	154	110
9	Przyjęcie części tych wartości do środków obrotowych inwestora:			
	a) przyjęcie na magazyn	500.—	3	154
		500.—	099/B	099/A
	b) odprowadzenie do budżetu	500.—	154	110

Dalszy przebieg księgowania, związany z wykonaniem i finansowaniem inwestycji — patrz przykład a) poz. 1—6.

c) Założenie: Wartość inwentarzowa 10.000.—, umorzenie (do powstania zniszczenia) 8.000.—, zużycie 80%.

Księgowanie: Przeniesienie 80% umorzeń: Wn 07, Ma 00 — zł 6.400.—, księgowania pozostałe, związane z wykonaniem i finansowaniem inwestycji — patrz przykład a) poz. 1—6.

d) Założenie: jak w przykładzie c).

Księgowanie:

1. związane z częściową likwidacją — patrz przykład b) poz. 1—5.

2. związane z wykonaniem i finansowaniem inwestycji patrz przykład a) poz. 1—6.

Pytanie: W jaki sposób należy księgować zwroty z tytułu wypłaconych poborów dokonane w bieżącym roku, a dotyczące: a) roku bieżącego, b) roku ubiegłego?

Odpowiedź: Ewidencja należności z tytułu zwrotów nieprawnie wypłaconych poborów winna być dokonywana na odrębnym koncie w pdgr. 173 „Pracownicy za sumy do rozliczenia“. W miarę potrzeby należy do tego konta prowadzić kartotekę analityczną. Konto to winno być obciążane za zwroty

poborów w korespondencji z gr. 41 i 42, o ile pobory dotyczyły roku bieżącego, lub w korespondencji z kontem 211 „Zyski lat ubiegłych“, o ile pobory dotyczyły roku ubiegłego. W bilansie saldo konta „Zwroty nieprawnie wypłaconych poborów“ należy wykazywać łącznie z innymi należnościami, ewidencjonowanymi w pdgr. 173. Strona Ma tego konta koresponduje z kontem kasy lub 170 „Pracownicy za płace lub świadczenia“.

Pytanie: Jak księgować otrzymane opakowania zwrotne, które nie są fakturowane?

Odpowiedź: Opakowania zwrotne otrzymane i niefakturowane ewidencjonuje się na kontach pozabilansowych; kontrolę w tym zakresie prowadzi się wg dostawców i odbiorców.

Pytanie: Czy wszystkie pozycje księgowane w gr. 20 i 21 wymagają uprzedniego zatwierdzenia przez władze zwierzchnie, czy też tylko pozycje dotyczące podgr. 201 i 211?

Odpowiedź: Pozycje nakładów i dochodów lat ubiegłych, jak również pozostałe pozycje gr. 20 i 21 oparte o dowody wewnętrzne wymagają bezwzględnie uprzedniego zatwierdzenia przez władze zwierzchnie. Pozostałe pozycje winny być okresowo kontrolowane i zatwierdzane przez władze nadrzędne (podstawa: pismo Dep. Księgowości Min. Fin. z IV/50 Nr KS 746/2/50).

Wykonawstwo inwestycyjne

Pytanie: Dyrekcja budowy zleciła wykonanie prac inwestycyjnych przedsiębiorstwom wykonawstwa inwestycyjnego. Na prośbę jednego z przedsiębiorstw wykonawczych, Dyrekcja Budowy wyprodukowała w swojej stolarni części dla własnej budowy, na której roboty prowadzi, zgodnie z umową, przedsiębiorstwo wykonawcze. Jak należy księgować koszty związane z tą produkcją?

Odpowiedź: Koszty związane z produkcją części w stolarni należy przeksięgować przez konto 49 „Na-

klady przeniesione do rozliczenia“ na Wn konta 7560 „Koszty inwestycji (właściwych)“, a następnie przenieść ze strony Ma konta 759 „Przeniesienie kosztów (robót kapitalnych)“ na stronę Wn konta 0300 „Inwestycje (właściwe) rozpoczęte“. Jak z powyższego wynika, koszty produkcji należy traktować jak koszty robót kapitalnych wykonanych sposobem gospodarczym, a więc nie występuje tutaj obciążenie przedsiębiorstwa wykonawstwa inwestycyjnego. Jednocześnie należy skorygować sumę umowy o pozycje wykonane we własnym zakresie.

Pytanie: Dyrekcja Budowy wyprodukowała w swojej stolarni przedmioty nietrwale na potrzeby biura. Jak przeksięgować koszty związane z tą produkcją i jak zaprzychodować wytworzone przedmioty?

Odpowiedź: Rozwiązanie księgowe zależy od charakteru zaopatrzenia w tego rodzaju przedmioty oraz od sposobu ich finansowania:

a) Jeżeli wytworzone przedmioty nietrwale stanowią część tzw „pierwszego wyposażenia“, a równocześnie w tytule inwestycyjnym wystąpi odrębny składnik na „pierwsze wyposażenie“, wówczas wytworzenie wyżej wymienionych przedmiotów należy traktować jako inwestycję.

b) Jeżeli natomiast „pierwsze wyposażenie“ nie będzie stanowiło odrębnego składnika tytułu wzgl. wytworzone przedmioty będą tylko uzupełnieniem „pierwszego“ wyposażenia“ — koszt wytworzonych przedmiotów nietrwale obciążą utrzymanie dyrekcji. Niezależnie od tego — w każdym z wyżej wymienionych przypadków — przedmioty nietrwale oraz ich zużycie winny być ewidencjonowane na kontach 350, 351 w korespondencji z kosztami funduszu.

a) Przykład:

Lp.	T r e ś ć	Numer konta	
		Wn	Ma
1	Przeniesienie kosztów wg ARK	7560	49
2	Rozliczenie kosztów wytworzonych przedmiotów i przekazanie ich do magazynu	0300 0310 1590 350	759 0300 0200 081
3	Przekazanie przedmiotów nietrwale do użytkowania	351	350
4	Zużycie przedmiotów nietrwale	082	351

b)

Lp.	T r e ś ć	Przedmioty podlegające ewidencji w klasie 3		Przedmioty niepodlegające ewidencji w klasie 3	
		Wn	Ma	Wn	Ma
1	Przeniesienie kosztów wg ARK	7562	49	7562	49
2	Rozliczenie kosztów wytworzonych przedmiotów i przekazanie ich do magazynu	0302 350	759 081	0302	759
3	Przekazanie przedmiotów nietrwale do użytkowania	351	350	—	—
4	Zużycie przedmiotów nietrwale	082	351	—	—

Pytanie: Na jakich kontach należy ewidencjonować koszty produkcji warsztatów pomocniczych w przedsiębiorstwach wykonawstwa inwestycyjnego?

Odpowiedź: Produkcja warsztatów pomocniczych w przedsiębiorstwach wykonawstwa inwestycyjnego może być traktowana:

- a) jako produkcja przemysłowa podstawowa przy księgowym wyodrębnieniu warsztatów i wówczas koszty produkcji tych warsztatów księgowane są w podgr. 701 „Produkcja przemysłowa“,
- b) jako produkcja pomocnicza, o ile księgowość warsztatów nie jest wyodrębniona, przy czym koszty produkcji warsztatów ewidencjonowane są w gr. 71 „Koszty produkcji pomocniczej“.

Ad. a W przypadku traktowania produkcji warsztatów pomocniczych jako produkcji podstawowej — wyroby po koszcie planowanym, odchylenia od kosztów planowanych oraz roboty w toku ewidencjonuje się w gr. 80 „Wyroby produkcji podstawowej“.

W momencie realizacji wyrobów przenosi się ich wartość po koszcie planowym oraz odnoszącą się do nich sumę odchyżeń od kosztu planowanego z kl. 8 na konto 9019 — „Koszt własny realizacji“. Natomiast faktura za zrealizowane wyroby księgowana jest po stronie Ct konta 9010 „Realizacja“ w korespondencji z kontami kl. 1.

Ad. b Produkty pracy warsztatów pomocniczych nie wyodrębnionych księgowo należy ewidencjonować po cenie zbytu (wyroby gotowe i półgotowe typowe) ew. po cenie planowanej (koszcie planowanym — wyroby gotowe i półgotowe nietypowe) na kontach kl. 3 przez kl. 9 z pominięciem kl. 8, w której rejestruje się jedynie produkcję niezakończoną (802, 803). Z kl. 3 przenosi się wartość zużytych do produkcji wyrobów na konta nakładów w kl. 4.

O ile przy ewidencji wyrobów warsztatów pomocniczych w kl. 3 stosuje się ceny zbytu, wówczas odchylenia od kosztów planowanych tych wyrobów rejestrowane są w korespondencji z gr. 79 w podgr. 919 „Koszt własny realizacji“, a saldo gr. 91 zawarte jest w odpowiednich pozycjach r-ku wyników.

Natomiast w przypadkach stosowania cen planowych — odchylenia od kosztów planowanych produkcji warsztatów (wyrobów gotowych i półgotowych nietypowych) ustalone na kontach gr. 79 przenosi się poprzez właściwe konto realizacji w kl. 9 na konto 3022 „Odchylenia od cen planowych“ (konta realizacji tych wyrobów powinny zatem wykazać saldo 0).

Ze względu na odmienny cel produkcji warsztatów (produkcja wyrobów względnie materiałów a nie działalność budowlana) nie jest uzasadnione traktowanie produkcji warsztatów pomocniczych jako produkcji budowlanej.

Pytanie: W jaki sposób należy księgować oszczędności dotyczące kapitalnych remontów w jednostce zlecającej wykonanie kapitalnych remontów?

Odpowiedź: Zarządzeniem Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów Nr 228 z dn. 2.6. 1951 r. w sprawie obniżenia kosztów własnych w zakresie rzeczowego wykonania kapitalnych remontów od dnia 1. 5. 1951 r. nałożony został zarówno na zleceniodawcę jak i wykonawcę kapitalnego remontu obowiązek wygospodarowania oszczędności.

Część oszczędności przypadająca na wykonawcę ustalana jest w umowie i podlega potrąceniu od wartości kosztorysowej robót w fakturach przejściowych i ostatecznych.

Przy wykonywaniu kapitalnych remontów systemem gospodarczym całe zadanie oszczędnościowe winno być wygospodarowane przez wykonawcę.

Faktura za wykonany kapitalny remont księgowana jest w wartości netto (wartość kosztorysowa pomniejszona o oszczędność). Koszty remontów kapitalnych wykonanych systemem gospodarczym księgowane są zgodnie z rozliczeniem kosztów.

Do dnia 10 każdego miesiąca należy sporządzić zestawienie faktur zleceniobiorców w wartości netto i rozliczeń nakładów remontów kapitalnych wykonanych systemem gospodarczym. Od ustalonej w tym zestawieniu ogólnej wartości nakładów na remonty kapitalne oblicza się oszczędność w wysokości 11,5%. Sumę oszczędności przelewa się z rachunku bankowego remontów kapitalnych na rachunek bankowy specjalny, zmniejszając jednocześnie fundusze na remonty kapitalne w dobro funduszy specjalnego przeznaczenia (§ 10).

Lp.	T r e ś ć	Suma	Wn	Ma
1	Faktury wykonawcy remontów kapitalnych brutto ././ oszczędność umowna 6% netto	10.000 600 9.400		
2	Rozliczenie kosztów remontów kapitalnych wykonanych systemem gospodarczym	4.000	040	95
3	Przelew za faktury	9.400	147	1122
4	Refundacja zużytych środków obrotowych	4.000	110	1122
5	Przelew oszczędności $(9.400 + 4.000) \times 11,5 =$	1.541	1120	1122
6	Zmniejszenie funduszy na remonty kapitalne	1.541	186	1882/3

Pytanie: Jak się księguje oszczędności dotyczące remontów kapitalnych w jednostkach zleceniobiorczych (np. przedsiębiorstwa remontowe)?

Odpowiedź: Jednostka wykonująca remonty kapitalne fakturuje wykonane roboty brutto zgodnie z kosztorysem na remont kapitalny, potrącając jednocześnie oszczędność zawartą w umowie ze zleceniodawcą.

Faktura netto (brutto pomniejszona o oszczędność) księgowana jest: Wn 13 Ma 9.

Pytanie: W jaki sposób należy księgować sumy przekazane przez inwestora ze środków inwestycyjnych na resortowy „Fundusz premii za dokonanie odbioru“ tworzony w wysokości 0,1% wartości odebranej roboty. (0,03% — budowy o koszcie wyższym niż 50 milionów zł) — zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dn. 20.10. 1950 r. w sprawie ostatecznego odbioru robót budownictwa inwestycyjnego wykonanych przed rozpoczęciem Planu 6-letniego, § 12 (Biuletyn PKPG Nr 22) oraz zarządzenie Ministra Finansów z dn. 30.12. 1950 r. w sprawie źródeł i sposobu pokrycia wydatków, związanych z odbiorem robót budowlanych i montażowych wykonanych do dnia 31.12. 1949 r. oraz sposobu przeprowadzenia rozrachunków za stwierdzone przy odbiorach tych robót usterki wykonania, § 10 i 11?

Odpowiedź: Odprowadzone na resortowy „Fundusz premii za dokonanie odbioru“ sumy księgowane są

przez inwestora jako dodatkowe nakłady inwestycyjne zakończonej inwestycji. O nakłady te zwiększa się wartość inwentarzową środka trwałego:

Wn 030 Ma 020
oraz Wn 099 Ma 049
Wn 031 Ma 030
Wn 00 Ma 081
Wn 020 Ma 031

Pytanie: W jakich wartościach należy przeksięguwać środek trwały częściowo umorzony, np. w 70% wzgl. 20%, który został zakwalifikowany do przedmiotów nietrwałych, przy założeniu, że wartość zużycia przedmiotów nietrwałych z reguły spisuje się w ciężar kosztu w wysokości 50% wartości początkowej w momencie oddania przedmiotu nietrwałego do użytkowania i pozostałe 50% przy jego likwidacji.

Odpowiedź: Środek trwały przekwalifikowany do przedmiotów nietrwałych przejmowany jest do kl. 3 (konto 35 wzgl. 305 — handel) w 50% jego wartości inwentarzowej:

Przebieg księgowania jest następujący:

Wn 082 Ma 00 wartość inwentarzowa 100% wartości,

Wn 07 Ma 081 umorzenie 70%, 20% itd. wartości,

Wn 35 (305) Ma 081 100% wartości,

Wn 082 Ma 35 (305) 50% zużycia.

WSPÓŁZAWODNICTWO—MECHANIZACJA—RACJONALIZACJA

Technika rozliczania kosztów pośrednich

Poniżej drukujemy ciekawy projekt usprawnienia rozliczeń kosztów za zlecenia, oparty o założenie jednorazowego obciążania produkcji zakończonej przeciętnym narzutem kosztów pośrednich.

Prosimy o wypowiedzi odnośnie zalet i wad proponowanego usprawnienia, jak też o podzielenie się doświadczeniami w przypadku zastosowania niniejszego wzgl. zbliżonego rozwiązania.

Redakcja

Jedną z najbardziej pracochłonnych czynności w zakresie księgowości kosztów własnych zakładów o produkcji indywidualnej wzgl. seryjnej, stosujących zleceniową metodę kalkulacji, stanowi rozliczenie kosztów pośrednich (zaopatrzania, wydziałowych i ogólnofabrycznych) na zlecenia. Czynność ta, zwana popularnie „rozkrecaniem kosztów“ polega, jak wiadomo, na nanoszeniu — w stosunku do podstawy doliczenia kosztów, tj. kosztów bezpośrednich, roboczogodzin itp. — na karty zleceń zakończonych i niezakończonych, które w danym miesiącu były przedmiotem produkcji, kosztów pośrednich, wykazanych w odpowiednich kolumnach arkusza rozliczeniowego.

Ile czasu zajmuje ta czynność łatwo sobie uzmówić, jeśli przyjmie się, że przeciętnie w ciągu miesiąca znajduje się w produkcji około 100 zleceń (z czego 25 zostaje zakończonych), odrębnym zaś narzutem doliczanych jest przynajmniej około 8 rodzajów kosztów pośrednich. Daje to w sumie 800 obliczeń narzutu i zapisów, nie licząc czasu i pracy niezbędnych dla uzgadniania itp. Jeśli dalej przyjąć, że cykl produkcyjny trwa przeciętnie około 4 miesięcy,

suma zapisów, dotycząca zleceń wykonanych w ciągu jednego cyklu, wyniesie 3.200.

Dlatego też celowe wydaje się zastosowanie innego aniżeli dotychczas praktykowanego sposobu rozliczania kosztów pośrednich na zlecenia, który zezwala znacznie zmniejszyć ilość pracy, w danym przykładzie do 200 wyliczeń i zapisów miesięcznie (zamiast 800!).

Uproszczenie polega na tym, że koszty pośrednie, dotyczące całego cyklu produkcji (a więc nie tylko danego miesiąca) rozliczane są przeciętnym narzutem jedynie na zlecenia zakończone w danym miesiącu (w przykładzie na 25 zleceń).

Zastosowanie tej metody nie oznacza jednak bynajmniej obciążania zleceń zakończonych całkowitymi kosztami okresu, a więc przyjęcia nieprawdziwego założenia niezmienności w czasie wartości robót w toku. Nadal bowiem następuje rozdział kosztów pośrednich na produkcję zakończoną i niezakończoną w stosunku do wielkości przyjętych za podstawę doliczenia (koszty bezpośrednie, roboczogodziny itp.). Koszty pośrednie, dotyczące produkcji niezakończonych,

ewidencjonowane są jednak — w pozycjach kalkulacyjnych — wyłącznie globalnie z podziałem jedynie na produkcję podstawową i pomocniczą, natomiast bez rozbitcia na poszczególne zlecenia.

Przy stosowaniu tej metody technika rozliczania kosztów pośrednich jest następująca:

1. Koszty bezpośrednie danego miesiąca oraz inne wielkości, jak np. roboczogodziny, stanowiące podstawę doliczeń kosztów pośrednich, nanoszone są bieżąco tak na zlecenie zakończone jak i niezakończone. Ze względu na stosowany system, karty zleceń zawierać muszą jedynie kolumny dla ewidencji kosztów bezpośrednich; kolumny kosztów pośrednich są zbędne, co zezwala na znaczne, bo o połowę, zmniejszenie formatu karty zleceń, a tym samym na oszczędność papieru.

Suma kosztów bezpośrednich (za wyjątkiem kosztu wyrobów półgotowych i odpadków zużywanych jako materiały bezpośrednie) zgodna być musi oczywiście z odpowiednimi danymi arkusza rozliczeniowego kosztów wzgl. arkusza kalkulacyjnego.

2. Na specjalnym zestawieniu (wzór) prowadzona jest ewidencja kosztów bezpośrednich i pośrednich.

Główka zestawienia zawiera, oprócz kolumn „miesiąc” i „treść”, potrójne kolumny dla każdego elementu kalkulacyjnego (koszty materiałów bezpośrednich, ogólnofabryczne i robocizny bezpośredniej), przy czym kolumn „robocizna bezpośrednia” jest tyle, ile jest indywidualnych narzutów dla kosztów wydziałowych.

W pierwszej z trzech kolumn wykazywany jest koszt bezpośredni (np. robocizna bezpośrednia wydziału A), w kolumnie drugiej — doliczany w stosunku do niego koszt pośredni (koszt wydziałowy A), w kolumnie trzeciej zaś klucz narzutu (stosunek procentowy robocizny bezpośredniej wydziału A do kosztu wydziału A). W przypadku stosowania innej bazy doliczeń aniżeli koszty bezpośrednie, wprowadzona jest dla tych wielkości (np. dla roboczogodzin wydziału A) dodatkowa kolumna. W kolumnie „klucz narzutu” wykazany będzie wówczas koszt wydziału A przypadający na 1 roboczogodzinę. W ten sposób uzyskuje się w zestawieniu sumę kosztów bezpośrednich i doliczanych na zlecenia kosztów pośrednich.

Ze względu na to, że wartość odpadków zmniejsza koszty produkcji, ostatnia kolumna zestawienia przeznaczona jest na rejestrowanie wartości odpadków, bezpośrednio zmniejszających koszty produkcji (a więc Ct 70 wzgl. 71 — Dt 83, a nie Ct 79 — Dt 83). Liczby tej kolumny mają zawsze znaki przeciwne (Ct), należy je zatem odejmować od sumy kosztów, a nie dodawać. Boczek zestawienia zawiera dla każdego miesiąca następujące pozycje: „przychód”, „razem”, „rozchód” i „stan”. Otwierając zestawienie wprowadza się poza tym pozycję „stan początkowy”. Każda z tych pozycji wykazywana jest w dwóch sumach, oddzielnej dla produkcji podstawowej i pomocniczej. Ponadto w pozycji „rozchód” po jednym wierszu przeznaczają się na braki nadzwyczajne produkcji podstawowej oraz pomocniczej.

3. „Stan początkowy” kosztów zleceń niezakończonych, która to pozycja otwiera zestawienie, wynika z bilansu otwarcia. W przypadku przejścia na oma-

wiany system w ciągu roku, konieczne jest uzyskanie tych danych drogą sumowania kosztów, dotyczących zleceń niezakończonych. W pozostałych miesiącach pozycja „stan” początkowy równa jest stanowi końcowemu miesiąca poprzedzającego i wynika z odjęcia pozycji „rozchód” od pozycji „razem”.

W wierszu „stan” wartość odpadków odpowiada sumie uznań tytułem zwrotu odpadków, naniesionych na karty zleceń produkcji niezakończonej.

Pozycja „przychód”, jak już o tym była mowa, zgodna być musi z odpowiednimi sumami arkusza rozliczeniowego kosztów, wzgl. arkusza kalkulacyjnego. W związku z wprowadzonym podziałem na koszty produkcji podstawowej i pomocniczej, rozdział kosztów bezpośrednich — o ile nie jest dokonywany w arkuszu rozliczeniowym — wynikać może ze szczegółowego arkusza kalkulacyjnego, bądź też z odpowiednich zestawień pomocniczych (rozdzielnik zużycia materiałów bezpośrednich, robocizny itp.).

W kolumnie „odpadki” wiersza „przychód” wykazywana będzie wartość odpadków, za które w miesiącu sprawozdawczym uznano produkcję podstawową i pomocniczą.

W pozycjach „stan” oraz „przychód” wypełnianie kolumn „klucz narzutu” jest w zasadzie zbędne. Dla celów analizy wskazane być może jednak wprowadzenie dla przychodu procentów narzutów, wynikających z arkusza rozliczeniowego danego miesiąca. Procent ten będzie oczywiście jednakowy dla produkcji podstawowej i pomocniczej.

Porównanie procentu, figurującego w wierszu „przychód” oraz procentu przeciętnego, uwidocznionego w wierszu „razem” obrazuje różnicę pomiędzy wysokościami wymienionych narzutów.

Pozycja „razem” stanowi sumę pozycji „stan” i „przychód” oddzielnie wyprowadzaną dla produkcji podstawowej i pomocniczej. W wierszu „razem” wyprowadzany jest przeciętny klucz narzutu kosztów pośrednich, przez przyrównanie podstawy doliczeń (kosztów bezpośrednich, roboczogodzin itp.) do sum odpowiednich kosztów pośrednich. Klucz ten wyprowadza się oddzielnie dla produkcji podstawowej i pomocniczej; ze względu bowiem na różnice pomiędzy przychodem kosztów a ich rozchodem (zlecenia zakończone) narzut ten kształtuje się odmiennie dla każdej z tych produkcji.

W pozycji „rozchód” koszty bezpośrednie wynikają z podliczenia kwot (łącznie z kosztami bezpośrednimi danego miesiąca) naniesionych na karty zleceń zakończonych w danym miesiącu. W stosunku do sumy kosztów bezpośrednich wzgl. innej podstawy w wierszu „razem” doliczane są globalnie narzutami obliczonymi w zestawieniu wg poszczególnych elementów kalkulacyjnych koszty pośrednie. Wyprowadzone w zestawieniu sumy kosztów pośrednich zostają rozliczone na zlecenia zakończone wg tych samych kluczy.

W podobny sposób ustalany jest koszt braków nadzwyczajnych. W przypadku, gdy dotyczy on zleceń niezakończonych, koszty bezpośrednie tych braków, wykazane w zestawieniu, muszą zgodne być z kosztami bezpośrednimi, wniesionymi czerwonym atramentem (uznania) na właściwe karty zleceń.

Zestawienie kosztów

Lp.	T r e ś ć	Mat. bezp.	Narzut k. zeop. mat.	%	Spec. koszty wylw.	Wydział A			Wydział B				Wydział C			Koszt ogólnoklas V	18/17 x 100 %	Razem koszty wywarz. + 17 + 18 + 4 + 6 +	Opadki i bra-ki normal.	
						roboc.	koszt. wylw.	% x 100	roboc.	koszt. wylw.	st. na luty 11.12	roboc.	koszt. wylw.	roboc. bezp.	koszt. wylw.					15/14 x 100 %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
a	Stan prod. podstaw.	1000	50		100	7000	14000		9000	15000	1500		3200	4000		45000	5150	44300	75	
b	" " pomoc.	600	30		—	500	600		4000	7550	700	10,5	1000	1200		20310	1219	22365	60	
a	Przychód prod. podstaw.	750	44	6	60	3200	5760	180	4000	7550	700	10,5	1000	1200	120	2760	166	3042		
b	" " pomocn.	100	6		10	200	360		4000	7550	700	10,5	1000	1200	120	2760	166	3042		
I																				
a	Razem prod. podstaw.	1750	94	5,34	160	10200	19760	143,72	15000	22350	2200	10,16	4200	5200	123,8	65310	4369	71663	135	
b	" " pomoc.	700	36	5,14	10	500	960	192,0	4100	7366	725	10,16	950	1176	123,8	10860	733	12339	50	
a	Rozchód prod. podstaw.	800	45	5,43	80	4000	17749	193,72	4100	7366	725	10,16	950	1176	123,8	23215	1553	25691		
b	" " pomoc.	150	8	5,14	10	180	346	192	100	203	20	10,16	800	920	115	2652	179	2999		
a	br. nadzw. pr. podst.	20	1	5,43	1	50	97	193,72	100	203	20	10,16	800	920	115	450	30	502		
b	" " " pom.																			
a	Stan prod. podstaw.	910	50		79	6150	11914		8800	14781	1455		3250	4024		41645	2786	45470	105	
b	" " pomoc.	550	28			320	614		3900	6436	680	10,2	200	230	115	8208	554	9340		
a	Przychód prod. podstaw.	800	40	5	61	3500	6510	186	400	714	70	10,2	800	920	115	21276	1383	23560	40	
b	" " pomoc.	140	7			400	714		400	714	70	10,2	800	920	115	2834	184	3165	10	
a	Razem prod. podstaw.	1710	90	5,26	140	9650	18424	190,9	12700	21717	2135	10,17	200	230	115	62921	4169	69030	170	
b	" " pomoc.	690	35	5,07	—	320	614	191,8	400	714	70	10,2	4050	4944	122	11042	738	12505	10	
a	Rozchód prod. podstaw.	625	33	5,26	40	4000	7656	190,9	5500	6204	610	10,17	200	230	115	21770	1430	23898		
b	" " pomoc.	180	9	5,07		160	307	191,8	400	714	70	10,2	600	732	122	2913	195	3297		
a	br. nadzw. pr. podst.																			
b	" " " pom.																			
III	Stan prod. podstaw.	1085	57		100	5650	10788		9200	15513	1525		3450	4212		41151	2759	45132	75	
	" " pomoc.	510	26			160	307		9200	15513	1525		3450	4212		8129	543	9208		

Objaśnienia: Za podstawę doliczenia kosztów ogólnofabrycznych przyjęto koszty przerobu (suma kosztów wydziałowych i robocizny wydziałowej). Suma „Stan” np. prod. podst. = Stan ub. m-ca prod. podst. + Przychód pr. podst. (= Razem pr. podst.) — Rozchód (pr. podst. + braki nadzw. pr. podst.). Sumy w ramce wyliczone zostały w zestawieniu, na podstawie przeciętnego klucza (%).

Celem prawidłowego ustalenia sumy uznań za odpadki, figurujących na kartach zleceń niezakończonych, w kolumnie „odpadki“ wiersza „rozchód“ ewidencjonuje się „rozchód uznań“, dotyczących zleceń zakończonych.

Jako „stan“ kosztów produkcji niezakończony na koniec wzgl. na początek następnego okresu (miesiąca) przechodzi różnica pomiędzy pozycją „razem“ a „rozchód“.

W przypadku rozbudowania zestawienia do pełnego układu kalkulacyjnego saldo pozycji „stan“ zgodne winno być z odpowiednimi saldami kont „produkcji w toku“ w zakładach o dużej ilości zleceń, dla łatwiejszego uzgadniania omówionego zestawienia z zapisami kart zleceń, celowe okazać się może prowadzenie ponadto zbiorczych kart zleceń, ujmujących koszty bezpośrednie określonej grupy zleceń. W ten sposób zapisy zestawienia, dotyczące kosztów bezpośrednich i odpadków, zgodne być muszą z sumą zapisów kart zbiorczych, te zaś z kolei odpowiadać winny sumie zapisów indywidualnych kart zleceń zakończonych (w pozycji

przychód / i rozchód) oraz niezakończonych (w pozycji przychód i stan).

Jak widać omówiony system zezwala na znaczne uproszczenie pracy.

Ewentualny zarzut, że stosowanie dla kosztów pośrednich przeciętnych narzutów wyrównuje ich wysokość i wypacza rzeczywisty koszt własny zlecenia nie jest istotny. Wahania w wysokości kosztów pośrednich powinny bowiem wynikać wyłącznie z różnej wysokości kosztów bezpośrednich wzgl. innych podstaw doliczenia, a nie z różnic powodowanych okresem wykonania zlecenia (np. inne koszty pośrednie jesienią i latem). Stąd też wahania występujące z tego powodu w narzutach kosztów pośrednich przy dotychczas stosowanym systemie comiesięcznego obciążania zleceń kosztami pośrednimi, są w dużej mierze przypadkowe i pozbawione głębszej treści ekonomicznej.

Dla celów analizy ważne jest jedynie badanie kosztów bezpośrednich w odniesieniu do produktu (zlecenia), natomiast kosztów pośrednich w odniesieniu do produkcji danego okresu czasu (arkusz rozliczeniowy kosztów).

(Z. F.)

KORESPONDENCI PISZA

Formularze KRD

W ramach dyskusji, rozpoczętej w Nr 6/51 Biuletynu BOR na temat doświadczeń z ujednoliconymi drukami KRD, chciałbym dorzucić kilka uwag w odniesieniu do druków gospodarki materiałowej, których układ graficzny budzi — w porównaniu z innymi drukami — stosunkowo najmniej zastrzeżeń.

1. Nieprzydatność dowodu „Pobranie materiałów — Rw“ dla tych wytwórni (szczególnie przemysłu metalowego), które przygotowując dokumentację zleceń, posługują się powielaczami systemu „Ormig“; układ graficzny główki dowodu nie pozwala na jej mechaniczne wypełnienie, co tym samym prowadzi do utraty części korzyści jakie daje stosowanie „Ormigu“.

Wydaje się, że mankament ten można by usunąć drogą:

- a) zmiany układu graficznego główki dowodu, albo też
- b) wydrukowania specjalnego nakładu dowodów Rw, dostosowanego do aparatów „Ormig“.

2. Dowody: „Pobranie materiałów — Rw“, „Zwrot materiałów — Zw“ wykonane są w dwóch formatach: A6 — dla dokumentacji pobrania lub zwrotu jednego materiału i A5 — dla dokumentacji pobrania lub zwrotu czterech materiałów.

Każdy z tych dowodów posiada oddzielną rubrykę „Wartość“ dla każdego pobranego wzgl. zwracanego asortymentu materiałowego.

Z punktu widzenia potrzeb księgowości materiałowej układ ten jest całkowicie wystarczający, gdyż często poszczególne asortymenty księgowane są na oddzielnych kontaktach księgowości finansowej.

Układ ten natomiast jest niewystarczający dla potrzeb księgowości kosztów, którą interesuje sposób względnie miejsce zużycia materiałów bez względu na systematykę, przyjętą dla ewidencji w magazynie.

W związku z tym, dla księgowości kosztów istotna jest tylko ogólna wartość pobranych lub zwracanych materiałów, którą należy uznać wzgl. obciążyć określone zlecenie (materiały bezpośrednie) lub wydział (materiały pośrednie).

Stąd wydaje się celowe uzupełnienie dowodów wykonanych w formacie A5 (dla pobrania lub zwrotu czterech materiałów jednocześnie) rubryką „Wartość ogólna“, analogicznie jak to ma miejsce we wzorach Pz i Wz.

3. Bardzo ważnym zagadnieniem w zakresie kontroli gospodarki materiałowej jest bieżąca kontrola stanu zapasów. Jedną ze stosowanych w praktyce metod jest bieżące podawanie przez magazynierów stanu końcowego zapasów po dokonaniu każdego przyjęcia wzgl. wydania materiału (Pz, Rw, Zw, Wz, Mm).

W tym celu wyzyskuje się zazwyczaj rubrykę, oznaczoną znakiem „V“, a umieszczoną z prawej strony rubryki „Wartość“. Wielkość tej rubryki jest bardzo często niewystarczająca i winna ona ulec zwiększeniu, tym bardziej, że rubryki „Ilość wydana“ wzgl. „Ilość przyjęta“ w praktyce dotyczą zazwyczaj liczb mniejszych niż wynosi stan końcowy zapasów.

4. Karty materiałowe: magazynowa, zaopatrzenia, księgowa nieprzebitkowa i przebitkowa oraz karta PNU zaopatrzone są w pas ząbków do wycinania, które mają ułatwić segregację kart. Urządzenie to, jako namiastka koników, nie zdało w praktyce egzaminu i można by je z powodzeniem — drukując dalsze nakłady kart — eliminować.

W rezultacie powierzchnia użytkowa kart wzrosła by o jeden wiersz na każdej ze stron karty.

5. W wyniku reformy walutowej utrzymanie w kartach materiałowych księgowych nieprzebitkowych i przebitkowych oraz w karcie PNU dziewięćmiejscowej (999.999.999) rubryki „Wartość“ mijają się

z celem, natomiast znacznie częściej niż poprzednio wykorzystywana jest robryka „grosze“. Ta ostatnia — w stosunku do potrzeb — jest zbyt wąska i wskazane byłoby ją poszerzyć o ok. 2 mm kosztem rubryki „Złote“.

6. Dowód „Zmiana miejsca użytkowania przedmiotów nietrwających — MN“ — w odróżnieniu od pozostałych dowodów materiałowych — nie jest dostosowany do potrzeb księgowości. Podany w wydawnic-

twie BOR „Ujednolicone druki rachunkowe i finansowe PWG“, Warszawa 1950, opis jego wypełniania usiłuje wprawdzie umożliwić dostosowanie go do potrzeb księgowości (opis rubryk 3 i 6), niemniej jednak wydaje się celowe wprowadzenie odrębnych rubryk. „Symbol“ (wg indeksu materiałowego), „Wartość pierwotna“ oraz „Zużycie“ (dla określenia okresu umarzania danego przedmiotu w miesiącach lub procentach).

(T. Kunicki)

Odpowiedzi Redakcji

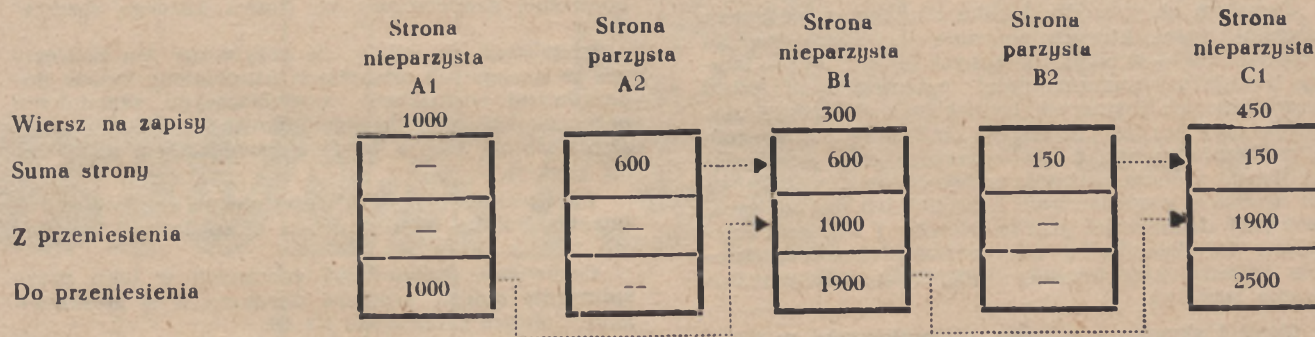
Ob. K. Grabowski, Kluczbork. Proponowana metoda przenoszenia sum dziennika przebitkowego, aczkolwiek w dużym stopniu wykluczająca możliwość powstania błędów, jest trudna do praktycznego zastosowania, gdyż wymaga zmiany układu graficznego kart dziennikowych (trzy wiersze dla podliczenia obrotów na jednej stronie, jeden na odwrocie, znaki kontrolne umożliwiające zgranie kont).

Dlatego podajemy do wiadomości treść pomysłu Kolegi w nieco zmodyfikowanej formie, umożliwiającej zastosowanie usprawnienia przy użyciu obecnie obowiązujących druków; dla przypomnienia podaje-

my nadto inne, najczęściej praktykowane sposoby przenoszenia obrotów.

Metoda I (pomysł ob. Grabowskiego). Stronę parzystą dziennika podlicza się w wierszu „Suma strony“. Jednocześnie przez kalkę uzyskuje się przebitkę zapisu w tym samym wierszu na nowej karcie dziennika po stronie nieparzystej.

Sumy strony nieparzystej wpisuje się w ostatnim wierszu, przewidzianym do księgowania zapisów. Po przebitkowym wpisaniu do wiersza „Z przeniesienia“ obrotów z poprzedzającej strony nieparzystej uzyskuje się ostateczny materiał liczbowy, dotyczący dotychczasowych obrotów dziennika.

Metoda II polega na przenoszeniu obrotów w sposób i w kolejności określonej układem graficznym karty dziennikowej; łączną sumę obrotów strony dodaje się do obrotów wpisanych uprzednio do wiersza „Z przeniesienia“, wynik podliczenia wpisuje w wierszu „Do przeniesienia“ i przenosi nieprzebitkowo na stronę następną dziennika do wiersza „Z przeniesienia“.

Ta dość prymitywna metoda powoduje niejednokrotnie powstawanie błędów wtedy, gdy przenosi się z pamięci zapisy na odwrotną stronę tej samej karty dziennika.

Metoda III usuwa w znacznym stopniu tę niedogodność, sumując bowiem zapisy karty dziennikowej wiersz „Do przeniesienia“ wypełnia się przez przebitkę na arkusz papieru.

Wypełnienie odwrotnej strony karty dziennika sumą „Z przeniesienia“ następuje w oparciu o dane uzyskane z odbitki kalkowej, a więc bez konieczności odwracania karty dziennika.

Metoda IV jest rozwinięciem powyższego sposobu; polega ona na tym, że na osobnym arkuszu (dziennika lub czystej karty papieru) zbiera się przebitkowo sumy poszczególnych stron, uzyskując w ten sposób „obrotówkę“ dzienników. Rozbudowując „obrotówkę“ w sposób poniżej podany, można jednocześnie osiągnąć kontrolę pracy kontysty:

Data księgowania	Zapisy z dnia	Nr strony dziennika	Wn	Ma	Itđ. zależnie od ilości kolumn dziennika

Podliczony arkusz daje ostateczne sumy obrotów i stanowi ostatnią stronę dziennika za dany okres sprawozdawczy. Wiersze „Z przeniesienia“ i „Do przeniesienia“ właściwych stron dziennika nie są przy tej metodzie wykorzystywane.

(W. Ociepko)

Paweł Wąsowski — Radom. Projekty pomysłów racjonalizatorskich celem uzyskania fachowej ich oceny, należy kierować pod adresem: Centrala BOR, Warszawa, Mazowiecka 11, względnie: Ekspozytura BOR, Kraków, Szpitalna 15. Wydawane przez obie placówki opinie zawierają w razie potrzeby oprócz oceny projektu, wskazówki, ułatwiające lepsze ich przystosowanie do potrzeb praktyki.

Niezależnie od powyższego Redakcja Biuletynu BOR, po otrzymaniu na to zgody autora, publikuje ciekawsze rozwiązania, które nadają się do zastosowania w większej liczbie przedsiębiorstw.

Antoni Kowalski — Rzeszów. W najbliższym czasie będziemy mogli udostępnić — najprawdopodobniej na łamach Biuletynu BOR — ramowe opracowania z zakresu gospodarki materiałowej, rozliczeń finansowych i robocizny.

Opracowania te, w stosunkowo łatwy sposób, będą mogły zostać dostosowane do potrzeb określonego zakładu, spełniając rolę instrukcji roboczych, o których wspomina Uchwała o prawach i obowiązkach gł. (st.) księgowych.

Zofia Nowak — Grudziądz. Odpowiedź na interesujące kol. zagadnienie zamieszczona była w Nr. 4/51 Biuletynu BOR „Wyjaśnienia zespołów konsultacyjnych BOR“.

W. Krawczyk — Warszawa. Zagadnienia inwentaryzacji poruszone będą w numerze październikowym lub listopadowym.

„Początkujący buchalter“. Teksty obowiązujących w 1951 r. Planów Kont dla przemysłu kluczowego, przemysłu drobnego, handlu, wykonawstwa inwestycyjnego i jednostek administracyjnych utrzymywanych z narzutu publikowaliśmy w numerach 11 i 12 Biuletynu BOR za rok 1950.

PRZEGLĄD WYDAWNICTW

Wydawnictwa książkowe

Rachunkowość — skrypt dla I roku studiów WSE, opracowanie zbiorowe pod redakcją prof. dr. S. Skrzywana, PZWS, Warszawa 1951.

Prof. dr S. Skrzywan — Rachunkowość w przemyśle część I — skrypt dla II roku studiów WSE, PZWS, Warszawa 1951.

Wymienione wydawnictwa stanowią ujednoczone konspekty wykładów z dziedziny rachunkowości, wygłoszonych na wyższych uczelniach ekonomicznych w ubiegłym roku akademickim i są w chwili obecnej jedynym aktualnym podręcznikiem rachunkowości.

Tematem skryptu dla I roku studiów są podstawy rachunkowości, których poznanie jest niezbędne dla zrozumienia — w ciągu następnych lat studiów — istoty zagadnień rachunkowości poszczególnych gałęzi gospodarczych (przemysł, handel itp.). W sposób metodyczny i bardzo przystępny omówione zostały rola i znaczenie rachunku gospodarczego oraz wynikające z tego zadania rachunkowości, ewidencja i kontrola środków gospodarczych i źródeł ich pochodzenia, kontrola działalności przedsiębiorstw i ustalanie wyników tej działalności oraz najważniejsze zagadnienia organizacyjne (metody księgowości, udokumentowanie zapisów).

Część I skryptu z zakresu rachunkowości w przemyśle poświęcona jest omówieniu zasad systemu finansowego dla przedsiębiorstw przemysłowych, środków pieniężnych, kredytów i rozliczeń, rezerw i funduszy specjalnych, środków produkcji i funduszu statutowego.

Ob. H. S. — Chorzów. Nadesłanych nam artykułów, pt.:

- a) Organizacja kosztów własnych przemysłu maszynowego,
- b) Księgowania zbiorcze w księgowości głównej,
- c) Wewnętrzny ograniczony rozrachunek gospodarczy nie wykorzystamy z uwagi na zbyt ogólne ich ujęcie.

Część II poświęcona omówieniu zagadnień rachunku kosztów i kalkulacji, realizacji oraz sprawozdawczości w przemyśle, ukaże się w najbliższym czasie.

Jakkolwiek myślą przewodnią autora było stworzenie zwięzłych podręczników przewidzianych w zasadzie dla użytku słuchaczy WSE, to jednak — z uwagi na metodyczne ujęcie, podkreślenie związku rachunkowości ze zjawiskami ekonomicznymi i przystępne podanie treści często nawiązujące do praktyki — stanowią one materiał szkoleniowy, który może być z powodzeniem wykorzystany dla celów samokształcenia. Korzystanie z niego ułatwiają pytania kontrolne, zamieszczone na końcu każdego rozdziału.

Spodziewać się należy, że pożyteczny ten podręcznik w następnych wydaniach uzupełniony będzie dodatkowymi rozdziałami, pogłębiającymi zagadnienia organizacji i techniki rachunkowości, dzięki czemu stanie się on jeszcze bardziej powiązany z potrzebami praktyki.

Przyspieszenie częstotliwości obrotu środków obrotowych, Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa, 1951, s. 19.

Omówienie doświadczeń zebranych w toku przyspieszania obiegu środków obrotowych w Moskiewskiej Fabryce Odzieżowej Nr 16.

W. I. Piereslegin — Metody obliczania obracalności środków przedsiębiorstw, Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa 1951, s. 96.

Książka zawiera przystępnie ujęty zbiór wskazówek i wiadomości, niezbędnych przy obliczaniu i planowaniu wykorzystania środków przedsiębiorstwa.

(ciąg dalszy ze str. 338)

13. Szczecin — Księgarnia „Dom Książki“, Al. Wojska Polskiego 14; Księgarnia „Dom Książki“, Al. Wojska Polskiego 134; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Sikorskiego 7; Sklep „Ruch“, ul. Piastów.

14. Wrocław — Księgarnia „Dom Książki“, Rynek 60; Klub Międzynarodowy Książki i Prasy, ul. Świerczewskiego; Kiosk, ul. Curie-Skłodowskiej 58; Kiosk, ul. PKWN; Kiosk, Rynek róg ul. Stalingradzkiej.

15. Warszawa — Księgarnia „Dom Książki“, ul. Mariensztadt 20; Księgarnia „Dom Książki“, Al. Jerozolimskie 28; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Nowy Świat 41; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Mar-

szalkowska 89; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Bagatela 14; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Mickiewicza 27; Kiosk, ul. Targowa róg Świerczewskiego; Kiosk, ul. Targowa 62; Kiosk, ul. Francuska róg Berezyńskiej; Kiosk, ul. Francuska róg Obrońców; Kiosk, ul. Nowy Świat koło KC PZPR; Kiosk, ul. Marszałkowska róg Al. Jerozolimskich; Kiosk przed Hotelem Polonia; Kiosk, ul. Koszykowa róg I Armii; Kiosk, ul. Szustra przy WSM; Kiosk, Al. Jerozolimskie róg Kruczej; Kiosk koło dworca średnicowego.

16. Zielona Góra — Sklep „Ruch“, ul. Świerczewskiego; Księgarnia „Dom Książki“, ul. Marusa 3/4.

Redakcja: BIURO ORGANIZACJI RACHUNKOWOŚCI. Warszawa, ul. Mazowiecka 11, tel. 8-53-81. 703-42.

Wydawca: „POLSKIE WYDAWNICTWA GOSPODARCZE“, Przedsiębiorstwo Państwowe

Adres Administracji: Poznańska 15. tel. 7-39-45.

Prenumerata i kolportaż: PPK „Ruch“ — Warszawa, ul. Srebrna 12, tel. 804-20. Konto PKO: I-15808

Warunki prenumeraty: kwartalnie zł 13.50, półrocznie zł 27.—, rocznie zł 54.—.

Zamówiono dn. 17.7.51. Podpisano do druku dn. 28.7.51. Druk ukończono dn. 2.8.51.

Papier druk. mat. kl. VII/A1/60 gr. Nakład 16.700.

Zam. 59. Druk. „Prasa Demokratyczna“ Warszawa, ul. Śniadeckich 16.

CENA ZŁ 4.50

2-B-33091